Nemzetközi Szemle

HUSZONKILENCEDIK ÉVFOLYAM 1985. JÚNIUS

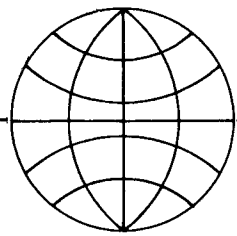

SZOCIALISTA ORSZÁGOK

Mihail Gorbacsov beszéde (Rövidítve) *(Dokumentum)* 3
„A sír fölött nem szabad politizálni." Interjú Rakowski lengyel miniszterelnök-helyettessel *(Stern)* 14

André Helmer: A stockholmi konferencia egyéves mérlege *(IPW Berichte)* 19

CSILLAGHÁBORÚ – PRÓ ÉS KONTRA

Reagan elnök nézete *(Newsweek)* 26
G. Bundy–G. F. Kennan–R. S. McNamara–G. Smith: Csillagháború vagy fegyverzetkorlátozás? *(Foreign Affairs)* 29

A Közös Piac kibővítésének visszhangja *(Összeállította: Boronkay Tamás)* 40

Christophe Chiclet: Előidézett válság Görögországban *(Le Monde diplomatique)* 47
Szteliosz Kuloglu: Seszínű szocializmus a megszorítások jegyében *(Le Monde diplomatique)* 48

FORDULAT SZUDÁNBAN

Összefogni minden demokratikus erőt. Interjú Ibrahim Nuguddal, a Szudáni Kommunista Párt főtitkárával *(l'Humanité)* 54
„Úgy döntöttünk, átvesszük a hatalmat." Interjú Dahab tábornokkal *(Newsweek)* 56
Pico Iyer: Szudán: örömteli, törékeny megújulás *(Time)* 58
Jean Gueyras: Szudán az államcsíny után *(Le Monde)* 61
J. Bocskarjov: Nimeri megbukott. Hogyan tovább? *(Novoje Vremja)* 66

FEJLEMÉNYEK ÁZSIÁBAN

V. Georgijev: Sorsforduló a független India életében (Rövidítve) *(Mezsdunarodnaja Zsizny)* 68
Szind szint vall *(The Economist)* 72

6

James Burnet: A kambodzsai válság alakulása. Interjú Nguyen Co Thach vietnami külügyminiszterrel *(Le Monde)* 73

A Delhi Nyilatkozat *(Indian and Foreign Review)* 75

VÁLSÁGBAN AZ ANZUS

Michael Pugh: Ausztrália és Új-Zéland *(Europa-Archiv)* 77
„Eltérő kényszerítő körülmények között cselekszünk."
Interjú David Lange új-zélandi miniszterelnökkel *(Newsweek)* 84
Robert Kylor: Viharjelzések a Csendes-óceán déli térségéből *(U. S. News and World Report)* 86

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR 90

ISSN 0134–1103

A kiadásért felel Nonn György, a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

Szerkesztőség: Ajtósi Dürer sor 23. Budapest Pf. 127. 1366
Telefon: 110-697

Kiadóhivatal: Révay utca 16. Budapest Pf. 347. 1370
Telefon: 116-660

Műszaki szerkesztő: Illyés Éva

Előfizethető minden pártszervezetben, a Kossuth Könyvkiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél (pénzforgalmi jelzőszám: 215–11529), a Posta Központi Hírlapirodában (József nádor tér 1. Budapest 1900). Telefon: 180-855. (pénzforgalmi jelzőszám: 215–96162), továbbá bármely hírlapkézbesítő postahivatalban és a kézbesítőnél.
Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat Budapest
Előfizetési díj fél évre 45,– Ft, egész évre 90,– Ft

Az utolsó kézirat 1985. május 10-én érkezett a Zrinyi Nyomdába

85.2529/20-05 Felelős vezető: Vágó Sándorné vezérigazgató

Szerkeszti:
a szerkesztő bizottság

A szerkesztő bizottság elnöke:
Péter József

Főszerkesztő:
Fencsik László

DOKUMENTUM

Mihail Gorbacsov beszéde*

(RÖVIDÍTVE)

Javasoljuk, hogy a kongresszusra 3670 párttag válasszon egy küldöttet, azaz összesen 5000 küldött legyen. Ez lehetővé teszi pártunk valamennyi szervezetének megfelelő képviseletét, és azt, hogy tükröződjék a párt társadalmi és nemzetiségi összetétele.

A kongresszusig hátralevő 10 hónap során sokoldalúan kell elemezni és realista módon értékelni a XXVI. kongresszus óta elért eredményeket, meg kell határozni a további fejlődés távlatait, a bel- és a külpolitika feladatait. Fontos dokumentumokat kell előkészíteni, mindenekelőtt az SZKP újraszerkesztett programját, a következő ötéves tervidőszak és a század végéig való fejlődés fő irányait, ezeket meg kell vizsgálni a pártban és az egész országban. Nagy figyelmet kell arra fordítani, hogy a pártszervezetekben a beszámolókat és a választásokat magas színvonalon tartsák meg, s hogy méltó módon záruljon a 11. ötéves tervidőszak.

Egyszóval, ez a feszes ütemű, a sokoldalú politikai, gazdasági, szervezési és eszmei-elméleti munka ideje lesz.

Ma ismét megerősítjük a párt XXVI. kongresszusa és a központi bizottság azt követő ülései által kidolgozott stratégiai irányvonal folytonosságát. Lenini értelemben a folytonosság a szüntelen előrehaladást, az új problémák feltárását és megoldását, mindannak felszámolását jelenti, ami zavarja a fejlődést. Ezt a lenini hagyományt töretlenül követnünk kell, gazdagítva és továbbfejlesztve pártunk politikáját, a fejlett szocializmus tökéletesítésének fő irányvonalát.

A szovjet társadalom fejlődését döntő mértékben a gazdaságban elérendő minőségi eredmények, a gazdaság átállítása az intenzív növekedésre, a hatékonyság növelése határozzák majd meg. Ilyen szempontok alapján kell tehát értékelni a népgazdaság helyzetét és meghatározni a jövő feladatait.

Ismeretes, hogy az utóbbi években az ország gazdasági fejlődésében elért sikerek mellett megerősödtek a kedvezőtlen tendenciák, meglehetősen sok volt a nehézség. A párt aktív tevékenysége eredményeként 1983-tól sikerült a népgazdaság számos területén élénkíteni a munkát és némiképp javítani a helyzetet. Ugyanakkor a nehézségeket távolról sem küzdöttük le, és nem kevés erőfeszítést kell tennünk annak érdekében, hogy megteremtsük a gyors előrehaladás megbízható alapját.

Mi az oka a nehézségeknek? Az erre a kérdésre adandó válasz mint azt önök tudják, a párt számára elvi jelentőségű.

Nyilvánvalóan hatottak természeti és más külső tényezők. A legfontosabb azonban, úgy gondolom, hogy nem értékelték idejében és kellőképpen a termelés fejlődésének objektív körülményeiben végbement változásokat, a termelés intenzívebbé tétele gyorsításának, a gazdálkodási módszerek megváltoztatásának szükségességét, és ami különösen lényeges: hiányzott az állhatatosság

* Elhangzott az SZKP Központi Bizottságának 1985. április 23-i ülésén.

a gazdasági szféra nagy horderejű intézkedéseinek kidolgozásában és megvalósításában.

Nekünk, mélységében és teljes egészében fel kell ismernünk a kialakult helyzetet, és le kell vonnunk a legkomolyabb következtetéseket. Az ország történelmi sorsa, a szocializmus helyzete a mai világban nagymértékben attól függ, hogyan dolgozunk a továbbiakban. A tudományos-műszaki forradalom vívmányainak széles körű alkalmazásával, a korszerű követelményeknek és feltételeknek megfelelő szocialista gazdálkodási formák bevezetésével el kell érnünk a társadalmi, gazdasági haladás lényeges gyorsulását. Más út egyszerűen nincs.

Ma ez határozza meg a szocializmus és kommunizmus ügyének sikerét, az a hatalmas felelősség, amely a pártra, annak központi bizottságára, az összes pártszervezetre hárul a jelenlegi, kivételesen fontos történelmi szakaszban. És mi, kommunisták kötelesek vagyunk mindent megtenni annak érdekében hogy felnőjünk az idő diktálta nagy feladatokhoz.

A fő kérdés most az: hogyan és minek révén képes elérni az ország a gazdasági fejlődés élénkítését. A kérdést áttekintve a politikai bizottságban egyhangúlag arra a megállapításra jutottunk, hogy erre megvan a reális lehetőség. A növekedési ütem fokozásának — mégpedig jelentős fokozásának — feladata teljes mértékben megvalósítható, ha minden munkánk középpontjába a gazdaság intenzívebbé tételét és a műszaki-tudományos haladás gyorsítását helyezzük, ha átalakítjuk az irányítást és a tervezést, a struktúra- és beruházáspolitikát, mindenütt növeljük a szervezettséget és a fegyelmet, gyökeresen megváltoztatjuk a munkastílust.

Azt gondolom, a plénum résztvevői támogatják ezt a következtetést.

Viszonylag gyorsan eredményt lehet elérni, ha működésbe hozzuk a szervezési, gazdasági és a szociális tartalékokat, és elsősorban úgy, ha aktivizáljuk az emberi tényezőt, elérjük, hogy mindenki saját posztján lelkiismeretesen és teljes odaadással dolgozzék.

Milyen nagyok a lehetőségek ezen a téren — hangzott el nemrégiben a SZKP KB-ban munkások, gazdasági vezetők, szakemberek és tudósok részvételével megtartott tanácskozáson. Ha a szükség megköveteli — állapították meg a tanácskozás résztvevői — pusztán annak eredményeként, hogy a kollektívák és vezetőik egyszercsak összeszedik magukat és jobban kezdenek dolgozni — rövid idő alatt a termelékenységet olyannyira sikerül növelni, hogy az már-már egy egész ötéves időszak tervfeladataihoz mérhető.

Hasonló tartalékok vannak minden vállalatnál és építkezésen, minden termelőszövetkezetben és állami gazdaságban. A dolgozók kollektíváinál, pártszervezeteiknél és gazdasági vezetőiknél senki sem ismeri jobban ezeket a tartalékokat. Következésképpen sok függ attól, hogyan viszonyulnak ők az ügyhöz, sok múlik aktivitásukon, azon, sikerül-e érdekeltté tenniük az embereket a termelésnövekedés valamennyi lehetőségének maximális kihasználásában, a termelés hatékonyságának fokozásában.

A felelősség és a fegyelem kérdésének fontos eleme a nyersanyag, az üzemanyag, a kiegészítő gyártmányok idejében történő, minőségi szállítása, a vagonok biztosítása és így tovább. Ezen a téren is van kinek válaszolnia és van kit kérdőre vonni. A népgazdaságban a szerződési fegyelem megszilárdításában már van némi haladás. Ezt meg kell erősíteni, töretlenül növelve a szerződési kötelezettségek teljesítésével kapcsolatos követelményeket, bármiféle hivatkozás nélkül az objektív körülményekre.

Egy másik tartalék, amelyet határozottan fel kell használni — a pazarlással és veszteségekkel szembeni harc. Sok minisztérium és vállalat vezetői igyekeznek még több beruházást, gépet és berendezést, nyersanyagot és üzemanyagot

„kicsikarni" az államtól. Ugyanakkor ezek ésszerű felhasználása gyakran felelőtlen. A meglevő berendezések helyenként kihasználatlanul állnak vagy nem teljes kapacitással üzemelnek.

Mi történik a beruházásoknál? Számos létesítmény túlságosan sokáig épül. Ennek következtében nem csekély anyagi értékek maradnak befagyasztva. Lassú a termelési kapacitások növelése, az ország nem kapja meg a kellő időben szükséges terméket.

Nem kielégítő a tervteljesítés az alapvető termelési alapok hasznosításában. A vállalatok és építkezések raktártelepein sok a kihasználatlan berendezés. Jelentősek az anyagi értékek közvetlen veszteségei, mert gondatlanul szállítják, tárolják és használják fel a cementet, a szenet, a műtrágyát és faanyagot a mezőgazdasági termékeket és élelmiszereket.

Ennek a tékozlásnak haladéktalanul véget kell vetni. Világos, hogy puszta felhívásokkal nem lehet segíteni — azokból volt már épp elég. Fokozni kell a személyes számonkérést — beleértve a törvényes felelősségre vonást — minden anyagi érték megőrzéséért és helyes felhasználásáért. Rendet kell teremteni minden vállalatnál és építkezésen, minden kolhozban, szovhozban, minden szervezetben. Enélkül szó sem lehet semmiféle ésszerű gazdálkodásról, a gazdasági hatékonyság növeléséről.

A népgazdaság intenzívebbé tétele, a meglevő potenciál jobb kiaknázása fő stratégiai hajtóerejeként a párt a tudományos és műszaki haladás nagymérvű gyorsítását helyezi előtérbe. Az SZKP Központi Bizottságában júniusra külön tanácskozást terveznek, amelyen ez a kérdés kerül napirendre. Most szeretnék elmondani néhány elvi elképzelést.

A tudományos-műszaki fejlesztés az ágazatok többségében vontatottan, lényegében evolúciós alapon folyik, vagyis főleg a működő technológiák tökéletesítésével, a gépek és berendezések részleges modernizálásával. Természetesen ezek az intézkedések hoznak bizonyos eredményt, de az túl csekély. Forradalmi előrelépésre van szükség: át kell térni új elven működő technológiai rendszerekre, a legújabb technikára, amely a legnagyobb hatékonyságot biztosítja. Lényegében arról van szó, hogy a népgazdaság valamennyi ágát át kell állítani a tudomány és a technika legkorszerűbb vívmányainak alapjaira.

A kérdés sürgősségét az is indokolja, hogy az utóbbi időszakban az ország termelőberendezései jelentősen elöregedtek, az állóalapok megújulási együtthatója csökkent. A 12. ötéves tervidőszakban elsősorban a berendezések lecserélési együtthatóját kell lényegesen emelni.

A döntő szó itt a gépgyártásé. Fejlesztésének elsőrendű jelentőséget kell tulajdonítani, és már a 12. ötéves tervidőszakban másfélszeresére—kétszeresére kell emelni az ágazat növekedési ütemét. A fő feladat, hogy gyorsan áttérjenek a gépek és berendezések új családjainak gyártására, amelyek képesek elmozdítani a legkorszerűbb technológiák bevezetését, többszörösére növelni a munkatermelékenységet, csökkenteni az anyagfelhasználást és fokozni a befektetések megtérülését. Elsődleges figyelmet kell fordítani a szerszámgépgyártás tökéletesítésére, a számítástechnika, a műszergyártás, az elektrotechnika és az elektronika — mint a tudományos-műszaki haladás katalizátorai — fejlesztésének gyorsítására.

E feladatok teljesítésénél nem normális a mérnöki munka presztízsének csökkenése. Itt nincs minden rendben, és növelnünk kell a művezetők, mérnökök, konstruktőrök, technológusok szerepét és tekintélyét, munkájuk anyagi és erkölcsi ösztönzését.

A tudományos-műszaki haladás ütemének fokozása és a termelési hatékonyság növelése elválaszthatatlan a termék minőségének döntő javításától. Amikor

a termék nem felel meg a korszerű műszaki, gazdasági és esztétikai követelményeknek, vagyis az összes fogyasztói követelményeknek, sőt időnként nyilvánvalóan selejtesek is, akkor ezzel lényegében elpazarolják az anyagi tartalékokat, elfecsérlik népünk munkáját. Ezért szükséges, hogy a termék minőségének feltétlen javítása gazdaságpolitikánk középpontjában álljon. Minőség és még egyszer minőség — ez a mi jelszavunk ma. A minőségi probléma megoldása után meg lehet oldani a mennyiség problémáját is. Ez az egyedüli megbízható út ahhoz, hogy minél teljesebb mértékben kielégítsük az ország korszerű technika iránti szükségleteit, a lakosság növekvő igényét különböző áruk iránt és leküzdjük a népgazdaságbeli hiányokat.

Bármilyen kérdést vizsgálunk is, bármely oldalról is közelítünk a gazdasághoz, végső soron minden abba torkollik, hogy komolyan javítani kell az irányítást, egészében a gazdasági mechanizmust. Erről ismét meggyőződhettünk, amikor az SZKP Központi Bizottságában nemrégiben munkásokkal és gazdasági vezetőkkel találkoztunk, valamint a ZIL autógyárban tett látogatáskor. A találkozók részvevői nagy aggodalommal beszéltek a fájó pontokról, arról, hogy a tökéletlen irányítási rendszer, a kicsinyeskedés és a mérhetetlen papírgyártás miatt milyen bonyolulttá váltak a munkakörülmények. Ebből a helyzetből egyetlen kivezető út van: haladéktalan és energikus intézkedéseket kell tenni az irányítás egészében.

Most világosabb számunkra a gazdasági mechanizmus átalakításának koncepciója. Miközben tovább fejlesztjük a központi kezdeményezést a stratégiai feladatok megoldásában, bátrabban kell lépni a vállalati önállóság szélesítésében, alkalmazni kell gazdasági önelszámolást és ezen az alapon fokozni a kollektívák felelősségét és érdekeltségét a munka végeredményében.

Az ebben az irányban végzett nagyszabású kísérlet eredményei látszólag nem rosszak. Nem teljesen kielégítőek azonban. Elértünk oda, hogy a kísérletről át kell térni a gazdálkodás és az irányítás teljes, egységes rendszerének megteremtésére. Ez pedig azt jelenti, hogy meg kell kezdeni a munka gyakorlati átszervezését a gazdasági irányítás felső szintjein is, amelyeket arra kell késztetni, hogy mindenekelőtt a távlati társadalmi-gazdasági és műszaki-tudományos feladatokat oldják meg, keressék a tudomány és a termelés szerves kapcsolatának leghatékonyabb formáit.

Az élet magasabb követelményeket állít a tervezéssel szemben, amely az irányítás központi magva. A tervezésnek a termelés intenzifikálása, a progresszív gazdasági döntések megvalósítása számára aktív hajtóerőnek kell lennie és biztosítania kell a gazdaság kiegyensúlyozott, dinamikus növekedését. Mindazonáltal az egyesülések és a vállalatok terveit mentesíteni kell a számtalan mutató terhétől, szélesebb körben kell alkalmazni a gazdasági szabályozókat, amelyek teret nyitnak a kezdeményezésnek és a vállalkozó készségnek.

Itt az ideje, hogy hozzáfogjunk az irányítás szervezeti struktúráinak tökéletesítéséhez, felszámoljuk a felesleges irányítási egységeket, leegyszerűsítsük az apparátust, emeljük hatékonyságát. Mindezt azért is fontos megtenni, mert az irányítás egyes láncszemei kerékkötővé, az előrehaladás akadályozóivá váltak. Erősen korlátozni kell az utasítások, határozatok, módszertani útmutatók számát, amelyek időnként önkényesen értelmezve a párt és a kormány döntéseit, bilincsbe verik a vállalatok önállóságát.

Nagy jelentősége van annak, hogy a gazdasági önelszámolás elveit a legkisebb munkaközösségben, minden egyes munkahelyen érvényre juttassuk. Ez lehetővé teszi, hogy összekössük a felső irányítási rendszer tökéletesítésére tett intézkedéseket a kollektív szervezeti formák és a munka alsó szintű ösztönzésének fejlesztésével, és fokozzuk a dolgozók aktivitását.

Nem kevésbé fontos, hogy növeljük a köztársasági és helyi szervek felelősségét a gazdasági és társadalmi-kulturális építés irányításában, a dolgozók igényeinek kielégítésében. Ehhez azonban természetesen arra van szükség, hogy tovább bővítsük a helyi szervek jogait, erősítsük kezdeményező készségüket és érdekeltségüket a termelés fejlesztésében, az erőforrások felhasználásában és a lakossági szolgáltatás valamennyi szférájának megszervezésében. Következésképpen teljes mértékben az adott helyeken kell felelni az összes olyan kérdés megoldásáért, amelyek azok hatáskörébe tartoznak, és gyorsabban meg kell szabadulni a mindig lefelé tekintgetés szokásától.

Az SZKP abban látja az ország társadalmi-gazdasági fejlődése gyorsításának lényegét, hogy töretlenül, lépésről lépésre emelni kell a nép jólétét, javítani a szovjet emberek életének valamennyi összetevőjét, s kedvezőbb körülményeket kell létrehozni a személyiség harmonikus fejlesztéséhez. Eközben következetesen olyan irányvonalat kell követni, amely a társadalmi igazságosság erősítését célozza az anyagi és szellemi javak elosztásában, s erősíti a szociális tényezőknek a gazdaság fejlődésére és annak hatékonysága emelésére gyakorolt hatását.

Ezt az irányvonalat a szovjet emberek teljes mértékben helyeslik és támogatják. A feladat most az, hogy kidolgozzuk a konkrét és hathatós intézkedéseket az elosztási mechanizmusnak az egyenlősdi től, a munka nélkül szerzett jövedelmektől való megtisztítására — mindattól, ami ellentmond társadalmunk gazdasági normáinak és erkölcsi ideáljainak —, el kell érni, hogy az egyes dolgozók és az egyes kollektívák anyagi helyzete közvetlenül függjön munkájuk eredményétől. A párt továbbra is a leghatározottabb harcot folytatja az összes olyan negatív jelenséggel szemben, amely idegen a szocialista életmódtól, kommunista erkölcsünktől.

Megkezdődött annak a társadalmi programnak gondos kidolgozása, amelyet a párt terjeszt XXVII. kongresszusa elé. Vannak azonban megkülönböztetett figyelmet igénylő halaszthatatlan feladatok.

Vonatkozik ez mindenekelőtt az élelmiszerprogram megvalósítására. Az utóbbi években pozitív változások mentek végbe a mezőgazdasági fejlődésben, némileg javult a lakosság élelmiszer-ellátása. Ez azonban még távolról sem az a szint, amire szükség lenne. A kolhozok és a szovhozok, a feldolgozó vállalatok az élelmiszer-termelés jelentős növelésének tartalékaival rendelkeznek. Gazdaságosan kell dolgozniuk, hatékonyan ki kell használniuk a meglevő potenciált.

Időnként találkozhatunk a helyi szervek olyan próbálkozásaival, hogy az élelmiszer-ellátás, különösen a takarmányellátás minden gondját a központra hárítsák. Elfogadhatatlan ez a gyakorlat. Az a feladat, hogy teljesebben használjanak fel minden tartalékot az élelmiszer-termelés növelésére, mind a kolhozokban és a szovhozokban, mind pedig a háztáji és a vállalatok kisegítő gazdaságaiban.

Összességében, fokoznunk kell munkánkat az élelmiszerprogram végrehajtása érdekében, komoly intézkedéseket kell tennünk az agráripari komplexumok feldolgozó ágazatainak fejlesztésére, e vállalatoknak a kolhozokhoz és a szovhozokhoz történő közelítésére. Ezzel bízta meg a politikai bizottság a Szovjetunió Állami Tervbizottságát és az illetékes minisztériumokat, amelyek kötelesek ezt teljes felelősséggel és alapossággal végrehajtani.

Tovább kell tökéletesíteni az agráripari komplexum irányítását. Itt még távolról sem tettünk meg mindent. A körzeti és területi egyesülések a hatósági érdekek miatt gyakran nem tudják kellően összehangolni a mezőgazdaság és a hozzá kapcsolódó ágazatok komplex fejlesztését, kérdéseit. Amikor szilárdan meg vagyunk győződve arról, hogy a földnek egyetlen gazdája legyen és az

agráripari egyesülések teljes felelősséggel viseltetnek az élelmiszerprogram megvalósításáért — amiben nyilván senki sem kételkedik —, akkor olyan intézkedéseket kell megvalósítani, amelyek lehetővé teszik, hogy az agráripari komplexumot mint egységes egészet irányítsák, tervezzék és finanszírozzák valamennyi szinten. Ebben állapodtunk meg önökkel az SZKP Központi Bizottságának 1982. májusi ülésén.

Sok mindent kell tenni azért is, hogy teljesebb mértékben elégítsük ki az iparcikkek és szolgáltatások iránti keresletet, az áruforgalmat a szükséges termékekkel töltsük fel, biztosítsuk a piac bőséges ellátását, javítsuk a megtermelt áruk minőségét és bővítsük azok választékát, nagyobb rugalmasságot adjunk az árrendszernek, növeljük a kereskedelmi kultúrát. E feladatok megoldásának van alárendelve a fogyasztási cikkek termelése és a szolgáltatási szféra fejlesztésének komplex programja. Ez a program azt irányozza elő, hogy lényegesen növeljük a jó minőségű ruházati cikkek és cipők, a korszerű háztartási és tartós fogyasztási cikkek gyártását, fejlesszük a legkülönbözőbb szolgáltatásokat.

A közeljövőben ezt a programot meg fogjuk erősíteni. Mindazonáltal, mint önök tudják, a program számos pontját illetően a központi bizottság és a Szovjetunió Minisztertanácsa már hozott határozatokat. A cipőgyártás növeléséről, a helyi ipari, a lakásjavító és -építő szolgáltatások fejlesztéséről, a lakosság telefonnal való ellátásának javításáról van szó. Fontos, hogy a szovjet emberek már a közeljövőben érezzék a haladást.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat a változásokat, amelyek a fizetőképes kereslet struktúrájában mennek végbe. A dolgozók jövedelmük nagyobb hányadát akarják lakás-, kulturális és egyéb életfeltételeik javítására, pihenésre, turizmusra és más célokra fordítani. Az ilyen keresleteket és szükségleteket teljesebb mértékben kell kielégíteni. Ez előnyös az állam számára is. Itt azonban a lehetőségek csak gyengén érvényesülnek. Vegyünk akár egy olyan konkrét kérdést, mint a kiskertművelők közösségeinek fejlesztése. Ez a dolog rendkívül hasznos, rendkívül nagy az érdeklődés iránta. Ennek kellő fejlesztése azonban egyelőre még nem valósult meg. Még messze nem teljes mértékben elégítik ki a kiskertek és hétvégi házak, az építőanyagok és felszerelések iránti keresletet. A politikai bizottság, a kérdést részletesen megvizsgálta, megbízást adott arra, hogy megfelelő intézkedéseket hozzanak az emberek ilyen irányú igényeinek maximális kielégítésére, s arra, hogy felszámolják az indokolatlan akadályokat.

Mind nagyobb jelentőségűek a társadalom és az egyes ember életében — következésképpen a párt szociálpolitikájában — az olyan területek, mint az egészségügy és az oktatás. Sokat elértünk ezek fejlesztésében, biztosítottuk, hogy minden állampolgár egyenlő mértékben jusson ezekhez a létfontosságú dolgokhoz. Ma azonban itt is új feladatok merülnek fel.

A korszerű igényeknek megfelelően lényegesen javítani kell az egészségügy anyagi-műszaki bázisát, az orvosi ellátás minőségét, a lakosság gyógyszerellátását. Az e téren hozandó komoly intézkedések szükségességéről nemrég szó volt a politikai bizottságban. Ezeket figyelembe kell venni a 12. ötéves tervben.

Megkezdtük az iskolareformot, amelynek fontosságát az ország jövője szempontjából aligha lehet túlbecsülni. Most nem formálisan, hanem érdemben kell közelíteni a kitűzött feladatokhoz, és gyökeresen megjavítani a felnövekvő nemzedékek oktatásának és nevelésének minőségét, felkészítésüket a társadalmilag hasznos munkára.

Számos olyan más kérdés is van, amelyet alaposan át kell gondolni, meg kell találni megoldásuk módját. Ezek: javítani kell a munka veteránjainak anyagi

helyzetét, különösen azokét, akik már régen nyugdíjban vannak; javítani kell a fiatal családok életkörülményeit; fejleszteni szükséges az anya- és gyermekvédelmet. Természetesen fontos, hogy a jövőben is fokozzuk az erőfeszítéseket az olyan társadalmi probléma megoldására, mint amilyen a lakáshelyzet, annak érdekében, hogy a jövőben minden egyes család önálló lakással vagy jól berendezett házzal rendelkezzék.

Egészében véve, ami az embert, munkáját, anyagi jólétét és pihenését illeti, ezekre nagy figyelmet kell fordítani. Számunkra ez a politika kulcskérdése.

Különösen időszerű ma a rend és fegyelem erősítése. Ez napjaink sürgető követelése, amit a szovjet emberek széles körben megértenek, beleértve a termelés, a szolgáltatás, a társadalmi élet területein, a munkahelyeken minden városban, faluban szükséges fegyelmet is. Mindent megteszünk azért, hogy az országban erősödjön a rend.

Az élet megmutatta, milyen egyöntetű helyeslést váltottak ki a nép körében a rendteremtést célzó intézkedések és milyen nagy eredményeket hoznak. Nyíltan meg kell azonban mondani, hogy az utóbbi időben lankadt a figyelem e nagyon fontos kérdés iránt. Ezért is mindenekelőtt a kollektívák vezetőit kell szigorúbban kérdőre vonni, akik személyesen felelősek a fegyelemért. Nem ritkán előfordul, hogy a vállalati vezetők megbocsátják a munkások fegyelmezetlenségeit abban a reményben, hogy a beosztottak is elnézik botlásaikat. Ebbe a kölcsönös megbocsátásba mi nem nyugszunk bele.

A fegyelem és a rend erősítése érdekében szükség van még egy elengedhetetlen feltételre. Mindenki foglalkozzon a saját dolgával, lelkiismeretesen hajtsa végre közvetlen kötelezettségeit. Egy tevékenységi területen sem lehet érzékelhető eredményeket elérni addig, amíg pártmunkás helyettesíti a gazdasági vezetőt, mérnök a küldöncöt, tudós dolgozik a zöldségraktárban, szövőnő az állattenyésztésben. Sajnos, ez ma gyakran előfordul. Természetesen ez nem egyik napról a másikra alakult ki, helyenként az ismert nehézségek is hozzájárultak ehhez, s nem lehet egyszerre helyrehozni. Pedig csak így tudjuk valóban felszámolni a felelőtlenséget és a rendetlenséget.

A jelen időszak legfőbb jelszavai, amelyeket egyben a kongresszus előtti gyűlések és a XXVII. kongresszusra való egész felkészülés alapgondolataivá kell tenni, a következők: alkotó munka, a szavak és a tettek egysége, kezdeményezés és felelősség, igényesség magunkkal és elvtársainkkal szemben. A kommunistáknak példát kell mutatniuk. Minden párttagtól fokozottabban kell számonkérni a társadalmi kötelezettségeihez való viszonyt, a párthatározatok végrehajtását, a párttaghoz méltó becsületes és tisztességes magatartást. A kommunistákat magatartásuk és tetteik alapján ítélik meg. Nincs és nem is lehet más kritérium.

A beszámoló taggyűléseken és a választásokon meg kell alakítani a vezető pártszerveket, friss erővel fel kell tölteni azokat, és megoldani az időszerű káderkérdéseket. A közelmúltbeli pártbizottsági ülések meggyőzően bizonyították, milyen érett káderei vannak a pártnak. Ugyanakkor az ülések ismét erősítették annak szükségességét, hogy a legszigorúbban be kell tartani a káderek kiválasztásának, kinevezésének és nevelésének lenini elveit. Ahol megsértik azokat, ahol a káderek kinevezése a személyes kapcsolatok, az önkényesség és a protekció alapján történik, elkerülhetetlenül megszűnik a kritika és az önkritika, gyengül a kapcsolat a tömegekkel, és a következmény — kudarcok a munkában.

A politikai bizottság elvi fontosságúnak tartja, hogy a jövőben is a pártvezetés megszilárdítására törekedjünk, kialakítsuk a tapasztalt és a fiatal pártmunkások helyes arányát. Ugyanakkor ez nem járhat együtt a káderek mozgásának

bárminemű leállításával. A kommunisták a központi bizottsághoz írt leveleikben felhívják a figyelmet, hogy egyes vezetők, akik hosszú időn keresztül ugyanazt a helyet töltik be, gyakran nem képesek észrevenni az újat, beletörődnek a hiányosságokba. Van itt miről elgondolkodni, és fel kell kutatni a vezető káderek még dinamikusabb mozgásának lehetőségeit. A felelős posztokra bátrabban kell nőket és fiatal, széles látókörű kádereket állítani.

És még egy fontos következtetés, amelyet a pártbizottsági ülések sugallnak: egyetlen pártszervezet és egyetlen pártmunkás sem maradhat ki az ellenőrzésből. Az elmúlt két évben a politikai bizottság és a központi bizottság titkárságának ülésein különböző kérdésekről beszámoltattuk a szövetségi köztársaságok, a körzeti és területi pártbizottságok első titkárait. Meghallgattunk több pártalapszervezet, kerületi és városi pártbizottság, valamint a minisztériumok es intézmények pártbizottságai vezetőinek beszámolóját. Magától értetődik, hogy ezt a munkát folytatni és fejleszteni kell a köztársaságokban, körzeti és területi szinten. Ez felel meg belső pártéletünk normáinak.

Ha már az ellenőrzés került szóba, szeretném kifejteni a következő elképzelést. Az ellenőrzés szükséges, a felügyelet elkerülhetetlen, és minden ellenőrzésnek gyakorlati hasznot kell hoznia, az ügy érdekét kell szolgálnia. De aligha indokolt, hogy egy és ugyanazon, esetenként apróbb kérdést több, formai meggondolásból szervezett bizottság ellenőrizzen, mert ez ideges légkört alakít ki.

A pártbizottságoknak gondoskodniuk kell a nyilvánosságról, a tömegekkel való kapcsolattartás minden csatornájának működéséről, a közvélemény, a kritikai észrevételek, az állampolgárok bejelentéseinek és leveleinek figyelembevételéről. Bennük az SZKP KB munkájához nagy segítséget lát, annak megnyilvánulását, hogy a szovjet embereket érdeklik államunk ügyei.

A központi bizottságban többször megvitatták a párt politikai-nevelő és ideológiai munkájának feladatait. A kérdés iránti érdeklődés érthető, és van haladás ezen a téren. De úgy gondolom, távolról sem tettünk még meg mindent annak érdekében, hogy az ideológiai munka minél szorosabban kapcsolódjon az élethez. Továbbra is zavart okoz a formalizmus és a kioktató stílus. Kár származik az üres szócséplésből, abból, hogy az emberekkel nem az igazság nyelvén beszélnek. És időnként előfordul, hogy az ember mást hall, mint amit az életben lát. Ennek a komoly kérdésnek nem csupán nevelési, hanem politikai vetülete is van.

Az eszmei-politikai nevelésnek minden formájában maximálisan kapcsolódnia kell napjaink fő feladatához, az ország társadalmi-gazdasági fejlődésének gyorsításához. Ez nem érhető el a belpolitikai élet összes feltételének, a nemzetközi helyzet sajátosságainak figyelembevétele nélkül.

A Szovjetunió újra és újra kijelenti, hogy szilárdan kitart a lenini békepolitika és a békés egymás mellett élés politikája mellett, amely társadalmi rendszerünk, erkölcsünk és világnézetünk jellegéből következik. Síkraszállunk a kiegyensúlyozott, a korrekt, ha úgy tetszik, a civilizált államközi kapcsolatokért, amelyek a nemzetközi jog normáinak valódi tiszteletben tartásán alapulnak.

Teljesen világosan kell azonban látni: a nemzetközi kapcsolatokat csak abban az esetben sikerül a normális együttműködés medrébe téríteni, ha az imperializmus lemond azokról a próbálkozásairól, hogy a két társadalmi rendszer közötti történelmi vitát háborús eszközökkel oldja meg.

Az emberiség békés jövőjéért vívott harc legyőzhetetlen ereje a szocialista országok összekovácsolt közösségében, gazdasági és védelmi erejükben, nemzetközi cselekvési egységükben rejlik. A testvéri szocialista országok kivételesen nagy történelmi vívmánya, hogy katonai-stratégiai egyensúly jött létre a NATO agresszív tömbjének államaival. Ezt az egyensúlyt a béke érdekében világmé-

retekben meg kell őrizni. Ez megbízhatóan mérsékli az imperializmus agressz-szív étvágyát

A jövőben sem fogjuk kímélni erőnket annak érdekében, hogy a Szovjetunió fegyveres erői rendelkezzenek mindazzal, ami hazánk és szövetségesei megbízható védelméhez szükséges, hogy senki ne lephessen meg bennünket.

Az emberiség jelenleg a béke hatalmas erőforrásaival, sokoldalú tapasztalatokkal, elegendő történelmi és társadalmi látókörrel rendelkezik ahhoz, hogy megértse, hová vezethet az agresszió politikája.

Ennek felismerése egyre szorosabban forrasztja egybe a békeszerető erőket, aktivizálja a háború és atomfegyver-ellenes mozgalmakat, s minden új haladó, demokratikus csoportot a háborús veszély elleni harcra serkent.

Nem kell csodálkozni azon, hogy Washington önző militarista politikája sok országban egyre több bírálatot és ellenállást vált ki. A békeharcban jelentős szerepet vállalnak a kommunista és munkáspártok, a szakszervezetek és más társadalmi tömegszervezetek.

Nincs egyetlen nép sem, amely háborút akarna. Ez adja a béke és a haladás politikájának lehetőségeit és tartalékait. Mindent meg kell tenni azért, hogy a militarizmus és az agresszió erői ne kerekedjenek felül a nemzetközi kapcsolatokban.

Meggyőződésünk, hogy a világháború megakadályozható. De mint a tapasztalatok mutatják, a béke megőrzéséért, az általános biztonság fenntartásáért vívott harc nem könnyű dolog, újabb és újabb erőfeszítéseket igényel.

Az imperializmus hibájából a nemzetközi helyzet továbbra is aggasztó es veszélyes. Az emberiség választás elé került: vagy a feszültség és a konfrontáció további fokozása, vagy olyan kölcsönösen elfogadható megállapodások konstruktív keresése, amelyek megállítanák a nukleáris konfliktus anyagi előkészítésének folyamatát.

A kialakult helyzetért a felelősség mindenekelőtt az Egyesült Államok jobboldali köreit terheli, és erről teljes határozottsággal kell szólni. Ezek a körök továbbra is szítják a fegyverkezési versenyt, szabotálják a leszerelést, s ezt a nemzetek közössége jól tudja. Kezdeményezésükre jönnek létre a tömegpusztító fegyverek új fajtái. Ma a fegyverkezési versenyt a világűrbe is megpróbálják kiterjeszteni. A nemzetközi helyzetet destabilizálják a Földön létesített amerikai katonai támaszpontok százai is.

Az Egyesült Államok nyíltan „jogot" formál arra, hogy mindenhol és mindenbe beleavatkozzon, nem vesz tudomást más országok és nemzetek érdekeiről, a nemzetközi kapcsolattartás hagyományairól, az érvényes szerződésekről és egyezményekről. Állandóan feszültséggócokat és háborús feszültséget teremt, élezi a helyzetet a világ hol egyik, hol másik térségében. Ma az Egyesült Államok háborúval fenyegeti Nicaragua hősi népét, megpróbálja megfosztani szabadságától és szuverenitásától, amint azt Grenadával is tette. Számunkra elvi kérdés, hogy szolidárisak legyünk a haladás és a demokrácia erőivel, azokkal az országokkal és népekkel, amelyek szabadságukat és függetlenségüket védelmezik a reakció erőivel szemben. E téren irányvonalunk olyan világos marad, amilyen mindig is volt.

Nem kell különös politikai éleslátás annak felismeréséhez, hogy az imperializmus az utóbbi években erősítette aknamunkáját és összehangolja tevékenységét a szocialista államok ellen. Ez minden területre kiterjed — a politikai, a gazdasági, az ideológiai és a katonai szférára egyaránt. Dokumentumaikban a testvérpártok többször hangsúlyozták, hogy az imperializmus a legszélesebb fronton törekszik a társadalmi revansra mind a szocialista közösséggel, mind a

gyarmati iga alól felszabadult országokkal, a nemzeti felszabadító mozgalmakkal és a tőkés államok dolgozóival szemben.

Bővül és aktivizálódik az Egyesült Államok gazdasági eszkalációja. A kamatlábakkal végzett manipulációk, a multinacionális társaságok rabló szerepe, a politikai alapon álló kereskedelmi korlátozások, a bojkott és a szankciók különböző fajtái feszültséget és bizalmatlanságot idéznek elő a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban, szétzilálják a világgazdaságot és a világkereskedelmet, aláássák azok jogi alapjait. Nő a nemrég felszabadult országok kizsákmányolása, akadályok gördülnek gazdasági felszabadulásunk elé. Más országok anyagi és pénzeszközeinek egyre nagyobb tömegét megkaparintva az Egyesült Államok közvetlenül vagy közvetve hatalmas katonai programjainak szolgálatába állítja azokat.

Ilyen körülmények között a világon egyre nagyobb érdeklődés nyilvánul meg a nemzetközi gazdasági kapcsolatok normalizálását, a gazdasági biztonság megteremtését célzó intézkedések kidolgozása és megvalósítása iránt.

A bonyolult nemzetközi helyzet, a fokozódó feszültség arra kötelez bennünket, hogy a külpolitikai kérdéseknek a továbbiakban is kiemelkedő jelentőséget adjunk.

Mind fontosabb feladattá válik az együttműködés mindennemű tökéletesítése és gazdagítása, a sokoldalú kapcsolatok fejlesztése a testvéri szocialista országokkal, szoros együttműködésük a politikai, a gazdasági, az ideológiai, a honvédelmi és egyéb területeken, s gondoskodás arról, hogy a nagy közösség valamennyi tagjának nemzeti és internacionalista érdekei szervesen összekapcsolódjanak.

A Szovjetunió a többi szocialista országgal, köztük a Kínai Népköztársasággal, célratörően és állhatatosan akarja erősíteni kapcsolatát és fejleszteni együttműködését. E tekintetben álláspontunk ismert, s ez továbbra is érvényben marad.

Mi szorgalmazzuk a sokoldalú együttműködés további bővítését az ázsiai, afrikai és latin-amerikai országokkal. A Szovjetunió Kommunista Pártja és a szovjet állam változatlanul támogatja minden népnek azon jogát, hogy maga, saját választása alapján döntsön társadalmi-gazdasági jelenéről, és jövőjét minden külső beavatkozástól mentesen építse. Reménytelenek és kudarcra vannak ítélve azok a törekvések, amelyek a népeket meg akarják fosztani eme szuverén joguktól.

A tőkés országokkal változatlanul normális, egyenjogú kapcsolatok kialakítására törekszünk. Szilárd meggyőződésünk, hogy a vitás kérdéseket, a konfliktusos helyzeteket politikai eszközökkel kell megoldani.

A politikai bizottság abból indul ki, hogy a feszültség enyhülésének időszakában létrejött államközi dokumentumok — beleértve a helsinki záróokmányt is — nem vesztettek jelentőségükből. Ezek az okmányok példát mutatnak arra, hogy miképp lehet alakítani a nemzetközi kapcsolatokat, ha az országokat az egyenlőség és az egyenlő biztonság elvei, a világon kialakult realitások vezérlik, ha nem törekednek valamiféle fölényre, hanem a kölcsönösen elfogadható megoldásokat, megállapodásokat keresik.

Úgy tűnik, hasznos lenne, ha az európai biztonsági és együttműködési értekezlet tizedik évfordulója alkalmából Helsinkiben a záróokmányt aláíró államok ismét kinyilvánítanák akaratukat a veszélyes feszültség leküzdésére, a békés együttműködés fejlesztésére és kontsruktív kezdeményezésekre a nemzetközi életben.

A Szovjetunió a kölcsönös előnyökön és mindennemű megkülönböztetés kizárásán alapuló, gyümölcsöző és sokoldalú gazdasági és műszaki-tudományos együttműködés mellett foglal állást; kész arra, hogy bővítse és elmélyítse ke-

reskedelmi kapcsolatait, fejlessze a felek műszaki-tudományos és a technológiai újdonságok felfedezéseit, a vállalatok tervezését és építését, valamint a nyersanyagforrások feltárásában való kölcsönös érdekeltségére épülő gazdasági kapcsolatok új formáit.

Ha így tesszük fel a kérdést, alaposan kell ismernünk külgazdasági kapcsolataink helyzetét, azt mélyrehatóbban, a távlatok figyelembevételével kell megvizsgálnunk.

A nemzetközi feszültség ellenére e téren lehetőségeink kedvezőek. A kölcsönösen előnyös gazdasági kapcsolatokra és külkereskedelemre vonatkozó álláspontunknak széles körűnek, nagyszabásúnak kell lennie, és a jövőre kell irányulnia. Mi a nyugat-európai országokkal, Japánnal és a többi tőkés országgal széles körű, több síkú, kölcsönösen előnyös együttműködésre törekszünk.

Ismeretes, hogy készen állunk az Egyesült Államokkal fennálló kapcsolataink kölcsönösen előnyös, az egymás törvényes jogait és érdekeit nem sértő javítására. A két ország szembenállása egyáltalán nem valamiféle végzetes elkerülhetetlen dolog. Ha a szovjet—amerikai kapcsolatok távolabbi, illetve közelebbi történetében felhalmozott pozitív és negatív tapasztalatokat áttekintjük, azt kell mondanunk, hogy az a legokosabb, ha megkeressük a kapcsolatok kiegyensúlyozása felé vezető utakat és felépítjük az együttműködés hídját — csakhogy ezt a hidat mindkét oldalon építeni kell.

A genfi tárgyalások most befejeződött első fordulója alapján elmondhatjuk, hogy Washington olyan politikát folytat, amelynek nem célja megállapodás elérése a Szovjetunióval. Ez látható abból is, hogy egyáltalán nem hajlandó megvitatni a fegyverkezési hajsza világűrbe való kiterjesztését egyidejűleg a nukleáris fegyverek korlátozásának és csökkentésének kérdésével. Ily módon megsértik a januárban kötött megállapodást a három kérdéskör — a kozmikus fegyverkezési verseny megelőzése, a hadászati nukleáris fegyverek, valamint az európai közepes hatótávolságú nukleáris fegyverek csökkentése — kölcsönös összefüggéséről.

Felmerül a kérdés, mivel magyarázható ez az álláspont.

Azzal, hogy az Egyesült Államok bizonyos körei még mindig uralmi helyzetre törekednek a világban, elsősorban katonai téren. Mi már több ízben felhívtuk az amerikai fél figyelmét arra, hogy ezek a nagyratörő tervek kilátástalanok. A Szovjetunió, barátai és szövetségesei, de tulajdonképpen az összes többi állam is, amelyek a béke és a békés együttműködés hívei, nem ismerik el valamely állam vagy államcsoport jogát az uralomra és arra, hogy rákényszerítse akaratát a többi államra és népre.

A Szovjetunió a maga részéről soha nem tűzött maga elé ilyen célt, s a jövőben sem fogja ezt tenni.

Szeretnénk kifejezésre juttatni reményünket, hogy az Egyesült Államok módosítani fogja jelenlegi álláspontját. Ez megnyitná az utat a kölcsönösen elfogadható megállapodások létrehozása felé. Részünkről ehhez megvan az akarat.

Ennek bizonyítéka a Szovjetuniónak az a javaslata, hogy mindkét fél a tárgyalások teljes időtartamára hirdessen moratóriumot az űrfegyverek létrehozására, s fagyassza be hadászati atomarzenálját. Ezt a vonalat követve, a Szovjetunió egyoldalúan moratóriumot jelentett be a közepes hatótávolságú rakéták telepítésére, valamint további ellenintézkedések meghozatalára Európában. Ezt a döntést az egész világon fontos és konstruktív lépésként értékelték, amely hozzájárul a tárgyalások sikeréhez.

Szeretnék emlékeztetni arra, hogy ez a lépés nem egyedülálló a maga nemében. 1982 óta létezik a Szovjetunió egyoldalú kötelezettségvállalása arra, hogy nem alkalmaz elsőként atomfegyvert. 1983 óta érvényes az az egyoldalú

kötelezettségvállalás, hogy nem juttatunk elsőként műholdromboló fegyvert a világűrbe. Az Egyesült Államok kormányzata egyetlen ilyen kezdeményezésre sem válaszolt jóakaratról tanúskodó gesztussal. Éppen ellenkezőleg, a Szovjetuniónak a háborús veszély csökkentését, a megállapodás elérését célzó lépéseit minden eszközzel megpróbálják hamis fényben feltüntetni, igyekeznek bizalmatlanságot kelteni azokkal szemben. Egyszóval, mindent megtesznek, hogy elkerülhessék a pozitív válaszlépéseket.

Csak csodálkozni lehet azon a sietségen, amellyel az amerikai kormányzat a szokásos „nemmel" válaszol javaslatainkra; ez nyilvánvalóan arról tanúskodik, hogy az Egyesült Államok nem kívánja az ésszerű eredmények elérését. Leszögezem: nem szabad elegyíteni a fegyverkezési hajszát és a leszerelésről folytatott tárgyalásokat — ez világos, hacsak nem akarunk képmutatóak lenni és nem akarjuk megtéveszteni a közvéleményt. A Szovjetunió nem fog támogatni egy ilyen irányvonalat — ezt tudniuk kell azoknak, akik jelenleg komoly politika folytatása helyett politikai játszmába bocsátkoznak. Nem szeretnénk, ha megismétlődnének a korábbi tárgyalások szomorú tapasztalatai.

A Szovjetunió Genfben a maga részéről állhatatosan fog törekedni olyan konkrét, kölcsönösen elfogadható megállapodások elérésére, amelyek nemcsak a fegyverkezési hajsza megállítását tennék lehetővé, hanem azt is, hogy előre lehessen lépni a leszerelés terén. Most minden eddiginél nagyobb szükség van a politikai akaratra a világ békéje, a szebb jövő nevében.

(TASZSZ)

stern
magazin

„A sír fölött nem szabad politizálni"

INTERJÚ RAKOWSKI LENGYEL MINISZTERELNÖK-HELYETTESSEL

— Az ön kormánya, Rakowski úr, mostanában úgy látja, hogy Bonnban újra hallatják szavukat a revansisták, akik kétségbe vonják a határokat. Maradt-e kétsége, hogy a CDU CSU vezette szövetségi kormány tiszteletben tartja a Varsói Szerződést, azután is, hogy legutóbb Genscher külügyminiszter Lengyelországban járt, illetve Kohl kancellár megbeszéléseket folytatott Jaruzelski tábornokkal Moszkvában, Csernyenko temetésekor?

— Egy rövid látogatás, illetve egy rövid megbeszélés természetesen nem elég a Lengyelország iránti új bonni politika miatt feltámadó rossz érzések szertefoszlatására. Magam nem használom gyakran a „revansizmus" szót, de nagyon felfigyeltünk arra, hogy növekedett az olyan prominens politikusok száma, akik megkérdőjelezik az Odera—Neisse-határ végleges jellegét, s ez nyugtalanít minket. Azt jelenti ugyanis, hogy megkérdőjelezik az 1970-es szerződés betűjét és szellemét. Ugyan mire való ez? A megbékélésre talán?

— Úgy tűnik, hogy túl komolyan veszik egyes örök-kötekedők nyilatkozatait a bonni CDU CSU soraiban, pl. Hupkáét és Czajáét, ők mindketten az elüldözöttek szervezeteinek funkcionáriusai.

— Nemcsak róluk van szó. Ők már harminc éve hajtogatják tételeiket, régi nóta ez. Hasonlókat mondott a CDU CSU frakció elnöke, Dregger is.

Zimmermann belügyminiszter pedig egyenesen az 1937-es határokért szállt síkra. Ezek új, nyugtalanító hangsúlyok Bonn Lengyelország-politikájában, három éve még nem volt hallható ilyesmi.

— *Kohl kancellár a nemzet helyzetéről szóló legutóbbi kormánynyilatkozatában világosan kifejtette: kormánya nem gondol az európai határok megkérdőjelezésére.*

— Elégtétellel és nagy érdeklődéssel fogadtuk e nyilatkozatot, csakhogy a kereszténydemokrata táborból más hangok is hallatszanak, és azokat sem becsülhetjük alá.

— *Ön jól ismeri a bonni parlamenti játékot, tehát nem lephetik meg az Unió táborában lezajló viták. Tulajdonképpen ez a keleti politika tisztázásának aktuális, évek óta húzódó folyamata...*

— ... csakhogy a mi bőrünkre megy a játék.. Fölösleges feszültségek keletkeznek így. Miért nem értik meg végre, hogy mi, lengyelek, különösen érzékenyek vagyunk mindarra, ami Németországban történik?

— *A Bonn és Varsó közti légkör feszültté válásának egyik oka éppen az volt, hogy lemondták Genscher 1984 novemberére tervezett, több napos lengyelországi látogatását. Szükség volt erre a konfrontációra?*

— Genscher döntött így. Az volt az érzésem, hogy feltételeket akart szabni nekünk.

— *Elsősorban Genschernek arra a a tervére céloz, hogy meg akarta látogatni a Stanisław Kostka templomot, és ott a meggyilkolt Popieluszko sírját?*

— Szerintem e lépést nem lehet kizárólag erkölcsi gesztusnak értelmezni. Politikai szándék van mögötte — nem is a legtisztességesebb. Természetesen senkinek sem tilthatjuk meg, de miért ne beszélhetnénk erről nyíltan? Amikor bonni politikusok látogatnak Törökországba vagy Dél-Amerikába, általában nem helyeznek el koszorút az esztelen terror áldozatainak sírjain. Popieluszko is a terror áldozata.

— *Két mércével mér. Amit a nyugatnémet külügyminiszter esetében barátságtalan aktusnak tekintettek, azt olasz kollégája, Andreotti és a brit államminiszter látogatása során tolerálták.*

— Riffkind úr is politizált. Azt akarta hangsúlyozni, nem csak a kormánnyal tárgyal, bár a kormány vendége. Talán nyíltan meg kellett volna mondani ezt neki! Popieluszko meggyilkolása különösen tragikus eset népünk történelmében. Kiválóan alkalmas egy politikai show rendezésére. S néhány nyugati politikus épp ezt akarja. Az államnak mindenképpen az az érdeke, hogy ez az eset ne korbácsolja tartósan a kedélyeket. Ennek a tragédiának kihasználása politikai célokra merő cinizmus. Lengyelországban is vannak elegen, akik melegen akarják tartani az ügyet. Feltétlenül részt kell vállalniuk ezekben az erkölcstelen tettekben nyugati politikusoknak is? Azt mondanám, hogy Popieluszko sírja fölött nem szabadna politizálni. Ami Andreottit illeti, ő mélyen vallásos, és látogatását legalább a legteljesebb diszkréció mellett ejtette meg.

— *A két nagyhatalom, a Szovjetunió és az Egyesült Államok között hosszú hónapokig csend volt, mostanában újra indul a kelet—nyugati párbeszéd. Hiszi-e, hogy meggyorsul e folyamat, mivel az SZKP élére új főtitkár került Mihail Gorbacsov személyében?*

— Ez nem hit kérdése. Mélyen meg vagyok győződve arról, hogy a Szovjetunió mindig kész a Nyugattal komoly és gyümölcsöző tárgyalásokat folytatni.

— *Ha ennek nyomán a szövetségesek mozgástere újra megnőne, ön elfogadná-e, hogy az NSZK először is az NDK-hoz fűződő kapcsolatait javítaná, s csak azután törődne Lengyelországgal?*

— Ha azt mondanám, hogy önöknek elsősorban Lengyelországra kellene gondolniuk, még lengyel nacionalistának tartanának.

— *Lengyelország a múltban a belnémet párbeszéd intenzitásának alakulását mindig is árgus szemekkel követte.*

— A lengyelek végül is a német

kérdés szakértőivé váltak. Éppen ezért a német kérdésben észlelt valamennyi mozgást a legalaposabban figyelik. Természetesen megértjük, hogy az NDK-kapcsolat előnyt élvez Bonnban. Hogy is van a mondás? Fontosabb az ing, mint a kabát.

— *Az NDK-hoz fűződő viszony tulajdonképpen a német egység témakörébe tartozik, a lengyelországi kapcsolatokra a határkérdés nyomja rá a bélyegét...*

— ... világos: ez nem a mi gondunk.

— *A nyugatnémet polgárok határozott többségének sem. El tudja képzelni, hogy hazája valaha is megszavazza a német újraegyesítést, mondjuk, ha előbb végleg, békeszerződésben is, elismerik az Odera—Neisse-határt?*

— Nincs akkora fantáziám.

— *A Bonn—Varsó-viszony javítása türelmet követel. Nem lenne-e értékes kezdeményezés Kohlnak az a javaslata, hogy hozzanak létre egy német—lengyel ifjúsági szervezetet?*

— Meg kell még barátkoznunk ezzel az eszmével, mivel korábban Kohl hónapokig mélyen hallgatott a határkérdésről. Valószínűleg ez vezérli: először jól belénk rúg, aztán igyekszik tompítani a fájdalmat.

— *Tehát az ifjúsági szervezetről szó sem lehet, amíg a szövetségi kormány kötelezettséget nem vállal az Odera—Neisse-határ dolgában?*

— Ahhoz, hogy ilyen javaslatokat egyáltalán megfontolás tárgyává tegyünk, először is egyszer s mindenkorra tisztázni kell a határkérdéseket.

— *Ha megengedi, térjünk vissza a lengyel belpolitikához. Ön szerint a lengyelek hiszik-e, hogy Popieluszko gyilkosainak toruni perében valóban az igazi felelősök ültek a vádlottak padján?*

— Igen. Akár közvélemény-kutató intézeteink számait is említhetem, amelyeket hamarosan közzéteszek egy jelentésben. Arra a kérdésre, hogy az emberrablás és a gyilkosság összes részletét tökéletesen tisztázták-e, a megkérdezettek 58 százaléka „igennel" és „szerintem igennel" válaszolt, 30 százaléka „nem egészennel", illetve „nemmel". A lengyelek többsége a közvélemény-kutatás szerint a toruni ítéleteket igazságosnak tartja.

— *S mi van a gyilkosság hátterében meghúzódó felbujtókkal?*

— A Popieluszko ellen intézett támadást követően azonnal megmondtuk, hogy intenzíven nyomozunk a tettesek és az esetleges felbujtók után. Természetesen a közvélemény ítéletéből eltűnt az „esetleges" szó, és az emberek csak a „felbujtókra" koncentráltak. Meg kell mondanom, a legérdekeltebb abban, hogy a felbujtókat megtalálják, éppen a lengyel állam. Ez teljesen logikus.

— *A négy elítélten kívül tehát senkinek sem volt része ebben az ügyben?*

— Nem. Ha tudnánk, akkor önök is tudnák.

— *A papgyilkosságig a lengyel politikai bizottság biztonsági ügyekben illetékes KB-titkára Milewski volt. Ezt a feladatot azóta Jaruzelski kormányfő vette át. Mi lett Milewskivel?*

— Szabadságon van. Nincs bizonyíték arra, hogy ő az egyik felbujtó. Ezek nagyon komoly kérdések, és a gyanú árnyéka sem vetődhet olyan emberre, aki ellen nincs bizonyítékunk.

— *A papgyilkosság nem okoz-e hosszú távon nagyobb kárt a Lengyel Egyesült Munkáspártnak, mint azok a lövések, amelyek Gdańskban és Szczecinben lengyel munkások életét oltották ki 1970-ben és 1976-ban?*

— Kétség nem fér ahhoz, hogy a Popieluszko-gyilkosság nagy csapás nekünk. Az is marad. Ugyanis az egyház ki fogja használni ezt az esetet. Esetleg évszázadokig. Tudják, 900 évvel ezelőtt Hős Bolesław, lengyel király meggyilkoltatta Stanisław krakkói püspököt. E tényről a lengyel egyház mindmáig évről évre megemlékezik. Az egyházat egyáltalán nem zavarja, hogy a püspök áruló volt. A Popieluszko-gyilkosságot természetesen összehasonlítják azokkal a lövésekkel, amelyek lengyel munkások életét oltották ki. Hadd mondjam ki,

hogy mindkét eset egyaránt tragikus és az is marad.

— Az ön kormánya, a szakszervezetek, sőt az új hivatalos szakszervezet minden tiltakozása ellenére drasztikus áremeléseket határozott el. Az elmúlt években a zavargások mindig áremelések után kezdődtek Lengyelországban. Mit kívánnak tenni ezúttal, hogy a válságot elkerüljék?

— Először is a lakosságot hozzá kell szoktatni ahhoz, hogy az áremelés természetes. Véleményünk szerint egyetlen okos népgazdaság sem létezhet áremelések nélkül. A lengyelek azonban megszokták, hogy hosszú éveken át nem emelkedtek az árak. Ki tudja, hogy alakult volna a helyzet, ha már a hetvenes években emelték volna az árakat? De amíg Gierek volt a kommunista párt élén, a tervezett áremeléseket minduntalan visszavonták. Kormányának nagy hibája volt ez. Most fizetnünk kell érte...

— ...és többet is kell dolgozniuk?

— Hogy kilábaljunk a válságból, annak nincs más útja, mint a munka hatékonyságának javítása. Semmi kétség uraim, ma még a lengyel ember kevesebbet dolgozik, mint a nyugatnémet. Ez a helyzet.

— Mivel akarják rábírni arra, hogy többet dolgozzon?

— Több bérrel. Ugyan mi mással?

— Nem tartanak zavargásoktól az új árak miatt?

— Jaruzelski csapata, melynek én is tagja vagyok, nagyon nehéz feladatot vállalt. El akarjuk ugyanis érni, hogy polgártársaink racionálisan gondolkozzanak gazdasági tekintetben is. Ezért pedig nagy árat kell fizetni. Természetesen mindig a biztonsági kockázat határát súroljuk, azaz egy-egy szükségszerű áremelés nyomán az elégedetlenségből könnyen kirobbanhatnak zavargások.

— Az elégedetlenségnek nagyon is világos jelei vannak.

— Igyekszünk a tervgazdálkodásba bevezetni bizonyos piaci törvényszerűségeket. Ez merőben új a lakosság számára. Sok nyugati megfigyelő belesik abba az alapvető hibába, hogy úgy ítéli meg: minden lengyel a szocializmus ellensége. Ez nem igaz. A lengyelek a szocializmustól megkaptak mindent, ami az életet kényelmessé teszi. Például az egyenlőség eszméjét. Ez tükröződik azután vissza a termelésben, de a féltékenységben és az irigységben is. Ugyan miért keres a másik többet, mint én? E mentalitás az évtizedek során annyira megerősödött, hogy most megváltoztatni nem valami egyszerű.

— A testvéri szocialista Magyarország mostanában valóságos gazdasági csodát produkál. Liberális gazdaságpolitika folyik, a magánvállalkozásnak viszonylag nagy teret engednek. Miért nem kísérel meg Lengyelország ugyanezen az úton járni?

— A termelés magva Magyarországon is állami. A mi rendszerünk mellett a magánipar arra ítéltetett, hogy csak mellékes szerepet játsszék. Általában megállapítottuk, hogy a magántőke oda áramlik, ahol a legtöbb hasznot hajtja. Nem is szólva arról, hogy rossz vért is szül.

— Ezt hogy értsük?

— Lengyelország katolikus társadalom, katolikus nép. Katolikus kultúrájú nép. Ha valaki nálunk meg akarja mutatni, milyen gazdag, habozás nélkül meg is teszi. Azaz rögvest vásárol egy menő kocsit, egy Mercedest vagy Volvót, s nekem minden politikai gyűlésen válaszolnom kell az emberek kérdésére, ki gazdagodik meg a pénzükből. Sajnos nem vagyunk protestánsok. A katolikus templomokban minden csupa arany, minden csupa dísz. A gazdagság kitárulkozik. A protestánsoknál nem így van ez.

— 1983 áprilisában a Nowa Huta-i vasmunkások előtt ön ezt mondta: „A legtöbb lengyel élete nagyon kemény. Áldozatokra van szükség, de áremelések nem lesznek." Nos?

— Abban az értelemben mondtam, hogy az áremelés a gazdasági helyzet javításának nem egyetlen eszköze. Ha tagja leszünk a Nemzetközi Valuta Alapnak, még nagyobb áremeléseket követelnek majd tőlünk. Ne felejtsék, egész Európában nálunk a legmagasabb a születési ráta. 1980 óta Len-

gyelország lakossága évente egy városnyi emberrel, 300 000-rel nő.

— Köze van ennek a katolikus egyház befolyásához?

— Ahhoz is, világos.

— Mit tesz az állam, hogy fékezze e tendenciát?

— Semmit.

— És a felvilágosítás?

— Na, azért valamit teszünk. Tudja, nálunk a pap karácsonykor elmegy a házakhoz, és azt mondja: „Hogyhogy csak egy gyerekük van? Miért?" Ebben a fontos kérdésben nem számíthatunk arra, hogy az egyház mellénk áll. Nálunk legális az abortusz, de az egyház szorgalmasan harcol ellene. Az egyház az emberi főket a saját belátása szerint kívánja kimüvelni, ránk, az államra csak azt a felelősséget rója, hogy a gyomorba is kerüljön valami.

— Wojna, a parlament külügyi bizottságának elnöke a minap, legnagyobb meglepetésünkre, úgy nyilatkozott, hogy a betiltott szakszervezetnek, a Szolidaritásnak még mindig számos híve van. Ön, Rakowski úr „Nehéz párbeszéd" című könyvében azt írja, hogy a Szolidaritás nem támadhat fel. Nincs-e előre beprogramozva az új konfliktus?

— Nem tudom, pontosan mit mondott Wojna, és milyen értelemben. Én másképp látom. 1980 és 1981 Lengyelországban a romantikus érzelmek, a lengyel mitológia magasugrásainak időszaka volt. Majd következett a rendkívüli állapot valóságos sokkja. Ezután a lakosságot hol ide, hol oda rángatták, a kormány és az ellenzék különféle nyilatkozatokat tett és koncepciókat vázolt fel. Mára az állampolgárok nagy része ebbe belefáradt. elege van a politikából. Ez természetes folyamat. Nem úgy van, ahogy Nyugaton gyakran lefestik, hogy Lengyelországban minden sarkon egy dinamittal tele hordó áll, s bármikor robbanhat. Nem.

— S mi van jelenleg a Szolidaritással?

— Állítom, hogy a lengyelek ma sokkal csalódottabbak a Szolidaritásban, mint egy vagy két éve. Ez érthető is, hiszen a Szolidaritás sok millió követőjét tulajdonképpen az érzelem és a lelkesedés hajtotta csak.

— Ám a Szolidaritás brosúrákat, röplapokat ad ki, továbbra is jelen van.

— Tudják, a Szolidaritásnak nem az volt a problémája, hogy létrejött, hanem az, amerre elindult. A legfatálisabb irányba — a lengyel nemzet és a lengyel állam legéletbevágóbb érdekeinek talajáról. Most vannak illegális földalatti csoportocskák, ezek különböző felhívásokat, pamfleteket és egyéb hasonlót jelentetnek meg illegálisan. A Nyugat szemében ez nagy erő. Tévedés. Tudjuk, hogy Wałęsa igyekszik tartósan hangsúlyozni jelenlétét a politikai életben. Azt is tudjuk, hogy néhány üzemben a Szolidaritásnak vannak ún. földalatti szervezetei, de aktivitásuk és befolyásuk fokról fokra csökken. Azokból, akik a tagjai, lassan de feltartóztathatatlanul szekta lesz, ez a természet törvénye.

— Tehát szó sem lehet a Szolidaritással való párbeszédről?

— A Szolidaritás csak némely nyugati politikusok és újságírók fantáziájában létezik. Új szakszervezetek alakultak, s az övék a jövő. Ami pedig a párbeszédet illeti, készen állunk erre, de nem azokkal, akik Lengyelországot nemzeti tragédiába sodorták. Fizetniük kell nagyképűségükért és ostobaságukért. Nem gyerekek, s nem babra megy a játék.

— Lech Wałęsára is érti ezt?

— Wałęsára és nem egy tanácsadójára jól illik a lengyel mondás: „Saját kárán tanul a lengyel."

(A nyugatnémet magazin 1985. március 21-i számából)

ANDRÉ HELMER

A stockholmi konferencia egyéves mérlege

IPW Berichte

1984. január 17-én a 35 résztvevő állam külügyminiszterének nyilatkozatával kezdetét vette Stockholmban az 1975-ös helsinki európai biztonsági és együttműködési értekezlettel megindult folyamat újabb szakasza, az európai bizalomerősítő és biztonsági értekezlet. December 14-én befejeződött az 1984-es negyedik ülésszak.

Az értekezlet egybehívását a helsinki konferencián részt vevő államok 1983. évi madridi tanácskozása határozta el. Célja, a madridi záródokumentum szerint, „fokozatosan új, hatékony és konkrét lépéseket tenni a bizalom és a biztonság erősítése, a leszerelés érdekében". Az első szakaszban egymást kiegészítő bizalomerősítő és biztonságpolitikai intézkedéseket kell kidolgozni, amelyek csökkentik a katonai konfrontáció veszélyét Európában. Majd az 1986-ban Bécsben összeülő harmadik konferencia vitatná meg az itt született eredményeket, amelyek megteremthetik az átmenetet a konkrét fegyverkorlátozási és leszerelési intézkedések felé.

A szocialista országok, amelyek évek óta fáradoznak az európai biztonságért és fegyverzetcsökkentésért, döntő részt vállaltak a stockholmi konferencia összehívásában. A Varsói Szerződés országai már a hetvenes évek második felében több ízben konkrét javaslatokat tettek az 1975-ös helsinki záróokmány bizalomerősítő intézkedéseinek bővítésére és egy konferencia egybehívására a katonai enyhülésről és fegyverzetcsökkentésről. A madridi értekezleten — a tömbön kívüli és semleges országok támogatásával — következetesen és határozottan léptek fel azért, hogy e konferencia megkapja megbízatását. 1981-ben a Szovjetunió, a nyugati követeléseknek eleget téve, bejelentette, hogy amennyiben a Nyugat is hasonlóan cselekszik, hajlandó az intézkedések hatálya alá utalni területének európai részét. Jóllehet a NATO-államok szóban több ízben is állást foglaltak a katonai enyhüléssel foglalkozó konferencia egybehívása mellett — 1978-ban Giscard d'Estaing francia elnök terjesztett ilyen javaslatot az ENSZ elé —, főleg az Egyesült Államok gátolta évekig a madridi találkozó eredményes befejezését és ezzel a tervezett konferenciáról szóló megegyezést.

A stockholmi konferencia olyan nemzetközi helyzetben ült össze, amikor már megkezdődött az amerikai közepes hatótávolságú nukleáris rakéták telepítése néhány európai NATO-állam területén, amely elindította a fegyverkezési hajsza újabb hullámát és kudarcra kárhoztatta a nukleáris fegyverkorlátozási tárgyalásokat. Hogy az erőviszonyokat a maga javára változtassa meg, az Egyesült Államok, a NATO legagresszívabb köreivel karöltve, eddig soha nem tapasztalt mértékű fegyverkezésbe kezdett. Fokozódtak az erőfeszítések a világűr militarizálására, újabb tömegpusztító fegyverek (stratégiai fegyverek és bináris harci eszközök) hadrendbe állítására.

A legutóbbi, 1984. decemberi NATO-találkozók megerősítették, hogy „tervszerűen" folyik a nyugat-európai rakétatelepítés, és átfogó tervet dolgoztak ki arra vonatkozóan, hogy a hagyományos fegyverek területén is törekedjenek a fölény megszerzésére. Emellett a Reagan-kormány és a NATO új stratégiai koncepciókat dolgoz ki és vezet be.

E fejlemények következtében csökkent a nemzetközi biztonság, megrendült az államok közötti bizalom, és ezért az imperializmus legagresszívabb köreit terheli a felelősség.

Amint azt Oskar Fischer, az NDK külügyminisztere a stockholmi konferencia megnyitásán aláhúzta: mindent meg kell tenni „az egész emberiséget fenyegető folyamat megállítására és azért, hogy a nemzetközi kapcsolatok alapja újra a békés egymás mellett élés és a kölcsönösen előnyös együttműködés legyen".

A szocialista országok álláspontja

A szocialista országok nézete szerint a stockholmi konferencia lényegesen hozzájárulhat ahhoz, hogy az államok közi kapcsolatok politikailag kiszámíthatók legyenek, és erősödjék a bizalom köztük mind politikai, mind katonai téren. A bizalomerősítő és biztonságpolitikai intézkedések kidolgozása fontos lépés lehet a fegyverzetcsökkentési és leszerelési megállapodásokhoz vezető úton. A bizalom megteremtése és a leszerelés közötti összefüggésre hívta fel a figyelmet Oskar Fischer is: „Tartós biztonság természetszerűen csak a leszerelésen alapulhat. Minden ez irányban megtett lépés több bizalmat teremt, mint bármi, amiben a fegyverkezési hajsza mellett állapodnak meg."

A jelen legfontosabb feladata az atomháború megakadályozása, ezért a bizalomerősítő és biztonságpolitikai intézkedéseknek a katonai konfrontáció elhárítását, a háborús veszély csökkentését és az enyhülés erősítését kell szolgálniuk. A tárgyalások konstruktív légköre érdekében fontos, hogy a résztvevők álljanak készen az együttműködésre, az egyenlőség és a kölcsönös biztonság elvének elfogadására, beleértve a lemondást az erőfölény megszerzéséről. A szocialista országokat ezek az elvek vezérlik. 1984. május 8-án, a második ülésszak kezdetén a szovjet delegáció vezetője, Grinyevszkij, előterjesztette a Szovjetunió tárgyalási javaslatát, amely összefoglalta, konkretizálta a szocialista országok elképzeléseit a bizalom erősítésére és a biztonság növelésére. Ezek a javaslatok a következők:

1. az atomfegyverrel rendelkező államok egyoldalúan vagy kölcsönösen vállaljanak kötelezettséget, hogy nem vetik be elsőnek az atomfegyvert (a résztvevők közül egyedül a Szovjetunió tett ilyen értelmű nyilatkozatot még 1982-ben);

2. a résztvevő államok szerződésben nyilvánítsák ki, hogy nem alkalmaznak katonai erőt és fenntartják a békés kapcsolatok rendszerét egymás között (e megállapodás magva az a kötelezettségvállalás, hogy nem vetnek be elsőként sem nukleáris, sem hagyományos fegyvert egymás ellen, azaz eleve lemondanak a katonai erő alkalmazásáról, ezzel megszilárdulna az erőszak alkalmazásáról és az erőszakkal való fenyegetésről való lemondás elvének politikai és jogi alapja);

3. fagyasszák be és csökkentsék a katonai kiadásokat;

4. mentesítsék Európát a vegyi fegyverektől;

5. atomfegyvermentes övezeteket alakítsanak ki Európa különböző területein — a Balkánon és Észak-Európában —, és egy atomfegyvermentes folyosót a Varsói Szerződés és a NATO-államok határán;

6. jelentősen bővítsék ki a helsinki záróokmányban foglalt, a gyakorlatban már bevált bizalomerősítő intézkedéseket; ezek között:

— korlátozzák azokat a szárazföldi hadgyakorlatokat, amelyeket önállóan vagy a légierőkkel és a haditengerészettel közösen tartanak Európa területén, valamint a határ menti vizeken és légtérben;

— előre jelentsék be a szárazföldi csapatok, a légierő és a haditengerészet bizonyos mértéket meghaladó manővereit;

— előre jelentsék be a szárazföldi és légierők bizonyos mértéket meghaladó csapatmozdulatait, ill. átcsoportosítását;

— fejlesszék azt a gyakorlatot, hogy katonai megfigyelőket hívnak meg a nagyobb gyakorlatokra.

Intézkednének e megállapodások ellenőrzésére.

Az európai helyzet követelményeinek megfelelően a javaslatok figyelembe veszik, hogy a politikai-nemzetközi jogi és haditechnikai jellegű intézkedések bizonyos értelemben kapcsolódnak egymáshoz. A Varsói Szerződés országai a közelmúltban valamennyi ponttal összefüggésben részletes javaslatokat tártak a NATO elé, részben konkrét megállapodástervezetek formájában, amelyek lehetővé ten-

nék a tárgyalások mielőbbi megkezdését. A béke és az európai együttműködés híveinek körében e tervek nagy visszhangot váltottak ki. Sokban egyetértenek a tömbön kívüli és semleges államok elképzeléseivel, amint azt a konferencia 1984. május 4-i ülésén előterjesztett javaslatuk is bizonyítja. Megfelelnek a NATO-országok békemozgalmai és reálisan gondolkodó politikusai követeléseinek is. A szocialista államok továbbra is készek gondosan megvizsgálni minden elképzelést, amely erősítené a bizalmat és növelné a biztonságot, amint ezt képviselőink a konferencián többször kifejtették.

A NATO-államok javaslatai

A NATO-államok hozzáállása a konferencia első szakaszához alapvetően különbözött a szocialista országokétól. A madridi találkozón az Egyesült Államok és más NATO-országok megpróbálták a konferencia megbízatását pusztán katonai természetű bizalomerősítő intézkedések kidolgozására szűkíteni. Ezek az intézkedések azonban nem pótolják a fegyverzetcsökkentési és leszerelési megállapodásokat, és nem választhatók el a katonai enyhülés érdekében tett más lépésektől.

Hasonló szellemű állásfoglalást terjesztett szövetséges partnerei elé az NSZK kormánya még 1983 augusztusában, amely belekerült abba a NATO-dokumentumba, amelyet a török delegáció terjesztett elő 1984. január 24-én. E dokumentumok tartalmazzák a katonai információcserét, a hadgyakorlatok, a fegyveres erők átcsoportosításának előrejelzését, megfigyelők részvételét a hadgyakorlatokon, továbbá intézkedéseket a széles körű ellenőrzés bevezetésére és az államok közötti kommunikáció javítására. A bizalom megteremtésének fontos, elsősorban politikai aspektusait figyelmen kívül hagyva a NATO megpróbálta a tárgyalásokat pusztán haditechnikai kérdésekre korlátozni. A NATO javaslatai ezért az információcserére és az ellenőrzésre vonatkoztak a nagyobb „áttekinthetőség és kiszámíthatóság" érdekében. Az amerikai delegáció vezetője, J. Goodby kijelentette: „A konferencia elérhető célja kidolgozni az európai katonai helyzet stabilitását, áttekinthetőségét, valamint a téves elképzeléseken és helyzetmegítélésen alapuló háborús konfrontáció lehetőségét csökkentő gyakorlati eszközöket."

A katonai konfrontációk veszélye nem annyira az esetleges téves helyzetmegítélésben rejlik, amit természetesen a jövőben ki kell küszöbölni, nem is a hiányos információcserében, hanem a NATO legagresszívabb köreinek háborús törekvéseiben és a fegyverkezési hajszában. Tehát nem a kicserélendő katonai információk mennyisége a döntő — ezek bőven vannak ma is —, hanem azok a következtetések, amelyeket ezekből az adatokból le kell vonni és amelyek végül is a katonai tevékenység és potenciál csökkentését kell hogy eredményezzék.

Amikor a NATO több százezer katonával az NDK és Csehszlovákia határai mellett hajt végre nagyszabású hadgyakorlatokat, mint pl. 1984 őszén, ez természetesen aláássa a bizalom megteremtésére irányuló törekvéseket. Egyre nehezebb eldönteni, egyszerű gyakorlatokról vagy egy támadás előkészületeiről van-e szó. A manőverek bejelentése, a megfigyelők részvétele önmagában nem szüntetné meg az aggodalmakat. Ezért a szocialista államok azt az álláspontot foglalták el, hogy a bizalomerősítő intézkedéseket katonai téren ki kell egészíteni a katonai tevékenység kölcsönös korlátozására vonatkozó intézkedésekkel, amelyek csökkentik a hadgyakorlatok mértékét és ezzel egy váratlan támadás lehetőségét. A NATO javaslatai épp ezeket a kérdéseket kerülik meg, amennyiben csak a szárazföldi erőket (a légi- és haditengerészeti erőket nem) és csak a hagyományos fegyvereket veszik figyelembe.

Az „áttekinthetőséget" azért követelik, hogy megkíséreljék felderíteni a Varsói Szerződés védelmi rendszerét és ezzel egyoldalú előnyökhöz jussanak, mivel a NATO által javasolt nagyszabású ellenőrzés és információcsere a Szovjetunió területének és hadseregének jelentős részére vonatkozna, de nem venné figyelembe az Egyesült Államok területét és az ott állomásozó csapatokat, amelyek egy részét légihídon Európába szállíthat-

nák, valamint a NATO által használt transzatlanti vízi utat sem. A bizalomerősítő és biztonságpolitikai intézkedéseknek természetesen tartalmazniuk kell a hatékony és megbízható ellenőrzés lehetőségét is. Ennek alapja azonban csak a résztvevők teljes biztonsága lehet, és meg kell felelnie a konkrét egyezményeknek, azoktól nem térhet el.

A NATO érvelése a maga végső konzekvenciájában abszurdum. A NATO széles körű fegyverkezési terveinek bejelentése úgymond „megelőlegezi" nyugati részről az „áttekinthetőséget". Így a NATO 1979-es rakétatelepítési határozata, amit Genscher, az NSZK külügyminisztere „kiszámítható döntésnek" nevezett, a telepítés előrejelzésével tulajdonképpen „bizalomerősítő" intézkedés. Így alapjában hamisítják meg éppen azt az intézkedést, amely jelentősen hozzájárult a nemzetközi konfrontáció kiéleződéséhez.

A konferencia lefolyásáról

A stockholmi találkozó negyedik ülésszakának befejezése előtt, 1984. december elején, megegyezés születhetett a munkamódszerekről. Két munkacsoportot alakítottak, amelyek meg fogják tárgyalni a konferencia folyamán eddig beterjesztett összes elképzelést (a Szovjetunió, a NATO, a semleges és a tömbön kívüli országok mellett javaslatokat nyújtott be Románia és Málta). Ezáltal lehetővé vált a politikai-nemzetközi jogi és haditechnikai jellegű intézkedések egyenjogú és párhuzamos megvitatása, amit a szocialista, a semleges és tömbön kívüli országok többször is követeltek. A munkacsoportok megalakításával meg lehetett teremteni a tárgyszerű és eredményre törekvő tárgyalási légkört. Amennyiben a résztvevők mindegyike kész a konstruktív tárgyalásokra, a politikai és katonai jellegű bizalomerősítő intézkedések megtárgyalására, a konferencia első szakaszát eredményesen zárhatják le.

A konferencia első évében az Egyesült Államok és a NATO nem adta tanújelét készségének. A konkrét tárgyalások meghiúsulásának egyik fő oka az volt, hogy csakis bizonyos katonai kérdésekről voltak hajlandók tárgyalni. Ezek Goodby szerint arra szolgálnak, hogy „tisztázzák a helyzetet, a hadseregek rutintevékenységéből fakadó kérdéseket és szándékokat, az előrejelzés problémáit".

A szocialista országok által javasolt politikai és nemzetközi jogi lépéseket a NATO-államok több képviselője „propagandamanőverek" és „hatástalan nyilatkozatnak" bélyegezte, es elutasította konkrét megtárgyalását. Tarthatatlan az a megállapítás, hogy néhány javaslat ezek közül nem egyeztethető össze a konferencia feladatával — többek között a nukleáris fegyverekről szóló tárgyalásokat akarják így elkerülni —, illetve más tárgyalási fórumok illetékességi körébe tartozik. A Szovjetunió által előterjesztett dokumentumot a NATO a „kölcsönös megegyezés alapjának" nevezte, de éppen a technikai kérdéseket tartalmazó pontjait vetette el mereven, amelyek az Európát határoló tengereken és a légtérben folyó hadgyakorlatok korlátozásával és előrejelzésével foglalkoznak.

Némileg módosult a NATO-országok s különösen az Egyesült Államok elutasító magatartása az erőszakról való lemondást tartalmazó szerződéssel szemben. A szocialista államoknak éppen ez az előterjesztése talál a legnagyobb visszhangra Nyugat-Európa közvéleményében és egyes kormányköreiben. A NATO-államok késznek mutatkoztak a kérdés megvitatására, de a konkrét tárgyalások elől elzárkóztak. Véleményük szerint az erőszakról való lemondást csak akkor vehetik a dokumentumba, amennyiben a szocialista államok elfogadják a NATO számára egyoldalú előnyöket nyújtó katonai intézkedéseket. Alapjában tehát nem változott a NATO destruktív magatartása. Ráadásul nem egyszerű nyilatkozatról van itt szó, hanem szerződésbeli kötelezettségvállalásról, az erőszakról való lemondásról és a békés kapcsolatok fenntartásáról.

A konstruktív tárgyalási légkör kedvezőtlen volt az Egyesült Államok számára. Washington ugyanis politikai-területi realitásokat akar megkérdőjelezni Európában és az emberi jogok problematikájának felvetésével

rágalomhadjáratot indítani a Szovjetunió ellen.

A semleges és tömbön kívüli országok számos konstruktív javaslatot tettek, és jelentős szerepük volt a munkamódszerek kidolgozásában. Javaslataikban a szocialista országokhoz hasonlóan — figyelembe vették a katonai aktivitás csökkentésére és az erőszakról való lemondás megerősítésére vonatkozó elveket. A nyugat-európai közvélemény ugyancsak a tárgyalások eredményes folytatása érdekében mozdult meg. Ennek egyik jeleként több delegáció járt Stockholmban.

1984 decemberében a Külügyminiszterek Tanácsának berlini ülésén a Varsói Szerződés országai ismételten kinyilvánították készségüket a konstruktív tárgyalásokra azzal a céllal, hogy „egymást kiegészítő politikai és nemzetközi jogi, valamint katonai-technikai jellegű bizalomnövelő intézkedésekben állapodjanak meg". A tárgyalások menete megmutatja majd, hogy a NATO-államok is készek-e erre.

(Az NDK-beli folyóirat 1985/3. számából)

☆ ÜNNEPI KÖNYVHÉT — 1985 ☆

Kádár János

A BÉKÉÉRT, NÉPÜNK BOLDOGULÁSÁÉRT

Beszédek és cikkek

1981–1985

A kötet Kádár Jánosnak az elmúlt öt esztendő jelentős bel- és külpolitikai eseményekhez kapcsolódó beszédeiből és írásaiból tartalmaz válogatást.

272 oldal

Ára: 45,– Ft **KOSSUTH KÖNYVKIADÓ**

Karikaturisták

Der Spiegel

„Mondd csak, Nancy, mi all jobban egy katonai temető, egy koncentracios tabor vagy mindketto?"

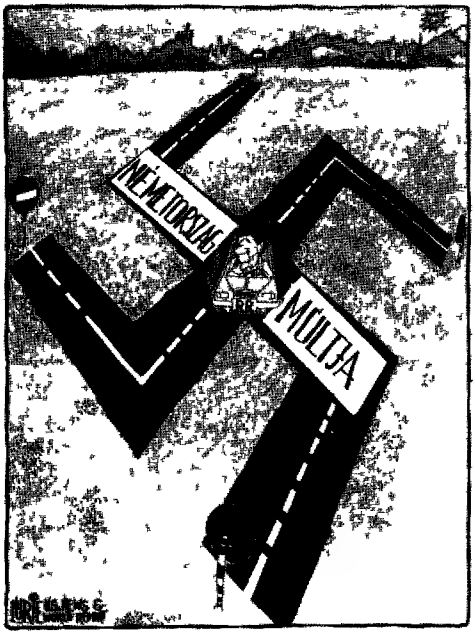

U S News and World Report

Holtvágany

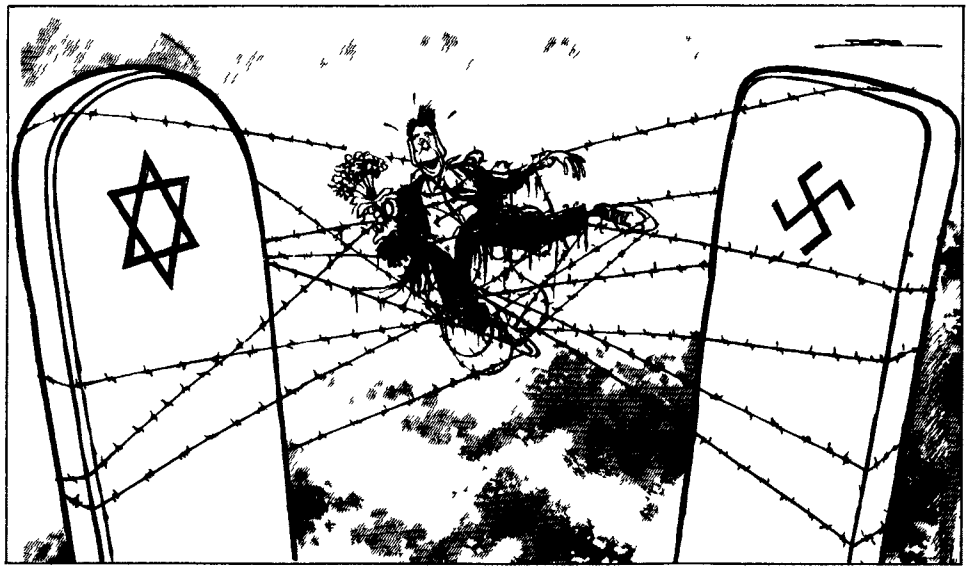

„Belezavarodott a német történelembe"

Die Zeit

az elnök NSZK-beli látogatásáról

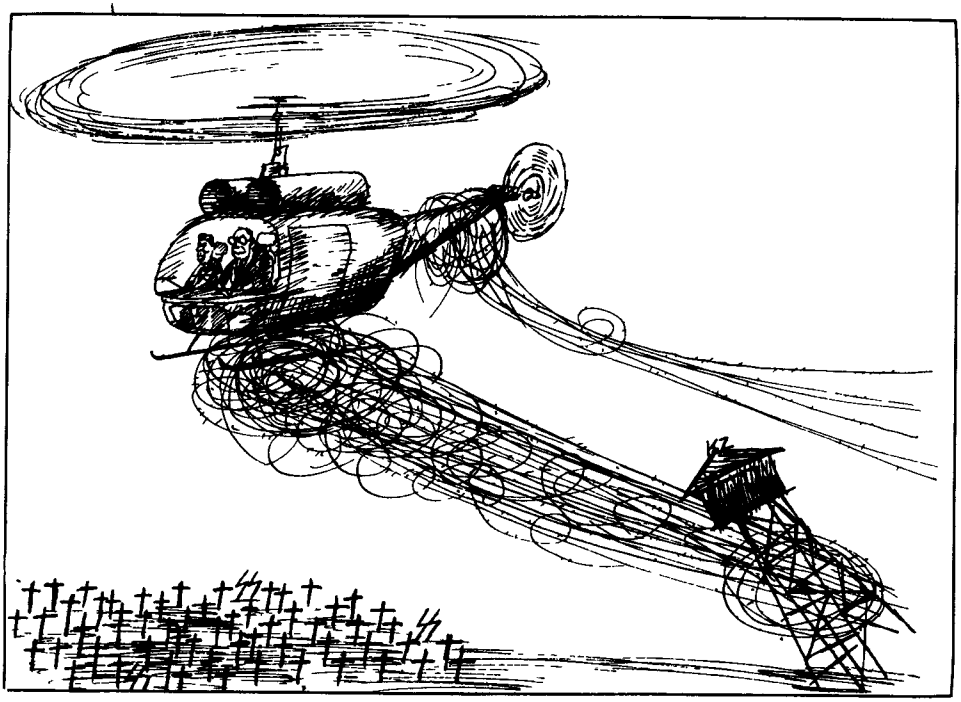

The Dallas Morning News

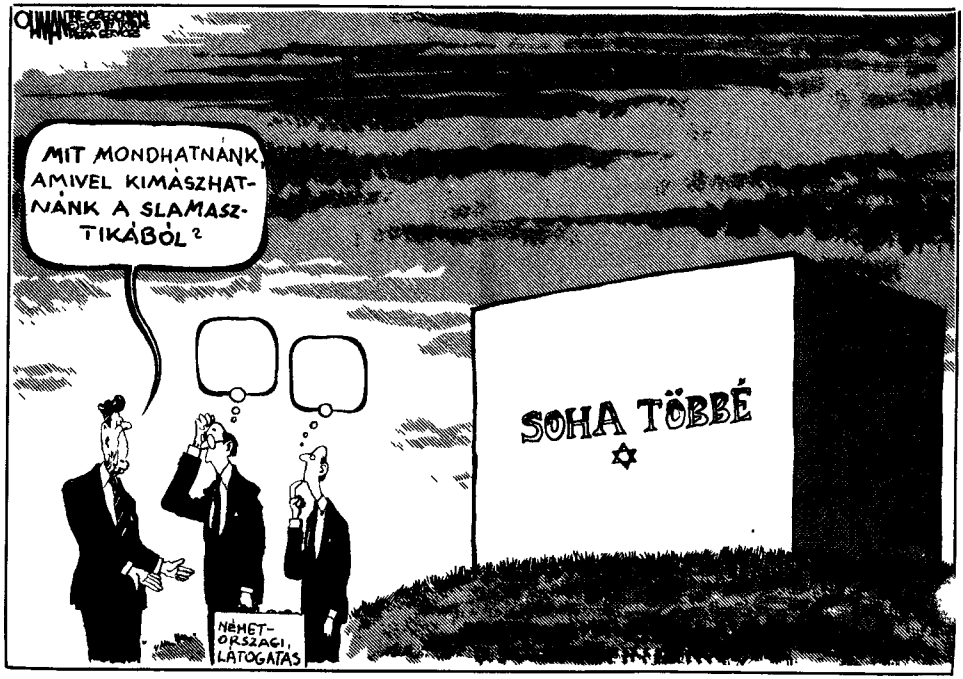

International Herald Tribune

CSILLAGHÁBORÚ — PRÓ ÉS KONTRA

Reagan elnök nézete

Newsweek
THE INTERNATIONAL NEWSMAGAZINE

A CSILLAGHÁBORÚRÓL, AZ MX-RAKÉTÁKRÓL ÉS A FEGYVERZETKORLÁTOZÁSI TÁRGYALÁSOKRÓL

Az újabb genfi tárgyalások előestéjén Ronald Reagan beszélgetett a *Newsweek* főszerkesztőjével, Richard M. Smith-szel, az elnök Hadászati Védelmi Kezdeményezéséről (SDI) és a tárgyalásokkal kapcsolatos reményeiről. Az interjúból részleteket közlünk. (Úgy látszik, a lap nem szerkesztette meg Reagan válaszait, így a szöveg meglehetősen pongyola, de képet ad az elnök nézeteiről. — *N. Sz. szerk.*)

— Saját bevallása szerint a Hadászati Védelmi Kezdeményezés 20—30 éves folyamat. Miért akkor ez a nagy hírverés, ez a nagy erőbedobás?

— Igen, lehet, hogy ennyi ideig fog tartani. De hányszor láttuk már, hogyha elszánjuk magunkat egy ilyen programra, egyszer csak egyik pillanatról a másikra megtörténik az áttörés. Bármilyen soká tartson is, megvan rá a lehetőség, hogy a kezünkben legyen egy védelmi fegyver — az atomrakétát megelőzően nem volt olyan támadófegyver, amelyre válaszul meg ne született volna a védőfegyver is. És most az egyetlen védelmet az jelenti, hogy itt áll a két fél egymással szemben, mind több ilyen fegyverrel felszerelkezve, és azt hajtogatja, hogy a mi védelmünket az jelenti, hogy ha ti felrobbantjátok a mi népünket, akkor mi felrobbantjuk a ti népeteket. Nos, van bizonyos erkölcstelenség ebben... Tegyük fel, hogy az elkövetkező 20 évben a világ ebben a helyzetben marad, mind nagyobb atomfegyverhegyeket halmozva fel egymás ellen — nem érdemes-e megnéznünk, hátha tudnánk találni egy nem nukleáris fegyvert, amely nem pusztít el embereket, de megakadályozza, hogy e fegyverek célba érjenek?

— Mikor hallott először erről az ötletről, vagy mikor jutott eszébe?

— Tulajdonképpen mulattat, hogy mindenki olyan biztos benne, hogy csakis hallhattam rola, hogy én magam soha nem is gondoltam rá. Az igazság az, hogy gondoltam rá... A vezérkari főnökök egyesített bizottságával való egyik szokásos megbeszélésemen felvetettem ezt a témát egy védelmi fegyverrel kapcsolatban... és megkérdeztem őket: „Lehetséges-e a mai korszerű technikák mellett, hogy érdemes lenne megvizsgálnunk, nem tudnánk-e kifejleszteni egy olyan fegyvert, amely esetleg ki tudja iktatni azokat az atomrakétákat, amint elhagyják a silóikat?"... És amikor úgy tűnt, az ötlet nem döbbenti meg őket, sőt igenlőleg válaszoltak, s úgy vélték, hogy egy ilyen dolog lehetőséget kínál, és ezt meg kell vizsgálni, akkor én azt mondtam: „Rajta!"

— Gondot okoz-e önnek, hogy ezt olyan tárgyalási aduként fogják értelmezni, amelyet a Szovjetunióval jelenleg folyó tárgyalásokon használnak majd fel?

— Nagyon hamar rá fognak jönni, hogy nem erről van szó, mivel — nem, amit mi most csinálunk, azt nem akadályozhatja meg semmiféle szerződés. Kutatás — itt tart a dolog. És még maga Gromiko is elismerte nem is olyan régen, hogy a kutatás — senki sem tudhatja, vajon folytat-e kutatást valaki vagy sem. Mi tudjuk, hogy ők

maguk is foglalkoznak ezzel a témával. Valószínűleg már bizonyos idő óta, régebben, mint mi.

— *Sokan feltételezik, hogy a szovjetek e fegyverek hosszú kifejlesztési idejének minden előnyét ki fogják használni arra, hogy meghiúsítsanak egy ilyen rendszert, és hogy ez esetleg destabilizáló tényező lesz.*

— Azt gondoltam, miközben olyan gyorsan beszéltem, ahogy csak tudok, hogy ... vannak hűséges tudósok, akik azt mondják: „Igen, itt van lehetőség", hogy népünknek tudnia kellene, hogy lehetséges más válasz is, mint hogy csak azt mondjuk: „Nos, ha ők lemészárolnak minket, akkor valaki őket fogja lemészárolni."

Világosan megmondtam, hogy amennyiben e kutatás kifejlesztené azt a tudást vagy eljuttatna bennünket annak tudatához, hogy van egy ilyen fegyverünk, akkor azt szerintem nemzetközivé kellene tenni. A legkevésbé sem áll szándékunkban, hogy valaha is úgy tekintsük, mint amely az elsőcsapásmérés képességével ruház fel bennünket. Én lennék az első, ha ilyen fegyverünk volna, aki azt mondaná, nincs szükségünk támadófegyverekre. És úgy gondolnám, nagyon jó volna, ha a világ másik felének lenne, ha a fegyver lehetősége adott ... Mert nem szeretném, ha azt gondolnák, hogy valaha is első csapásra törekedtünk. Nem hiszem, hogy akadna olyan amerikai, aki egy pillanatra is azt gondolná, hogy ez az ország valamilyen okból elsőnek akarna atomfegyvert alkalmazni ellenük.

— *De miért ne tekintenék ezt úgy a szovjetek, és miért ne riasztaná őket, hogy mi egy első csapást szándékozunk alkalmazni — és miért ne próbálnának meg annyi támadófegyvert felhalmozni időközben, amennyit csak tudnak?*

— Mert van egy másik — és jobb — válasz. És ennek maguk is hangot adtak. Elmegyünk Genfbe. Mind Gromiko, mind Csernyenko számos alkalommal kijelentette, hogy céljuk az atomfegyverek teljes felszámolása. Nos, mi elfogadjuk ezt a célt, és velük együtt törekszünk arra, hogy elérjük. És nekem úgy tűnik, hogyha ez kifejlődne, hozzásegíthetne bennünket,

Der Spiegel

Ahogyan Reagan elnök a genfi tárgyalásokat elképzeli

hogy keresztülvigyük. Tegyük csak fel, hogy ma azt mondhatjuk: „Felfedeztünk egy dolgot, ami most nagyon megnehezítheti, ha lehetetlenné nem teszi, hogy egy atomfegyver célba érhessen." Nos, akkor nem ülnének le Genfben, és nem azt mondanák: „Van újabb ok arra, ami miatt meg kell szabadulnunk ezektől a dolgoktól?"

— *Ha az SDI nem tárgyalási téma, ha nem tárgyalási adu, vajon az MX az? Ezért kéri ön a kongresszust, hogy adja meg önnek az MX-et?*

— Nem, az MX nem tárgyalási adu abban az értelemben, hogy szükségünk van valamire, amit eladhatunk valamiért cserébe. Egyáltalán nem. Régóta esedékes korszerűsítésről van szó... Itt állunk minden tekintetben és a Szovjetunióval összehasonlítva minden vonatkozásban elavult földi telepítésű rakétáinkkal. Ők legalább négy új fegyverrendszerrel jöttek ki, amelyek pontosságban és rombolóerőben mind felülmúlják a mi Minuteman-rakétáinkat. Ráadásul, mint tudják, néhány évvel ezelőtt fel is hagytunk a Minutemanek gyártásával... Úgyhogy itt olyan fegyverről van szó, amelyre egy-

értelműen szükségünk van, amíg és ha el nem jutunk a fegyverek teljes felszámolásáig.

Még ha eljutnánk is a csökkentéshez, amit derűlátóan remélni szeretnénk, hogy útban leszünk a kiküszöbölés felé, ez a korszerűsítés minden bizonnyal lépést tart mindazzal, amit ők elértek ... De ahol megvan az értéke, Genfben van, ha egyszer csak például azt mondja nekünk a kongresszus, hogy nem kaphatjuk meg ezt a korszerűsített fegyvert. Az asztal másik oldalán ülők, akik már elvégezték a kutatásaikat, akik már birtokában vannak mindezeknek az új fegyverrendszereknek, s egyesek közülük nagyobbak, pusztítóbbak és minden bizonnyal legalább olyan pontosak és annyi robbanófejjel vannak ellátva, mint az MX, ott ülnek, és azt mondják: „Miért kellene feladnunk bármit is?" ... Nem garantálhatom, hogyha megépítjük az MX-et, akkor megkapjuk azt a korlátozási megállapodást, amelyet szeretnénk, de azt hiszem, biztosíthatom önöket afelől, hogyha nem kapjuk meg ezt, akkor nem jutunk megállapodáshoz.

— *Mi ösztönzi a Szovjetuniót arra, hogy lerombolja azokat az erőket, amelyekkel rendelkezik, ha mi folytatni akarjuk az MX-et, mindentől függetlenül, és nem vagyunk hajlandók áruba bocsátani a csillagháborús kutatást vagy a csillagháborús telepítéseket? Mit szándékozunk felajánlani csökkentés fejében?*

— Nos, mint mondtam, részünkről kutatásról van szó, semmi másról. És világosan megmondtam, hogy amennyiben eljön a telepítés ideje, ha a kutatás ilyen fegyvert eredményez, akkor az ember leül. Az ember nem halmozza ezt fel, hogy aztán azt mondja: „Ó, mi erősebbek vagyunk, mint ti." Nem, az ember leül, és megnézi, hogyan tudja ... felhasználni arra, hogy még inkább megszabaduljunk mindazoktól az atomfegyverektől, amelyek esetleg megmaradtak.

— *Van valami, ami ön szerint arra utal, hogy a szovjetek nem próbálkoznak meg támadó jellegű erőgyarapítással, miközben mi a csillagháborús kutatásokat folytatjuk, vagy hogy nem próbálják meg felvenni a versenyt a programmal?*

— Ó, én azt hiszem, hogy megpróbálják felvenni a versenyt, és mint mondtam, szerintem már előttünk hozzáfogtak. Ha gyanakvásunk jogos, hogy terjeszkedő politikát folytatnak, és hogy számszerűleg máris jóval felülmúlnak bennünket a támadófegyverek terén, továbbá, hogy ők, egyedül, előttünk fejlesztettek ki egy védelmi fegyvert, akkor nem kell, hogy aggódjanak elrettentő eszközünk — egy megtorló csapás — miatt. Akkor ultimátumot adhatnak a világnak. Úgyhogy, ha ennek csak a gondolata is felmerül, akkor annál szükségesebbé válik, hogy nekünk is legyen egy védelmi fegyverünk.

— *Mennyire optimista ön azt illetően, hogy ez a genfi folyamat egyezményhez fog vezetni?*

— Nehéz optimistának lenni, ha az ember visszatekint az eddig történtekre. A második világháború óta 19 ajánlatot tettünk, és azóta is próbáljuk ellenőrzés alá vonni ezt ... és a Szovjetunió mindig elutasította, még akkor is, amikor nem rendelkeztek vele, és monopóliumunk volt. Másfelől van egy csomó dolog, ami arra indít engem, hogy van lehetőség. Először is, a saját szavaik ... Egyikük azt mondta nekem, négyszemközt, azt mondta: „Folytathatjuk-e vég nélkül, hogy itt ülünk mind nagyobb és nagyobb fegyverhegyek tetején?" Én pedig azt mondtam: „Nem. Miért nem kezdjük el csökkenteni ezeket a hegyeket?" Ami tehát engem arra indít, hogy higgyek benne, hogy van remény, az nem az a gondolat, hogy túl gyakran történt meg a múltban, amikor megmondtuk, hogy nos, ha megértik, milyen jók vagyunk, lehet, hogy ők is jók lesznek. Nem, akkor érhet el velük az ember megállapodást, ha ez nekik is gyakorlati érdekük. Tudják, hogy ipari téren nem vehetik fel velünk a versenyt... És ez arra indít engem, hogy higgyek abban, hogy valószínűleg látják ennek az ésszerűségét, és meg tudják tenni.

(Az amerikai hetilap 1985. március 18-i számából)

FOREIGN AFFAIRS

McGEORGE BUNDY–
GEORGE F. KENNAN–
ROBERT S. McNAMARA–
GERARD SMITH*

Csillagháború vagy fegyverzetkorlátozás?

I

Ronald Reagan újraválasztása nyomán a Hadászati Védelmi Kezdeményezés jövője vált az atomfegyverkezési verseny és a fegyverzetkorlátozás 1972 óta legfontosabb kérdésévé. Az elnök szilárdan elkötelezte magát a program mellett, vezető beosztású munkatársai pedig — köztük Caspar Weinberger hadügyminiszter — egyértelműen leszögezték, hogy Ronald Reagan a Hadászati Védelmi Kezdeményezés erőteljesebb szorgalmazását tervezi elnökségének második négy évében. Minthogy súlyos fenntartásaink vannak ezzel a vállalkozással kapcsolatban s úgy véljük, hogy a program, ha nem sikerül alapvetően korlátozni a következő négy esztendő során, óriási pazarlást és veszélyt jelent hazánk és az emberiség számára, szükségesnek véljük, hogy közzétegyük értékelésünket e kezdeményezés jellegéről és kockázatairól, a legnagyobb éberségre szólítsuk fel a kongresszust és a közvéleményt, sőt, magát a diadalmas elnököt is felkérjük elképzeléseinek újbóli megfontolására. Csak akkor szántuk rá magunkat az írásra, miután beszereztük a rendelkezésre álló legjobb műszaki szakvéleményeket, ám aggodalmaink elsősorban politikai természetűek. Úgy véljük, az elnök kezdeményezése klasszikus példája annak, amikor a jó szándék rossz eredményekhez vezet, mivel nem veszi tekintetbe a realitásokat.

Az új kezdeményezésről első ízben 1983. március 23-án hallottunk az elnöktől, egy meglepő és meglehetősen személyes megjegyzésben egy olyan beszéd végén, amelyben Ronald Reagan más katonai programjait méltatta. A kérdéses szakaszban viszont felszólította tudósainkat, találjanak olyan megoldásokat, amelyekkel „hatástalanná és elavulttá" lehet tenni az atomfegyvereket. A beszédet követő sajtótájékoztatón a kormányzat szóvivője egyértelműen kijelentette, hogy az elsőrendű cél az ellenséges rakéták megsemmisítésére alkalmas eljárások és eszközök kifejlesztése — a szóvivő főleg szovjet rakétákra gondolt —, mégpedig a támadások sorozatával a rakéták pályájának minden szakaszában, kezdve az elindításuktól egészen addig a pillanatig, amikor azok behatolnak az Egyesült Államok fölötti légtérbe. Minthogy a kormányzat kulcskérdésnek tekintette ezt a témát, a program hamarosan „csillagháborús terv" néven vált ismertté, s George Keyworth, az elnök tudományos tanácsadója elismerte, hogy ezt az elnevezést már aligha lehet megváltoztatni. A „csillagháború" nevet mi is érzékletesebbnek ítéljük, mint a hivatalos „Hadászati Védelmi Kezdeményezés" kifejezést.

* McGeorge Bundy 1961-től 1966-ig az Egyesült Államok elnökének nemzetbiztonsági ügyekben illetékes munkatársa volt. 1966-tól 1977-ig pedig a Ford Alapítvány elnöki tisztjét töltötte be. Jelenleg történelmet tanít a New York-i Egyetemen.

George F. Kennan a Princetoni Egyetem továbbképzési intézetének professzora. 1952-ben az Egyesült Államok nagykövete volt a Szovjetunióban, 1961-től 1963-ig pedig Jugoszláviában. Legismertebb művei közé tartozik „A szovjet—amerikai kapcsolatok, 1917—1920" című kétkötetes munkája, valamint az „Emlékiratok" (szintén két kötet).

Robert S. McNamara 1961-től 1968-ig az Egyesült Államok hadügyminiszteri posztját töltötte be. 1968-tól 1981 közepéig a Világbank elnöke volt.

Gerard Smith 1969-től 1972-ig az Egyesült Államok küldöttségét vezette a hadászati fegyverzetek korlátozásáról folytatott tárgyalásokon (SALT). A „Kétértelmű párbeszéd: a SALT-I története" című könyv szerzője.

Az elnök terve alapvetően azért hibás, mert megvalósíthatatlan. Az Egyesült Államok műszaki szakembereinek túlnyomó többsége egyetért abban, hogy a következő évtizedek során a tudomány és a technológia valószínűleg semmi módon nem képes „hatástalanná és elavulttá" tenni az atomfegyvereket. Az elmúlt 18 hónapban kidolgozott program, bármilyen nagyratörő, nem teremti meg még az esélyét sem annak, hogy az Egyesült Államok hézagmentesen védekezni tudjon akár a hadászati ballisztikus atomrakéták ellen, s ugyanakkor semmilyen erőfeszítést nem irányoz elő más rendszerek hatékonyságának korlátozására — amilyenek például a hadászati bombázók, a manőverező robotrepülőgépek és a „becsempészett" robbanótöltetek.

Az elnök reményei egyébként teljesen érthetőek. Bizonyára kevés olyan amerikai ember van, aki soha nem álmodott még ilyesmiről. Mi négyen, e cikk szerzői, Reagan elnökhöz hasonlóan az atomfegyverek nélküli világban nőttünk fel, s mélységesen hisszük, hogy atomfegyverek nélkül a világ sokkal biztonságosabb lenne. Az amerikaiaknak szüntelenul, éberen ügyelniük kell, hogy ne szalasszák el a mindannyiunk életét fenyegető, a nukleáris veszély csökkentésének esetleges lehetőségeit, s a legtermészetesebb dolog, hogy a biztonság reménye, amelyre az elnök utalt, az első pillanatban meleg fogadtatásra talál. Ám a hamis reménykedés, akármilyen erős és bármennyire érthető, rossz vezérfonal a cselekvéshez.

Az az elképzelés, amely szerint a tudomány és a technológia hatástalanná teheti a nukleáris fegyvereket, vagy akár kizárólag a ballisztikus rakétákat, nem egyéb ábrándozásnál. Nem csupán a technika túlbecsüléséről tanúskodik, szemben a nukleáris fegyverek igazi természetével, hanem annak a viszonynak teljesen téves értelmezéséről is, amely a fenyegetés és a reagálás közt létezik a szuperhatalmak döntéshozatalában.

A megvalósítás első és legnagyobb akadálya egyszerűen az, hogy rendkívül pusztító jellegük miatt az atomfegyverek merőben különböznek a történelem minden más fegyverétől. Maga az elnök hangoztatta nemegyszer, hogy az évszázadok során minden új fegyverrel szemben felbukkant valamilyen elhárító hatású fegyver, és Hirosimáig ez a megállapítás igaz is. Csakhogy a hagyományos fegyvereket viszonylag csekély elhárítási arány esetén is semlegesíteni lehet, bár az áldozatok számának felmérésekor a konfliktusok elhúzódását is figyelembe kell venni. A legújabb korban a klasszikus példa erre a nem nukleáris bombázással szembeni védekezés. Ha minden tizedik felszálláskor veszítünk egy bombázót, a légierő megsemmisül. Azt a pilótát, aki harmincszor indul bevetésre, 95 százalékos valószínűséggel lelövik. A 10 százalékos elhárítási arány tehát hatékony védekezést jelent.

Az atomfegyvereknél egészen másként fest a számítás. Reagan elnök álma és a történelemre hivatkozó érvelése egyaránt figyelmen kívül hagyja azt a döntő tényt, hogy még nagyon kevés nukleáris fegyver is, ha sűrűn lakott helyek közelében robban fel, iszonyúan sok, túlságosan sok lenne. Tekintettel a szuperhatalmak mai fegyverzetére — mindkét oldal kb. 10 000 hadászati robbanótöltettel rendelkezik —, még a 95 százalékos védelem sem lenne elegendő egy általános atomháborúban az egyik vagy másik társadalomnak a bomlástól való megmentésére. Azt pedig Reagan műszaki tanácsadóinak egyike sem állítja, hogy elérhető ilyen színvonalú védelem. Ők pontosan ismerik a helyzetet. A program irányításával megbízott tisztségviselő, James Abrahamson tábornok azt mondotta, hogy „a tökéletes védelem nem reális elképzelés". Sam Nunn georgiai szenátor kérdésére válaszolva Richard DeLauer hadügyminiszter-helyettes, a hadügyminisztérium vezető beosztású műszaki tisztségviselője világosan leszögezte, hogy nem tud elképzelni olyan szintű védelmet, amely szükségtelenné tenné számunkra a támadó jellegű fegyverrendszerek birtoklását.

A kormányzat szóvivőjének tucatjai közül egyetlen olyan, műszaki képzettséggel rendelkező tisztségvi-

selő sem akadt, aki kétségbe vonta volna DeLauer egyértelmű kijelentését. „Semmi módon nem akadályozhatjuk meg az ellenfél áttörését védelmi rendszerünkön, ha igazán át akar törni." Az egyetlen vezető beosztású tisztségviselő, aki még mindig osztja az elnök elgondolását és hitet tesz annak megvalósíthatósága mellett, nem más, mint Caspar Weinberger, ám az ő magabiztos hitvallásai nem párosulnak műszaki ismeretekkel.

A nukleáris fegyverek rettenetes erejének van egy másik vonatkozása is, amely végképp lehetetlenné teszi a hatékony „csillagháborús" védelmet, a lakosság megóvását. Nem pusztán arról van szó, hogy ezek rombolóereje miatt tényleges védelmet csak e fegyverek majdnem százszázalékos elfogási aránya nyújthatna, hanem arról is, hogy — éppen mert az atomfegyverek oly szörnyűek — egyik szuperhatalom sem tűrheti el a „hatástalanságot" a másik fegyvertárával szemben. Így az a kilátás, hogy jelentősen megjavul az Egyesült Államok védelme, bizonyosan a lehető legnagyobb erőfeszítésekre ösztökéli a szovjeteket annak érdekében, hogy szavatolják a szovjet robbanótöltetek további áthatolási képességét. Hirosima óta a szovjet politika egyik alapelve, hogy a Szovjetuniónak lépést kell tartania az Egyesült Államok nukleáris csapásmérő képességével. Végleges elvakultság azt feltételezni, hogy ha az Egyesült Államok bármilyen új fegyver telepítésével csökkenteni próbálja a szovjet rakétaerők hatékonyságát, elmarad a legeltökéltebb és legkitartóbb válaszadás.

Weinberger hadügyminiszter következetesen figyelmen kívül hagyja a szovjet reakciót, amikor a csillagháború védelmében azzal érvel, hogy mindazok, akik ma borúlátóan vélekednek erről a programról, éppúgy tévednek, mint akik annak idején kijelentették, hogy soha nem juthatunk el a holdra. Ezt a programot nem bonyolította semmiféle ellenfél jelenléte. Az a terv is katasztrófába torkollhatott volna, ha hirtelen felbukkan a holdlakók ellenséges, kőbaltát lóbáló csoportja. Maga Weinberger miniszter úr alighanem éppúgy tisztában van az általa megvont párhuzam hamisságával, mint mindenki más. Hadügyminiszterként ismernie kell az Egyesült Államok erőfeszítéseit annak szavatolása végett, hogy saját atomfegyvereink — mind a raktárfegyverek, mind a repülőgépeken elhelyezett robbanótöltetek — képesek legyenek megfelelő számban eljutni a szovjetunióbeli célpontokhoz.

Az eddig elkészült és hozzáférhető elemzések szükségszerűen hiányosak, főleg amiatt az óriási távolság miatt, amely az elnök tervét elválasztja bárminemű világosan meghatározott védelmi rendszer realitásától. Van némi igazság Weinberger miniszter gyakorta ismételgetett állításában, hogy nem szabad teljesen elutasítani egy javaslatot, amelynek még nincs igazi tartalma. Ám fontos és tartós akadályok már ismeretesek. Két akadály például leküzdhetetlen: először is a csillagháborús védelemnek a legelső alkalmazáskor tökéletesen kell működnie, mivel teljes rendszerként soha nem lehet előzőleg kipróbálni. Másodszor, a rendszert szinte egy pillanat alatt kell működésbe hozni, mert a szovjet rakéták döntő fontosságú felemelkedési szakasza kevesebb mint öt percig tart az elindítástól kezdve. A szóban forgó öt perc leforgása alatt (ez a szakasz új indítási technikák kifejlesztése esetén 60 másodpercre csökkenhet) meg kell történnie az észlelésnek, a döntés meghozatalának, a célzásnak, a támadásnak és a megsemmisítésnek. Nehéz elképzelni olyan tervet, amely a csillagháborús elképzelésnél messzebbre távolodna a megbízhatóságtól és az egyértelmű elnöki ellenőrzéstől, holott a nukleáris veszéllyel járó rendszereknél eddig ezeket szilárd követelményeknek tekintettünk.

Más, általános nehézségek is vannak az elnök elgondolásával. A hadászati rakétákkal szembeni, legalább nagyjából hézagmentes védekezéshez szükség lenne arra, hogy a védelmi rendszer számos alkotórészét a világűrben telepítsük, egyfelől azokat az elemeket, amelyek a szovjet rakéták elindításának észlelésére szolgálnának, másfelől azokat, amelyek-

nek a támadásról kellene gondoskodniuk a felemelkedés szakaszában levő rakéták ellen. Mind ez ideig azonban senki nem tudta megalapozni azt a reményt, hogy könnyebb és olcsóbb dolog lesz az efféle, világűri rendszerek telepítése és megvédése, mint megsemmisítése valaki más részéről. A műszaki vélemények összevetéséből az a következtetés adódik, hogy korlátlan világűri összecsapásban az a fél lenne előnyösebb helyzetben, aki támadást akar intézni az ellenfél műholdjai ellen. Ez az előny pedig már önmagában elsöprő érv a világűri telepítésű védelmi rendszerrel szemben.

Végül, mint már megjegyeztük, az elnök programja kizárólag a ballisztikus rakétákkal szemben ígér hatékony védelmet. Még ha ismereteinktől függetlenül feltételeznénk is, hogy a ballisztikus rakéták ellen hézagmentesen meg lehet valósítani a védelmet, számolnunk kell a védekezés nehézségeivel a manőverező robotrepülőgépek, a bombázók bevetése és robbanótöltetek titkos bejuttatása esetén. Mindenképpen emlékeztetnünk kell arra, hogy az ilyen katasztrofális események igen csekély kockázata is elégséges ahhoz, hogy rákényszerítsen bennünket elrettentési feladatot betöltő fegyvereink megtartására. Érdekesnek ítéljük, hogy a csillagháborús program eltökélt támogatói között megtaláljuk ugyanazokat az embereket, akik mindössze néhány évvel ezelőtt mélyen aggódtak a szovjetek Backfire bombázója által képviselt hadászati fenyegetés miatt. Vajon valószínű-e, hogy a rakétákkal szembeni lehető legjobb védelem az amerikai atomfegyverek „elavulttá nyilvánítására" ösztökéli ezeket az embereket, miközben a bombázók és egyéb eszközök még mindig fenyegetnek bennünket?

Akaratlanul, de meggyőző módon bizonyította ezt a problémát az elnök tudományos tanácsadója is. Tavaly februárban, egy washingtoni beszédében Keyworth elismerte, hogy az igazán sikeres csillagháborús programra válaszul a szovjetek „más fegyverrendszerek felé irányítanák hadászati erőforrásaikat", és meg sem próbálta azt állítani, hogy az Egyesült Államoknak módja lenne az ilyen „átirányítás" megakadályozására vagy ellensúlyozására. Keyworth ezt mondotta: „Bízvást megengedhetjük, hogy a szovjetek alternatív fegyverrendszerekhez folyamodjanak, például tengeralattjárókhoz, manőverező robotrepülőgépekhez, fejlett technológiájú repülőgépekhez. Még az elnök védelmi kezdeményezésének bírálói is egyetértenek abban, hogy az említett fegyverrendszerek sokkal megbízhatóbban gondoskodnak az elrettentésről, mint az interkontinentális ballisztikus rakéták (a szárazföldi telepítésű rakéták). Röviden, Keyworth hajlandó elfogadni a robbanótöltet-hordozó eszközök efféle kategóriáit, s úgy tűnik, egyáltalán nem ébred tudatára annak, hogy az elfogadással bevallja: az elnök elképzeléséhez viszonyítva a csillagháborús program még akkor is kudarcot vallana, ha műszaki szempontból a mai ismeretekhez mérten hihetetlenül sikeres lenne.

A kérlelhetetlen valóság az, hogy a csillagháborús program semmiképpen sem teheti elavulttá az atomfegyvereket. Akik pedig szeretnék megmenteni az Egyesült Államokat attól, hogy drága és veszélyes kísérletet tegyen egy csoda előidézésére, azoknak mindenekelőtt egy politikai feladat elvégzésével kell kezdeniük: tisztázniuk kell az alapvető tényeket. Amíg az amerikai nép azt hiszi, hogy a csillagháborús tervnek esélye van az elnök által kitűzött cél elérésére, addig a program számíthat a realitásokhoz nem igazodó politikai támogatásra. Az amerikaiak — igen tisztességesen, érzelmeiknek megfelelően — semmit sem szeretnének jobban, mint az atomfegyverek „hatástalanná és elavulttá válását", de semmire nincs kevésbé szükségük, mint arra, hogy csillagászati összegű számlát fizessenek azért a rendkívüli mértékben felgyorsuló atomfegyverkezési versenyért, amelyet hamis beállításban tálaltak nekik. S ha közelebbről megvizsgáljuk a tényeket, láthatjuk, hogy a csillagháborús program következménye éppen ilyen verseny lesz.

III

A csillagháborús program második „védelmi vonala" — amely mentén felfedezhetők az elnök túlzott derűlátásától és hadügyminiszterének túláradó lelkesedésétől mentes, valódi remények és meggyőződések, a tervét síkraszálló katonák és polgári személyiségek érvei — nem az, hogy a program képes lesz egész népünk megvédésére, hanem egyszerűen az, hogy segítségével legalább fegyvereink és más katonai létesítményeink egy részét meg tudjuk óvni, és ezzel valamiképpen korlátozni lehet a fegyverkezési versenyt.

Ez a cél nagyon eltér attól, amit az elnök mondott a nemzetnek, de éppúgy elérhetetlen. A csillagháborús program elkerülhetetlenül fokozni fogja a versenyt a szuperhatalmak között, főleg három módon. Először is, megsemmisíti a ballisztikusrakéta-elhárítási rendszerekről kötött (ABM-) egyezményt, legfontosabb fegyverzetkorlátozási megállapodásunkat; közvetlen ösztönzést ad mind a támadó, mind a védelmi jellegű rendszerek kifejlesztésére a szovjet oldalon; s amíg ez a program létezik, nagyon csekély a remény arra, hogy megjavulhat a mostani igen fagyos viszony Moszkva és Washington között. Tehát azokat a problémákat súlyosbítja éppen, amelyeket az elnök csökkenteni akar.

A tavaly márciusban a kongresszus elé terjesztett elgondolás szerint a csillagháborús program ötéves kutatási-fejlesztési tevékenységet követel meg, 26 milliárd dolláros költséggel. A kormányzat hangoztatja, hogy nem született döntés az esetleges rendszer bármelyik elemének kifejlesztéséről vagy telepítéséről, de tervbe vették számos kísérlet végrehajtását, s azt remélik, hogy a kilencvenes évek elején el lehet majd határozni az egész rendszer kifejlesztését. A program — természetéből eredően — óriási és ugyanakkor rendkívül lassú. Ez a 26 milliárd dollár, amely még csak a kutatási-fejlesztési tevékenység finanszírozására szolgálna, nem sokkal kevesebb, mint az új B—1-es bombázók hadrendbe állításának teljes költsége, a határidők pedig oly távoliak, hogy Reagan második elnökségi periódusa jóval a telepítésekre vonatkozó döntés meghozatala előtt véget ér. A vállalkozás mérete és lassúsága egyaránt bizonyossá teszi, hogy a szovjetek a lehető legerőteljesebb választ érzik majd szükségesnek. Méretei miatt a csillagháborús program nagyon fenyegető benyomást kelt, miközben a lassúság rengeteg időt hagy az ellenintézkedésekre.

Ezalatt folytatódik a támadó jellegű atomfegyverek lendületes előállítása Amerikában. A kormányzat buzgón bizonygatta, hogy a csillagháborús program egyáltalán nem csökkenti hat új, támadó fegyverrendszer szükségességét. Jelenleg a kifejlesztés különböző szakaszaiban van két szárazföldi telepítésű rakéta, két új hadászati bombázó, valamint két, egymástól eltérő tengeralattjárórendszer. A szovjetek általában még más, tervezett amerikai telepítéseket is hadászati fontosságúnak minősítenek, mert a szóban forgó fegyverek képesek csapást mérni a Szovjetunió területére. Reagan elnök kezdetben világosan látta, hogy „támadó fegyverrendszerekkel párosulva" minden védelmi rendszer „az agresszív politika ösztönzőjének tekinthető, és ezt senki nem akarja". Csakhogy Reagan új programját, mivel nyíltan súlyt helyez mind a támadásra, mind a védekezésre, pontosan így értelmezik Moszkvában.

Nemigen fér kétség ahhoz, hogyan vélekednek a szovjetek a csillagháborús programról. Mindössze négy nappal Reagan elnök beszéde után Jurij Andropovtól érkezett a szovjetek válasza:

„A tájékozatlan emberek első pillantásra ezt még vonzónak is találhatják — hiszen az elnök látszólag védelmi intézkedésekről beszél. De ezt csak első pillantásra és csak azok, akik nem ismerik ezeket a kérdéseket. Valójában arról van szó, hogy teljes gőzzel folytatódik az amerikai hadászati támadó erők fejlesztése és tökéletesítése, mégpedig pontosan meghatározott irányban: a cél — megszerezni az első nukleáris csapásmérés potenciálját. Ilyen körülmények között a szándék, hogy lehetőséget szerezzenek a másik fél meg-

felelő hadászati eszközeinek a rakétaelhárító védelem segítségével történő megsemmisítésére, vagyis, hogy megfosszák a másik felet a válaszcsapás képességétől, arra irányul, hogy lefegyverezzék a Szovjetuniót az amerikai nukleáris fenyegetéssel szemben."

E válasz két legfeltűnőbb vonása az, hogy gyors és világos. Andropov pontosan úgy értékelte a csillagháborús programot, ahogyan azt várni lehetett. Kormányzatunk természetesen nem kíván első csapást mérni, de olyan rendszereket építünk ki, amelyek kétségkívül rendelkeznek — a katonai tolvajnyelv kifejezésével élve — a megerősödött célpontok gyors elpusztításának képességével, és e rendszerek elsődleges célja, hogy a szovjet rakétákat, gyors elpusztítással fenyegesse. Szükségszerű, hogy a szovjet vezetők az első csapás fenyegetésének tekintik e fegyverek létezését. Ugyanígy vélekednek a hasonló képességű szovjet rakéták jellegéről a mi tervezőink. Ha az elnök elindít egy védelmi programot, amelynek nyíltan bevallott célja a szovjet rakéták „hatástalanná tétele", miközben gyors ütemben szaporodnak a mi támadó, megerősített célpontok elleni fegyvereink, nem lepődhetünk meg azon, hogy Andropov „a Szovjetunió lefegyverzésének" veszélyéről beszélt. Figyelembe véve Andropov értékelését, a csillagháborús tervre a szovjetek bizonyosan azzal reagálnak, hogy fokozzák erőfeszítéseiket mind a támadó, mind a védelmi jellegű fegyverkezésben.

E politikai realitás megértésének talán legkönnyebb módja az, ha megfontoljuk, hogyan reagálnánk mi ugyanilyen szovjet szándékokra. Már pusztán annak gondolata, hogy a Szovjetunió hatékony hadászati védelmi rendszer telepítését tervezi, a lehető legenergikusabb amerikai választ idézné elő, s ennek a válasznak első és legfontosabb eleme kétségkívül a törekvés lenne annak szavatolására, hogy rakétáink megfelelő számban képesek legyenek átjutni az ellenfél védelmi hálózatán.

A kormányzat szóvivői még mindig olyanformán nyilatkoznak, mintha az amerikai védelmi rendszer önmagában a hadászati rakétáról való lemondásra késztethetné a szovjet kormányzatot. Ez hiú reménykedés. Elképzelhető lenne ilyen eredmény, ha Reagan elnök álma valóra válthatóvolna — tehát, ha sikerülne tökéletes védelmi rendszert kialakítani. Csakhogy a gyakorlatban semmilyen fegyverrendszer nem hézagmentes; egy évtizedig még nem is létezne semmiféle védelmi rendszer, s utána évekig csak az elképzelt teljes kapacitás töredékével rendelkezne; ugyanezen idő alatt számos hatékony ellenintézkedésre van mód, hiszen a szovjetek szempontjából éppen támadó jellegű erőik legnagyobb, legjelentősebb részét, e fegyverek elrettentési képességét fenyegeti veszély.

Ha a való élet tényeire gondolunk, indokolatlan az a feltételezés, hogy a csillagháborús terv bármiféle eredményhez vezethet, kivéve azt, hogy a szovjetek a legtökéletesebben törekszenek majd a terv meghiúsítására. Dr. James Fletcher, annak a kormányzati bizottságnak az elnöke, amely a műszaki lehetőségeket vizsgálta meg az elnök emlékezetes beszéde után, leszögezte, hogy „végső soron e rendszer hasznossága nem csupán a technológián múlik, hanem azon is, milyen mértékben fogad el a Szovjetunió a védelmi rendszerekre vonatkozó kölcsönös megállapodásokat és a támadó jellegű fegyvereket érintő korlátozásokat". A következtetés kézenfekvő: a Szovjetunió már azzal is csökkentheti a csillagháborús terv „hasznosságát", ha megtagadja a szóban forgó tárgyalási engedményeket. Ezt tennénk mi is, s ezt fogják tenni a szovjetek.

A csillagháborús terv egyes védelmezői — bár maga az elnök nem — manapság azzal érvelnek, hogy a terv megvalósítása megfosztaná a szovjeteket az első csapás mérésének képességétől. Ez elképzelhető, legalábbis annyiban, hogy a rendszerek és ellenrendszerek beláthatatlan elburjánzása rettentő bizonytalansághoz vezet mindkét oldalon. Mindazonáltal, ahogyan a Scowcroft-bizottság megállapította, a szovjetek ma sem képesek első csapást mérni, tekintettel a „túlélésre képes" erőinkre és a meglepetésszerű támadásban rejlő bizonyta-

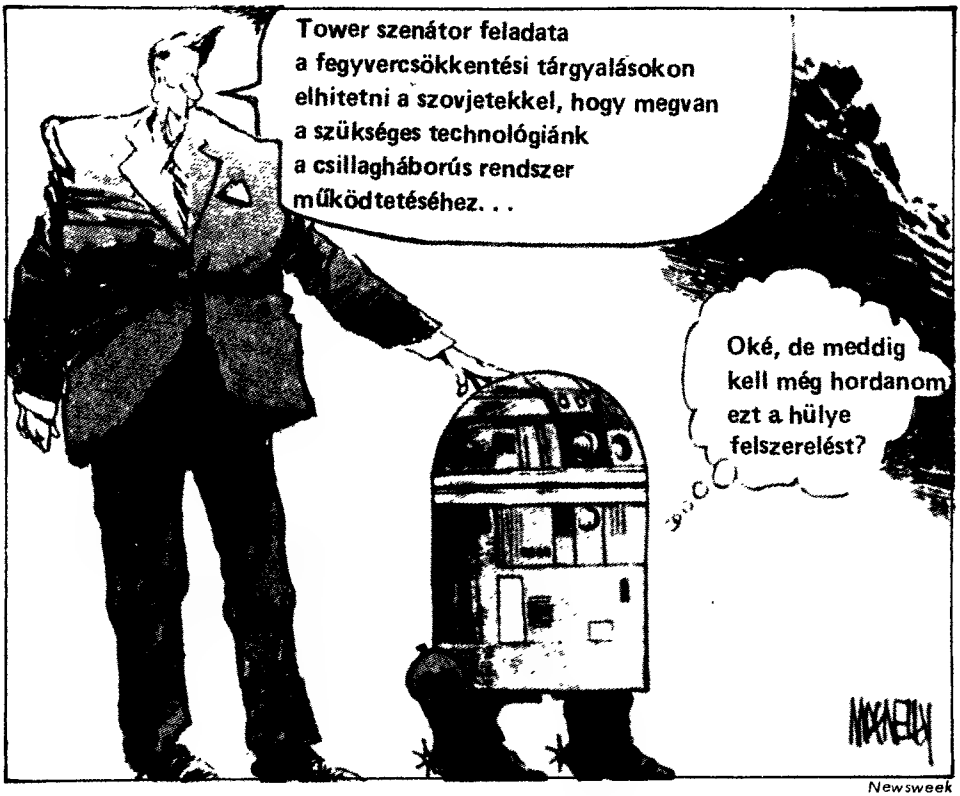

A genfi dilemma: képesek-e lépést tartani a diplomaták a legújabb technológiai fejlesztésekkel?

lansági tényezőkre. Úgy véljük, a Hadászati Védelmi Kezdeményezésnél sokkal jobb megoldások is vannak a mai helyzet fennmaradásának szavatolására. Még akkor is, ha korlátozott, részlegesen hatékony helyi rendszerek létesülnek a rakétaindítási támaszpontok környékén — ami már gyökeresen különbözne a csillagháborús tervtől —, alapjaiban módosítani kellene az ABM-egyezményt, vagy teljesen el kellene vetni, s ennek nyomán mindkét oldalon eluralkodna a félelem a védelmi rendszerek terjedése miatt, márpedig mi azt tartjuk, hogy az efféle, kölcsönös rettegést el kell kerülni.

Úgy tűnik, Reagan elnök tisztában van azzal, mennyire nehéz lenne elfogadtatni tervét a Szovjetunióval. Ezért az elnök több ízben javasolt egy olyan megoldást, amely tulajdonképpen a felületes elfogadhatóságot és a mélyen gyökerező abszurditást ötvözi, és amely ékesszólóan tanúskodik arról, mi a baj a csillagháborús programmal. Reagan elnök azt mondja, át kellene adnunk a szovjeteknek a védelem titkát, amint megleltük — cserébe beleegyezésükért a nukleáris fegyverektől való megszabadulásba. Erre a célra azonban csak egyféle titok használható fel, az, amely kizárólag Reagan elnök képzeletében létezik: valamilyen varázslatos megoldás, amelynek révén mindkét fél tartósan sebezhetetlenné válna. A gyakorlatban bárminemű védelmi rendszer csupán a technológiai és az operatív képességek tökéletlen ötvözése lehetne, és e rendszer megismerése révén az ellenfél javíthatná saját behatolási módszereit. A titok megosztása így a rendszer hatékonyságának lerombolásával lenne egyenlő. Reagan e megoldása éppoly valószerűtlen, mint eredeti álma, s ugyanúgy a megértés hiányáról tanúskodik.

Egyszerűen nem lehet megkerülni

azt a tényt, hogy a csillagháborús terv a nagyobb biztonság ígérete helyett a támadó és a védelmi rendszerek nagyarányú bővülésének előidézőjévé válna mindkét oldalon. Európai szövetségeseink kedvezőtlen reagálásával e helyütt nem foglalkozunk, de meg kell jegyeznünk, hogy Európában éppen az ilyen bővülés eshetősége miatt aggódnak, továbbá ama felismeréstől indíttatva, hogy a csillagháborús program számukra semmit nem kínál. Összegezve, a csillagháborús terv nem korlátozza az atomfegyverek fenyegetését, s még kevésbé küszöböli ki azt; ellenkezőleg, olyan versengéshez vezet, amely költségességét, időtartamát és veszélyességét tekintve korlátlan.

Egy ízben már választottuk ezt az utat, indokolatlan remények alapján, s azt tapasztaltuk, hogy a veszély csak súlyosbodott. Akkor volt ez, amikor kormányunk az első szovjet kísérleti atomrobbantásra azzal a döntéssel válaszolt, hogy hozzáfogunk a hidrogénbombák kifejlesztéséhez, egy percig sem véve komolyan fontolóra, vajon nem lenne-e helyesebb, ha mindkét fél lemondana ezekről a fegyverekről. A hibát később újra elkövettük, az erőteljes figyelmeztetés ellenére, amikor elsőként elhatároztuk a több robbanótöltetes technológia (MIRV) alkalmazását, s ma már számos MIRV-technológiájú szovjet rakétával kell szembenéznünk. Most, 15 év múltán, immár túl későn, mindenki egyetért abban, hogy a MIRV-technológia csak bajt okozott, mégis folytatjuk e fegyverek telepítését, akárcsak az oroszok.

IV

A hadászati védelem kiépítését célzó új erőfeszítések kérdésével eddig úgy foglalkoztunk, hogy alig szenteltünk figyelmet e probléma szoros kapcsolatának az Egyesült Államok és a Szovjetunió legfontosabb fegyverzetkorlátozási megállapodásával, a ballisztikusrakéta-elhárítási rendszerekre vonatkozó 1972-es egyezmény jövőjével. Az elnök programja, figyelembe véve az elkerülhetetlen szovjet választ, máris sokat ártott a hadászati fegyverzetkorlátozás esélyeinek. Hamis kártya kerult a játszmába, fokozódott a kölcsönös bizalmatlanság, mindkét fél egyoldalú előnyök megszerzésére törekszik, noha ez lehetetlen. A csillagháborús terv hamarosan az ABM-egyezmény létezését sodorja veszélybe.

Az ABM-egyezmény tilt mindenféle csillagháborús védelmi rendszert. A kutatás megengedett, de a világűri telepítésű rendszerek kifejlesztése, amint túljut a laboratóriumi szakaszon, a megállapodás megsértését jelenti. Ez végzetes lépés lenne. Egyetértünk a Scowcroft-bizottság 1984. márciusi dokumentumának megállapításával, amely szerint „tekintettel a ballisztikusrakéta-elhárítás hadászati következményeire, és arra a tényre, hogy az ABM-egyezmény sorsa döntően befolyásolja a további fegyverzetkorlátozási folyamatot, rendkívüli óvatosság szükséges a műszaki fejlesztés irányításában ezen a kényes területen".

Az ABM-egyezmény központi helyet foglal el abban a törekvésben, amelynek célja a hadászati fegyverkezési verseny korlátozása nemzetközi megállapodások révén. A rakétaelhárítási rendszerekről kötött megállapodás akkor vált lehetségessé, amikor mindkét fél felismerte, hogy a védelmi rendszerek kiépítése elkerülhetetlenül fokozza a versengést és csökkenti mindkét oldal biztonságát. A lényeget tekintve az ABM-egyezmény feladata nem annyira a védelmi rendszerek kifejlesztésének megakadályozása, hanem inkább az, hogy gátat emeljen a korlátlan versengés előtt. A még mindig folytatódó, túlzott vetélkedés a támadó jellegű fegyverzetek terén, még aggasztóbb méreteket öltött volna az ABM-egyezmény nélkül, mely mindkét fél számításaiból kiiktatta a destabilizáló hatású védelmi rendszerek telepítésétől való félelmet. Az egyezmény egy évtizeden át rendkívül kedvezően befolyásolta az eseményeket. Egyik fél sem tett kísérletet semmiféle olyan védelmi rendszer telepítésére, amely sokkal több félelmet keltett volna az ellenfélben, mint amennyire fokozhatta volna birtoklójának biztonságérzetét. Röviden, az ABM-egyezményben éppen olyasfajta veszélyek felismerése tükröződött, amelyekkel most a csillagháborús

terv fenyegeti a világot. Őrültség lenne feláldozni az ABM-egyezményt a csillagháborús csodavárás oltárán.

Ilyenformán az ABM-egyezmény védelmezése elsőrendű követelmény mindazok számára, akik korlátozni szeretnék a csillagháborús program okozta károkat. Szerencsére a rakétaelhárítási rendszerekre vonatkozó megállapodás széles körű támogatást élvez a közvéleményben, s a kormányzat már bejelentette, hogy ötéves programja keretében semmit nem kíván tenni, ami megsértené az egyezményt. Mindazonáltal, önmagában a csillagháborús terv létezése is fenyegeti az ABM-egyezmény jövőjét, sőt az ötéves program egyes részei kérdésessé teszik annak tiszteletben tartását. A program számos kísérletet irányoz elő; az egyik ilyen kísérletben egy „fejlett eszközt" probálnának ki „a fellövési szakaszban történő észlelésre és pályameghatározásra". Az ABM-egyezmény egyértelműen tiltja rakétaelhárítási rendszerek „világűri telepítésű" alkotórészeinek kifejlesztését és kipróbálását. Nehezen képzelhető el, hová lehetne építeni a fellövési szakasz megfigyelésére szolgáló rendszert, ha nem a világűrbe, és egyáltalán nem nyugtat meg bennünket a kormánynak az a közlése, hogy a szóban forgó rendszer nem igazán jelentős, s ezért nem nevezhető „alkotórésznek".

Minderre elsősorban nem azért mutattunk rá, hogy vitát kezdeményezzünk, hanem azért, hogy hangsúlyozzuk: a kongresszusnak nagy figyelemmel kell törekednie az ABM-egyezmény megvédelmezésére. Az egyezménynek kevés híve van a mai kormányban — Ronald Reagan helytelennek ítélte ezt a megállapodást 1972-ben, és Weinberger miniszter mind a mai napig annak tartja. A csillagháborús program irányítóitól nem azt várják, hogy javaslataikkal tiszteletben tartsák az egyezményt, hanem azt, hogy gyors eredményeket érjenek el. Súlyos felelősség hárul ebben a helyzetben a kongresszusra, amely ez évben már tanúbizonyságát adta annak, hogy komoly fenntartásai vannak az elnök álmát illetően. A téma iránt érdeklődő kongresszusi tagok gondoskodhatnak arról, hogy ne jusson pénz olyan tevékenységekre, amelyek az ABM-egyezmény megsértését jelentenék. A felelősségteljes feladat elvégzéséhez és általában a csillagháborús program megfigyeléséhez a kongresszus igénybe veheti számos tanácsadó segítségét, azoknak a kiemelkedő szakértőknek a köréből, akiket a kormányzat még nem hallgattatott el azzal, hogy bevonta őket a programba. A független tanácsadók ismereteinek ilyen felhasználása az egyik eszköz, amellyel jóvá lehet tenni azt a kárt, amelyet az elnök sajnálatos döntése okozott, amikor komoly és előítéletektől mentes, tudományos alapok nélkül elindította kezdeményezését.

A kongresszusnak ösztönöznie kellene a kormányzatot arra is, hogy új, határozott erőfeszítéseket tegyen annak érdekében, hogy a szovjet kormány is tartsa tiszteletben az ABM-egyezményt. Kétségkívül túlzás az a vádaskodás, hogy a szovjetek megsértik a fegyverzetkorlátozási megállapodásokat, értelmetlen dolog például listákat állítani össze olyan megállapodások állítólagos megsértéseiről, amelyeket mi magunk nem ratifikáltunk. Van itt azonban egy teljesen nyilvánvaló eset, egy nagyszabású építkezés, amely nem egyeztethető össze az ABM-egyezménnyel: a hatalmas radarberendezés Közép-Szibériában, Krasznojarszk város közelében. Ez a radarberendezés még nem működik, de a műszaki szakemberek véleménye szerint a kívülről érkező rakéták észlelése lesz a feladata, márpedig az ABM-egyezmény a hathatós rakétaelhárítási rendszerek kiépítésének megakadályozása végett megtiltotta az ilyen, korai riasztásra szolgáló radarok üzembe helyezését, az országhatárok kivételével. Egyetlen, könnyen elpusztítható radarberendezés persze még nem túlságosan fontos, nem minősíthető az ABM-egyezmény általános megsértésének, de bizonyosan olyan kérdéseket vet fel, amelyek országunkban megingathatják a közvélemény bizalmát a fegyverzetkorlátozás iránt.

Tájékozott műszaki szakemberek információi alapján úgy véljük, a krasznojarszki radarberendezés célja valószínűleg a korai riasztás abban

az esetben, ha tengeralattjárón telepített amerikai rakéták intéznének támadást szovjet rakétatámaszpontok ellen. Úgy látszik, a szovjet katonai vezetők — akárcsak néhány amerikai kollégájuk — azt hiszik, hogy a meglepetésszerű rakétatámadás fenyegetésére a legmegfelelőbb válasz a megtámadott rakéták idejekorán történő elindításának politikája, s ebből a szempontból érthető a krasznojarszki radarberendezés létrehozása, minthogy hézagpótló szerepet tölt be a szovjet riasztási rendszerek hálózatában. A megértés persze nem változtat azon a tényen, hogy a radarberendezés felépítése az ABM-egyezmény megsértését jelenti, de azt a következtetést sugallja, hogy mód van a probléma megvitatására és megoldására ama bénító hatású félelem nélkül, amely szerint a radarberendezés csupán előjele a megállapodás sokkal nagyobb arányú megsértéseinek. A közvetlen és komoly vita a szovjetekkel még arra is lehetőséget teremthet, hogy mindkét fél újra megfontolja a „rakétaindítás támadás esetén" mindkét oldalon érvényes politikáját. Az ésszerű vita azonban nem lehetséges, ha a csillagháborús terv az amerikai hadászati politika tárgyalásokból kizárt, központi eleme marad.

Hasonlóan fontos az ABM-egyezmény megvédése szempontjából annak elkerülése, hogy túlságos sietséggel irányítsuk a pénzügyi és tudományos erőket olyan, teljesen megalapozatlan tervek megvalósítására, amelyekben rengeteg az ismeretlen tényező. Úgy látszik, az elnök gárdája munkamódszerré akarja tenni a válság légkörének fenntartását, s a legkevésbé sem megnyugtatóak az újra meg újra hallható utalások az 1942-től 1946-ig végrehajtott Manhattan-tervre, amely pedig a csillagháborús programhoz viszonyítva, méreteit tekintve még kicsiny, és a cél szemszögéből kristálytisztán átlátható volt. Azon meggyőződés alapján, hogy az elnök álma valószerűtlen, a kongresszusi tagoknak energikusan meg kell akadályozniuk, hogy sokak érdekévé váljon ez a nagyszabású vállalkozás — az ilyesmi ugyanis gyakran életben tartott a múltban olyan programokat, melyek alkalmatlanok voltak az eredetileg meghirdetett cél elérésére. Mi azt tartjuk, hogy valószínűleg soha nem lesz lehetséges még a csillagháborús programban vázolt fegyverekhez némileg hasonló rendszerek telepítése sem. Egyszerűen e rendszerek létrehozásának veszélye bizonyosan cselekvésre ösztönzi az oroszokat, az pedig sokkal kevésbé valószínű, hogy az amerikai nép számára e terv ára idővel megtérül. A program vélhetőleg súlyos dollármilliók, sőt dollármilliárdok pazarlásához vezet számunkra, miközben csak az elavulás felé halad.

A csillagháborús költségvetés felülvizsgálatakor a kongresszus jól tenné, ha figyelmet szentelne annak a sommás ítéletnek, amellyel Arthur Vandenberg szenátor jellemezte nemegyszer az általa rossznak tartott programokat: „A cél elérhetetlen, az eszközök esztelenek, a költségek csillagászatiak." Ugyanakkor szilárd meggyőződésünk, hogy folytatni kell azt az állhatatos politikát, amelynek célja a védelmi lehetőségek tudományos kutatásának megfelelő szintű, óvatos fenntartása. A jelenlegi csillagháborús terv költségeinek egy elenyésző töredékével folytatni lehet például a széles körű kutatómunkát annak biztosítására, hogy ne érhessenek bennünket meglepetések a szovjetek részéről. Az irányvonal efféle megváltoztatásának meglenne az az óriási előnye is, hogy nem torzulnak el a fontossági sorrendek a katonai kutatásban, illetve általánosságban az ország egész tudományos tevékenységében.

V

A fenti elemzés nem túl szívderítő, kidolgozása semmiféle örömet nem szerez nekünk. Amennyiben az elnök nem változtat jelentősen irányvonalán a második hivatali időszakban, úgy véljük, az egyetlen megoldás a kongresszus tartós, kemény, a károk korlátozását szolgáló erőfeszítése. Ám inkább egy másféle megjegyzéssel szeretnénk befejezni gondolatmenetünket. Hisszük, hogy minden amerikai elnöknek, akit az atomkorszakban újraválasztanak, a legkomolyabban meg kell kérdeznie ön-

magától, mit akar véghezvinni a második hivatali időszakában. Nem kételkedünk abban, hogy Reagan elnök őszintén kívánja a jó fegyverzetkorlátozási megállapodásokat a Szovjetunióval, s elhisszük neki azt is, amit a választásokat követő éjszakán mondott, nevezetesen, hogy a külpolitikában legfőképpen ezeket a megállapodásokat akarja elérni. Meggyőződésünk, hogy ha Reagan elnök komoly és független tanácsadókat kérdez meg arról, milyen változtatásokra lenne szükség a jelenlegi amerikai politikában a következő négy év folyamán a szovjetekkel való megegyezés kilátásainak javulásához, megtudhatja, hogy vagy jó megállapodásokra törekszik, vagy ragaszkodik a csillagháborús programhoz. A kettő együtt elképzelhetetlen. Ezen a ponton úgy véljük, Reagan elnök eljuthat, el akar jutni és minden valószínűség szerint el is fog jutni odáig, hogy utasítást adjon tárgyalási álláspontjának komoly elemzésére, amit nem tett meg első elnöki időszakában.

A lehetőségek részletes vizsgálatára ehelyütt nincs mód. Biztosan szükség van az ABM-egyezmény megerősítésére, arra, hogy az egyezmény hatályát kiterjesszék és megfogalmazásait pontosabbá tegyék. Ugyancsak tovább kell vizsgálni egy olyan megállapodás eshetőségét, amely gondoskodna a világűr békés felhasználásáról, hiszen a békés célú hasznosítás számunkra sokkal értékesebb perspektíva, mint a szovjetek számára. Változatlanul szükségesnek tartjuk és hiányoljuk a hadászati robbanótöltetek számának megbízható korlátozását. Bár Reagan elnök a múltban túl sokat kért túl kevésért, abban igaza van, hogy csökkentéseket akar. Pillanatnyilag néhány olyan tanácsadó van mellette, aki retteg minden fegyverzetkorlátozástól — ám a tanácsadókat is lehet cserélni. Nem gondolunk arra, hogy az elnök könnyedén változtatni fog irányvonalán, de azt hisszük, valóban igazi haladást kíván a fegyverzetkorlátozás területén ebben a második elnöki időszakában, és ha egyszer megérti, hogy választania kell, nem a csillagháborús tervet, hanem a megállapodásokra való törekvést fogja választani.

Végül, mélyen és szilárdan hiszünk még valamiben. Úgy véljük, ha a következő négy évben tényleges lesz a kezdeményezés az atomháborús veszély elhárítása felé, ennek a magas szintű politikában kell megkezdődnie, olyasfajta érintkezéssel Moszkva és Washington között, amilyent már több mint egy évtizede nem láttunk. A csillagháborús kezdeményezés egyik legszerencsétlenebb vonása az, hogy elindítása előtt kísérlet sem történt a program komoly megvitatására a szovjet kormányzattal. Ez nyilvánvalóan az elnök hitéről tanúskodik, hogy el kell vetnünk a nukleáris védelemmel kapcsolatos közös nézetet, holott az nem csupán az ABM-egyezményt alapozta meg, hanem a hadászati fegyverzetekről folytatott későbbi tárgyalásokat is. Ilyen mértékű szemléletváltozás nyilvános bejelentése anélkül, hogy próbáltuk volna megvitatni a dolgot a szovjetekkel, elkerülhetetlenül fokozta a szovjetek gyanakvását. Efféle hibákat már régebben is elkövettünk. Ha célunk a fegyverzetkorlátozáshoz fűződő remények megújítása, sokkal nagyobb figyelmet kell szentelnünk a Moszkvával való érintkezésnek.

A komoly kapcsolattartásnak azzal kell kezdődnie, hogy mindkét fél őszintén és nyíltan elismeri: az atomháborús veszély alapvetően közös probléma, nem kizárólag a két világhatalomé, hanem az egész világé.

Ha sikerül megérteni és elfogadni — a tárgyalások kiindulópontjaként — azt a tényt, hogy a nukleáris veszélyt tekintve érdekeink egybeesése fontosabb, mint minden versengésünk és vetélkedésünk, akkor igazán megújulhat a remény, s valóban bízhatunk a közös döntésben, a folyamat irányának megváltoztatásában. Az elmúlt 12 évben az Egyesült Államok elnökei közül csak Ronald Reagan tett szert olyan politikai erőre, amelynek birtokában ebbe az új irányba fordíthatja az Egyesült Államokat, ha így dönt.

(Az amerikai folyóirat 1984 85. számából)

A Közös Piac kibővítésének visszhangja

A Közös Piac miniszteri tanácsa, majd csúcsértekezlete március végén Brüsszelben hosszas tárgyalások után jóváhagyta az Európai Gazdasági Közösség (EGK) Spanyolországgal és Portugáliával kötendő szerződésének tervezetét. A világsajtó ismerteti a szerződések véglegesítésének közvetlen előzményeit, a dokumentumok részleteit, és vázolja a két ország csatlakozásával kapcsolatos gondokat.

A *Newsweek* a tárgyalások végső szakaszáról így ír: „Több mint nyolc évig tartó aprólékos és gyakorta nézeteltérésektől tarkított tárgyalások után a két ibériai ország megállapodott a Közös Piaccal, hogy 1986. január 1-én beléphetnek az Európai Gazdasági Közösségbe. A megállapodás módja is jellemző a Közös Piacra. A végső megegyezést az EGK miniszterei március 29-én péntek hajnali három órakor kötötték, kéthetes maratoni tárgyalássorozat végén."

A megállapodást megelőző két hét fejleményeiről az amerikai *Time* így tudósít: „Az EGK miniszteri tanácsa március közepén öt napon keresztül sikertelenül tárgyalt, mert Franciaország az utolsó pillanatban fenntartásokat jelentett be a közösségi vizeken halászati jogot nyerő spanyol hajók számával, a Spanyolországból importálható bor mennyiségével, valamint a spanyol zöldség- és gyümölcsterhelő vámok csökkentésének ütemével kapcsolatban. Anglia csatlakozásának idején de Gaulle tábornok tanúsította a legnagyobb ellenállást, és Franciaország most is a kibővítés egyik legjelentősebb kerékkötője volt, annak ellenére, hogy Mitterrand elnök személy szerint Spanyolország és Portugália belépésének az egyik legmeggyőződésesebb híve. Franciaország álláspontjának megmerevedését kifejezetten belpolitikai okok magyarázták. Mitterrand szocialista pártja a közelmúltban vereséget szenvedett a megyei választásokon, és a francia vezetés nem akar újabb szavazókat veszíteni a francia mezőgazdasági termelők és halászok körében. Márciusban mintegy 150 000 mezőgazdasági termelő tüntetett Strasbourgban és más francia városokban, tiltakozva az EGK mezőgazdasági politikája ellen. A termelők egy új fegyvert vetettek be a rendőrök ellen: folyékony műtrágyát szórtak rájuk kézi permetezőből. Az EGK miniszteri tanácsa szinte megszakítás nélkül ülésezett Brüsszelben, a tízek egymás között és Madriddal, valamint Lisszabonnal tárgyaltak, hogy kitörjenek a kátyúból. Alfonso Guerra spanyol miniszterelnök-helyettes többször elismételte Madrid korábbi fenyegetését, hogy amennyiben a tízek nem bocsátják be országát, felkészülhetnek rá, hogy Madrid nagyobb külpolitikai fordulatot tesz. Spanyol és francia politikusok eközben intenzív tárgyalásokat folytattak a kulisszák mögött, Mitterrand francia elnök pedig hosszas telefonbeszélgetést folytatott Gonzáles spanyol kormányfővel. Mitterrand az utolsó pillanatig táplálta a kétségeket. Kohl kancellár párizsi látogatásakor tartott sajtókonferenciáján a francia államfő például azt mondta, még mindig nyitott az EGK kibővítésének kérdése. Utalt rá, hogy a francia mezőgazdasági termelők, kereskedők, munkások jogos érdekeiről van szó. Ezután Moran spanyol külügyminiszter Bordeaux-ba repült, ahol titkos találkozót tartott francia kollégájával, Dumasval, és ez haladást hozott."

De volt egy másik akadály is. Erről a *Newsweek* ekképp tudósít.

„Papandreu görög miniszterelnök az utolsó pillanatig azzal fenyegetőzött, hogy megakadályozza az ibériai országok belépését, hacsak nem kap körülbelül 2 milliárd dollár összegű támogatást partnereitől. Papandreu a pénzt megkapta . . ."

A végtelenségig elhúzódó tárgyalások, a váratlan akadályok ellenére március utolsó péntekén kötött megállapodás történelmi fordulópont Nyugat-Európa szempontjából, Spanyolország és Portugália végérvényesen ki-

szabadult a harmincas évek óta tartó vesztegzár alól, amely alá fasiszta kormányaik miatt kerültek. A szerződés lezárása az egész Közös Piac számára is döntő. Az EGK, legalábbis elméletileg, a világ legnagyobb és leggazdagabb belső piaca lesz.

A csatlakozás feltételeit vizsgálva a *The Economist* a következőket írja: „Ha minden a menetrend szerint halad, Spanyolország és Portugália valamikor júniusban írhatja alá — különkülön — a szerződést. A tíz EGK-tagországnak, valamint Spanyolország és Portugália parlamentjének december végéig ratifikálniuk kell az okmányokat. A két ország 1986. január elsejétől lehet az EGK teljes jogú tagja, de az EGK szabályait csak háromtól tíz évig terjedő átmeneti időszak elteltével fogják maradéktalanul alkalmazni.

Az ipari vámokat hét év alatt bontják le. Az első, 10 százalékos vámcsökkentésre 1986 márciusában kerül sor, a második, 12,5 százalékos vámleszállítás időpontja 1987 januárja. A harmadik és negyedik, 15—15 százalékos vámcsökkentés 1988 és 1989 januárjában lesz, az ötödik, hatodik és hetedik, esetenként 12,5 százalékos mérséklésre 1990, 1991 és 1992 január elején kerül sor. Végül 1992-ben megszüntetik a maradék 10 százaléknyi vámokat is.

Ami az agrárszektort illeti, a legtöbb spanyol mezőgazdasági termék exportjának mennyiségi korlátozása a csatlakozást követő hét évben fennmarad, sőt az ibériai zöldség- és gyümölcstermékek EGK-ba irányuló kivitelének útjába tíz éven keresztül állítanak akadályokat. Spanyolország és Portugália ugyancsak tíz éven keresz-

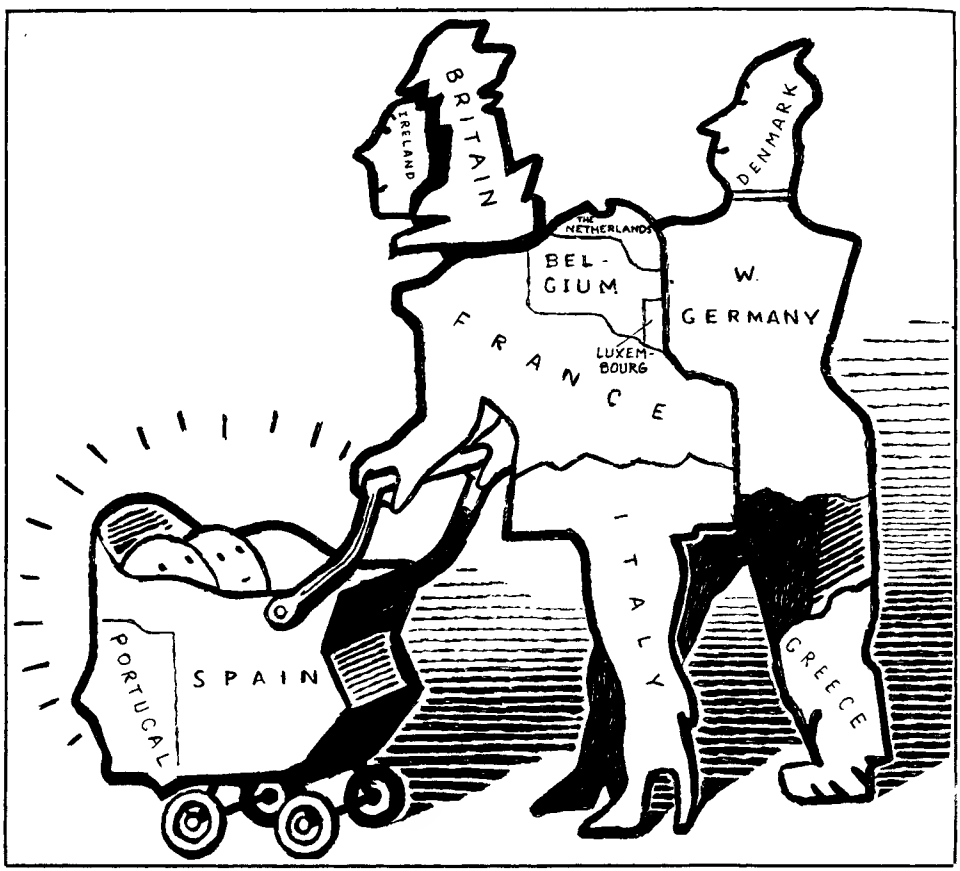

Time

túl szabályozhatja a többi EGK-országból származó tej- és tejtermékek vásárlását.

A tokemozgás korlátozását Spanyolország és Portugália hét éven keresztül fenntarthatja...

A közös költségvetésből rá háruló teljes összeget Spanyolország és Portugália a csatlakozást követő hét évben még nem fizeti be maradéktalanul...

A munkaerő szabad áramlását hét éves átmeneti időszak elteltével teszik lehetővé, tehát a spanyolok és portugálok csak 1992 után dolgozhatnak korlátozás nélkül a többi tagállamban, Luxemburgot kivéve, ahol az átmeneti időszak tíz év...

A halászati politikában 1995-ig maradnak komoly korlátozások. A spanyol és portugál halászflotta addig az időpontig csak szűken megszabott halmennyiséget foghat a többi közös piaci ország vizein."

A *Neue Zürcher Zeitung* a bővítés következményeit elemezve többek között megállapítja: „A spanyoloknak és portugáloknak arra vonatkozó reményei, hogy az EGK-hoz való csatlakozás automatikusan meghozza a gazdasági virágzást és jólétet, az illúziók világába tartoznak. Az ibériai országok gazdasági korszerűsítése alkalmazkodást, gyökeres szerkezeti átalakulást tesz szükségessé, ha fel akarják venni a versenyt az »északi« közös piaci országok támasztotta konkurrenciával. Azt sem lehet kizárni, hogy — miként ez Görögország esetében is megtörtént — kezdetben a két ország gazdasági egyensúlyzavarai nem enyhülnek, hanem súlyosbodnak is. Ez összefügg azzal, hogy az ipari termékek forgalmában érvényesülő vámokat viszonylag gyors ütemben felszámolják (négy év alatt több mint 50 százalékkal), miközben az ibériai országok, a mennyiségi korlátozások miatt, csak jóval lassabban juthatnak be a tízek piacára az olyan exportslágercikkekkel, mint a zöldség, gyümölcs, bor, textíliák, acél stb...

A tízek számára óriási kihívás, hogy az ibériai országok fejlettségi szintje jócskán elmarad a tízek átlagától. Az egy főre számított bruttó hazai termék tavaly a tagországokban átlagosan 7500 dollár volt, míg Spanyolországban kevesebb mint 4000 dollár, Portugáliában pedig 2000 alatt maradt. Másként kifejezve, miközben az EGK összevont bruttó hazai terméke a két ország csatlakozása után 8 százalékkal gyarapszik, a közösség alapterülete 36 százalékkal 2,255 millió négyzetkilométerre bővül és a lakosság száma 17,8 százalékkal 320,4 millióra emelkedik...

A szerkezeti különbségek és az ibériai országok elmaradottsága más mutatókon is leolvasható. Portugáliában, Európa legszegényebb országában a foglalkoztatottak 26,7 százaléka még most is a mezőgazdaságban dolgozik, míg az ipar és a szolgáltatás körülbelül 37—37 százaléknyi munkaerőt szív fel. A fejlettebb Spanyolországban az agrárszektor a munkaerő 18 százalékát, az ipar 35,5 százalékát és a szolgáltatási ágazat 48,5 százalékát foglalkoztatja. A jelenlegi EGK-ban viszont a megfelelő arányszám 7,5 százalék, 34,5 százalék és 57,9 százalék...

Az életszínvonalbeli különbségek az EGK-n belül csak fokozódni fognak a kibővítés után. A sokkhatás elkerülésére az egyetlen járható út a viszonylag hosszú, átmeneti, alkalmazkodási időszak. A két ország lassú, lépésenkénti beolvadása nemcsak Spanyolországnak és Portugáliának erdeke, hanem az EGK jelenlegi tagjainak is. Madrid és Lisszabon »hozománya« több területen, mindenekelőtt a mezőgazdaságban tovább növeli a termékfelesleget. Az EGK már huzamosabb ideje akkora agrártúltermeléssel küszködik, hogy már most sem képes elviselni a termelés finanszírozásának anyagi terheit. Spanyolország csatlakozásával az EGK mezőgazdaságilag hasznosítható területei 30 százalékkal növekednek. Ma még nem lehet tudni, hogy az EGK közös agrárpolitikája, amely a belső termelés támogatását és jövedelemkiegészítést jelent a mezőgazdasági termelőknek, mennyiben fogja ösztönözni az ibériai termelőket. Jó példa Spanyolország termelési lehetőségeire a bor. (A kis Portugália jóval kevesebb fejfájást okoz a tízeknek.) Az EGK bortermelő területei Spanyolország belépésével 55 százalékkal növekednek, de a közösség bortermelése csak kereken 23 százalékkal lesz nagyobb. Spanyolországban a hozam hektáronként 25 hektoliter, a több-

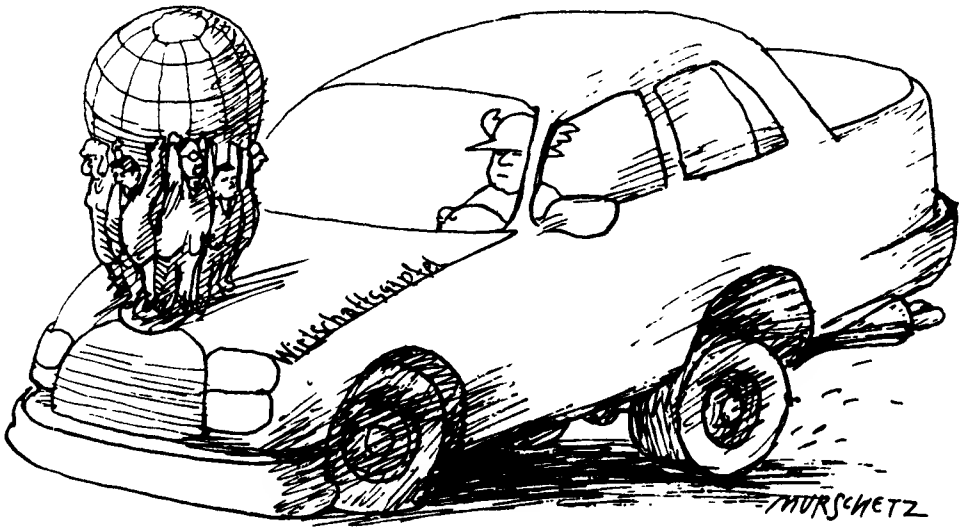

Die Zeit

bi tagországban átlagosan 100 hektoliter . . .

Spanyolország azonban nemcsak zöldséget, gyümölcsöt, bort és olívaolajat, valamint más mediterrán terméket hoz az EGK-ba, hanem a hajdanában virágzó, manapság azonban egyensúlyzavarokkal küszködő iparát is. A spanyol textilipar, a hajógyártás és az acélipar válságban van, termékei ennek ellenére erős versenyt jelentenek a többi tagországnak. Spanyolország magán viseli az újonnan iparosított államok tipikus jegyeit. Épp ezért semmi csodálni való sincs azon, hogy a tízek a kibővítés után is minél hosszabb ideig meg akarják őrizni a jelenlegi status quót. Ennek három oka is van. Mindenekelőtt az a félelem, hogy a »piacérzékeny« ágazatokban olcsón termelő Spanyolország kiszorítja a piacról a többi termelőt. További ok a munkanélküliségi problémák kiéleződésétől való félelem. (A munkát keresők hányada az aktív lakosságon belül az EGK-ban átlagosan 11 százalék, Spanyolországban 20 százalék, Portugáliában pedig 13 százalék.) A harmadik ok, hogy az EGK el akarja kerülni a közös kiadások elviselhetetlen mértékű felduzzadását . . .

Az EGK a reálgazdaságban tanúsított szűkkeblűségét bizonyos mérvű pénzügyi támogatással kompenzálja. Lehetővé teszi, hogy az ibériai országok befizetései a közös kasszába csak fokozatosan, hét év alatt érjék el az EGK rendtartásának megfelelő mértéket. Így el fogják kerülni, hogy Madrid többet fizessen a közös kasszába, mint amennyit onnan kap, Portugália pedig még 1 milliárd dolláros különtámogatásban is részesül a következő hét évben."

A kibővítés mélyreható változásokat okoz az EGK-n belül. Ezzel kapcsolatban a *Financial Times* megállapítja: „Spanyolország és Portugália csatlakozása megerősíti az EGK déli szárnyát, az Észak rovására. Olaszország, Spanyolország, Görögország és Portugália tömbje, ha összefog, megakadályozhatja a nekik nem tetsző döntések elfogadását."

A *Newsweek* jelentése szerint „a brüsszeli csúcstalálkozó résztvevői már azt is vizsgálták, milyen hatással jár a kibővítés az EGK-ra. A nyugateurópai gazdasági recesszió, amelyet megelőzött a közösségi kiadásokhoz való brit hozzájárulás körüli elkeseredett vita, szinte megbénította az EGK-t. A tagországok a körömszakadtukig ragaszkodnak a vétójog érvényesítéséhez, s ezzel lassítják vagy lehetetlenné teszik a döntéshozatalt."

A *Financial Times* hozzáfűzi: „Az EGK-ban aggódnak, hogy a kibővítés csak rontja a szervezet működésének hatékonyságát. A közösség ezért erőfeszítéseket tesz az intézmények reformjára és a döntéshozatal korszerűsítésére. A reformtervek kidolgozásával megbízott munkabizottság az ír Dooge szenátor vezetésével átadta javaslatait a brüsszeli csúcsértekezlet résztvevőinek."

A párizsi *Le Monde* részletesen elemzi a Dooge-bizottság által végzett munkát. „A Dooge-bizottság körülbelül húszoldalas jelentése síkraszáll a gazdasági és pénzügyi unió megteremtéséért. A dokumentumot az EGK milánói csúcsértekezlete júniusban vitatja meg részleteiben. A bizottság dán, görög és olykor brit és ír tagjai is kételyeiknek adnak hangot. Az olyan lényeges kérdéseknél, mint például a szavazási eljárás a jövendő európai unióban, a dokumentum készítői a fenntartások kiemelése végett a javaslatokat »a többség véleménye szerint« formulával vezetik be, és hozzáfűzik a »kisebbség véleményét« is... A jelentés szerzői aláhúzzák: nem új alapszerződést akarnak a milánói csúcsértekezlet elé terjeszteni. A dokumentum nemigen bővelkedik eredeti javaslatokban. De lehet-e másként? A jelentés célja olyan kereteket teremteni, olyan munkaokmányt megszövegezni, amely vázolja a problémákat, és jó keretet ad a további vitához...

A dokumentum bevezetője hivatkozik a »pluralista demokrácia« alapelveire, az »emberi jogok tiszteletben tartására«, majd célként jelöli meg, hogy a Közös Piacnak »valódi politikai egységgé kell válnia«. Ezzel kapcsolatban több célt kell megvalósítania. Az első a »homogén belső piac« megteremtése, amely feltételezi az EGK-t megalapító Római Szerződés maradéktalan megvalósítását, vagyis az igazi belső piac megteremtését, a verseny erősítését és a »gazdasági konvergencia felgyorsítását«...

A jelentés szükségesnek tartja igazi európai technológiai közösség megteremtését (válaszul az amerikai és a japán kihívásra), az európai pénzügyi rendszer (EMS) megerősítését és ezzel kapcsolatban az ECU (európai valutáris egység) tényleges tartalékvalutává tételét. Ez egy olyan kérdés, amelyért a nyugatnémetek — a legkevesebb, amit el lehet mondani — nemigen lelkesednek. Stollenberg pénzügyminiszter és a Bundesbank attól tart, hogy a gyenge közösségi valuták az erős nyugatnémet márkát is lefelé rántják...

Az európai unió megteremtése — a jelentés szerint — feltételezné a közös civilizációs értékek előtérbe helyezését. A szöveg hangsúlyozza a környezetvédelem fontosságát, majd kiemeli a közös szociálpolitika kidolgozásának és közös jogrendszer megteremtésének igényét. Ami a »külső identitást« illeti, a szöveg szerkesztői kiemelik az európai politikai együttműködés fontosságát, szükségesnek tartva egy állandó titkárságot, amely többek között meg lenne bízva a katonai együttműködés szorosabbra fűzésével is...

Igaz — mondják a dokumentum készítői —, figyelembe kell venni a jelenlegi kereteket, a fennálló kötelezettségeket. (Írország nem tagja a NATO-nak, Görögország pedig csak vonakodó szövetségese a szervezetnek.) Ennek ellenére közös katonai szabványokat kellene bevezetni, ez megkönnyítené az egyes tagállamoknak a közös hadipotenciál kiépítését és egyes hadianyagok gyártását...

Az intézményeknek »hatékonyabbaknak és demokratikusabbnak« kellene lenniük. Meg kellene könnyíteniük a döntéshozatalt. Ki kellene dolgozni, hogy az EGK fő döntéshozatali szervében, a miniszteri tanácsban milyen kérdés eldöntésénél érvényesítsék az egyszerű és melyben a minősített többség elvét. Az egyhangúság elvét csak néhány kivételes esetben tartanák fenn (kibővítés, az unió jogkörének növelése). A dán, brit és görög bizottsági tag szorgalmazta a »szerződések által előírt gyakorlathoz való visszatérést«, azaz a többségi elv eddiginél gyakoribb érvényesítését, de az egyhangúság fenntartását minden olyan esetben, amikor az egyik tagállam úgy véli, hogy alapvető érdeke forog kockán. Ez esetben az érintett tagállamnak részletesen meg kellene indokolnia, mennyiben van szó alapvető érdekeiről...

A brüsszeli bizottságot — mondja a Dooge-jelentés — meg kellene erősíteni. Az európai parlamentnek kellene

beiktatnia a bizottságot, annak programnyilatkozata alapján. Ki kellene terjeszteni a közösségi parlament törvényhozó jogkörét, rögzítve azokat a területeket, ahol a parlament nélkül a miniszteri tanács sem hozhatna döntéseket. Ez a mégoly óvatos reform véget vetne annak a jogi paradoxonnak, hogy az európai parlament képviselői konkrét és absztrakt értelemben sem hozhatnak törvényeket. Ez a reform természetesen azt feltételezi, hogy a miniszteri tanács összehangolja álláspontját a parlamenttel . . .

Ami az európai unió gyakorlati megvalósítását illeti, egy kormányközi konferenciának legkésőbb december végéig elő kellene készítenie az új szerződéseket. Az angolok meglehetősen bizalmatlanok, mindenekelőtt azzal kapcsolatban vannak fenntartásaik, hogy olyan döntéseket is rájuk kényszerítsenek, amelyekkel nem értenek egyet. A Dooge-bizottság jelentésében nem csekély problémákról vagy részletkérdésekről van szó."

A *Die Zeit* szerint a Dooge-bizottság jelentése a tagországok közötti ellentéteket bizonyítja. „A görögök, a lábjegyzetekben tett megjegyzéseik szerint, az egyes tagországok nemzeti érdekeinek megőrzéséért aggódnak, de a valóságban csak magukra gondolnak. A dánoknak az egész reformfolyamat nem tetszik. Mindkét nemzet eltér a britek pragmatizmusától; a britek úgy vélik, az eredeti alapszerződés szövegéhez való visszatérés önmagában is meg tudná erősíteni a közösséget. Az angolokat és az íreket a közeljövőben bizonyára politikai nyomás alá helyezik az EGK hat alapító tagállamának reformerei. A reformereknek azonban számolniuk kell azzal, hogy a négy később csatlakozott ország, Anglia, Írország, Dánia és Görögország közül legalább három ellenáll vagy legalábbis tartózkodik. Ezek az államok nem akarják átruházni nemzeti függetlenségük egy újabb darabját a közösségi intézményekre. Az EGK alapító szerződésében közös környezetvédelemről, európai szociálpolitikáról, közös jogrendszerről, a külpolitikai együttműködés megerősítéséről egyáltalán nem esik szó és ezek a célok az EGK habozó tagjai szerint túl becsvágyóak. Meglepő, de Írország nem tartozik a reformok ellenzőinek sorába, azt leszámítva, hogy a nem NATO-tag Dublint nem lelkesíti a biztonsági és védelmi együttműködés gondolata. Az EGK nagyobb országai szorgalmazzák a katonai együttműködést, Nagy-Britanniát is beleértve. Az EGK júniusi milánói csúcsértekezletén, egy teljes napot szentelnek majd a Dooge-bizottság jelentésének, és akkor azoknak is színt kell majd vallaniuk, akik az EGK mintagyerekeinek vallják magukat."

A kibővítés tanulságait elemző *Express* szerint a spanyol és portugál csatlakozás „vitathatatlanul lelassítja a nyugat-európai integrációt. Felmerül azonban, hogy Nyugat-Európa nem érvényesítheti-e jobban politikai befolyását azáltal, hogy London, Koppenhága, Madrid és Lisszabon is a közösséghez fog tartozni? Ha a kibővített EGK politikailag valóban egységes lenne, ennek a szempontnak ténylegesen volna valóságtartalma. De nagyon jól tudjuk, miként állunk. Nyugat-Európa másodrangú gazdasági és eljárási kérdésekkel bíbelődik, olyan ügyekkel, amelyeket némi jóindulattal pillanatok alatt meg lehetne oldani. A tagországok minden megállapodást kétértelműen szövegeznek meg, holott jól tudják, hogy az elfogadott szöveg értelmezése a jövőben nehézségeket fog okozni és sok vitára ad majd okot. A brüsszeli bürokrácia sem hisz önmagában. Ami a politikai együttműködést illeti, vajon lehet-e felelősen pozitív mérleget vonni? Egyetlen tagország sem tudna két hétnél hosszabb ideig kitartani egy olyan külpolitikai javaslat mellett, amely ilyen vagy olyan módon ütközne az USA érdekeivel. A tervezett reformok egyike sem változtatna a jelenlegi helyzeten. Az EGK képtelen nagyobb horderejű önálló akciókra."

A hatoktól a tizenkettőig

A *Le Monde*-ban közölt történelmi áttekintés:

1951. április 18. — A hatok (NSZK, Franciaország, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Olaszország) Párizsban megkötik az Európai Szén- és Acélközösség megalapítására vonatkozó megállapodást.

1952. május 17. — Az Európai Védelmi Közösség megalakítása Párizsban.

1953. február 10. — A szén és a vasérc közös nyugat-európai piacának megteremtése.

1953. május 1. — Az acél közös piacának megalakítása.

1954. augusztus 31. — A francia Nemzetgyűlés elveti az Európai Védelmi Közösség szerződését.

1956. május 29—30. — A hatok Velencében elhatározzák tárgyalások megkezdését az Európai Gazdasági Közösség (EGK) és az Európai Atomenergia Közösség (EURATOM) megalakításáról.

1957. március 25. — Az EGK-t és az EURATOM-ot megalapító szerződések aláírása Rómában, amelyeket a hat állam parlamentje még abban az évben ratifikál.

1958. január 1. — A Római Szerződés életbe lép, megalakul Brüsszelben az EGK és az EURATOM bizottsága.

1961. augusztus 9. — McMillan miniszterelnök kéri Nagy-Britannia felvételét az EGK-ba. Egy nappal később Dánia is benyújtja csatlakozási kérelmét.

1967. május 10—11. — Anglia, Dánia és Írország ismét kéri csatlakozását. Július 21-én Norvégia is jelzi belépési szándékát.

1967. december 18—19. — A hatok brüsszeli tanácskozásukon „nem értenek egyet" a kibővítés ügyében.

1969. december 1—2. — Az EGK hágai csúcsértekezletén Pompidou francia elnök gyakorlatilag feloldja a brit csatlakozás elleni vétóját.

1971. október 28. — A brit parlament elvben jóváhagyja Nagy-Britannia belépését az EGK-ba.

1972. január 22. — A Nagy-Britannia, Dánia, Írország és Norvégia csatlakozására vonatkozó okmányok aláírása Brüsszelben.

1972. április 23. — A Franciaországban rendezett népszavazáson jóváhagyják Nagy-Britannia csatlakozását.

1972. szeptember 26. — A Norvégiában rendezett népszavazás nemet mond a Közös Piacnak.

1973. január 1. — A kilenctagú közösség hivatalos megszületése.

1981. január 1. — Görögország is az EGK hivatalos tagja lesz.

(Összeállította: Boronkay Tamás)

Megjelent!

A ROMÁN KOMMUNISTA PÁRT XIII. KONGRESSZUSA

1984. november 19–22.

104 oldal
Ára: 12,– Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

LE MONDE diplomatique

CHRISTOPHER CHICLET

Előidézett válság Görögországban

Minden amellett szólt, hogy Görögországban a megbékélés légköre bontakozik ki öreg, „teljhatalmú" elnöke körül — legalábbis annak a parlamenti szavazásnak idejére, amelynek újraválasztását kellett volna biztosítania —, amikor Papandreu miniszterelnök, a hatalmon levő szocialista párt [Pánhellén Szocialista Mozgalom — PASOK] vezetője március 9-én váratlanul felborította a politikai sakktáblát. Az a döntése, hogy nem támogatja a volt elnök újrajelölését, politikai szempontból éppen olyan jelentős fordulatnak tekinthető, mint amilyen a szocialisták hatalomra jutása volt 1981 októberében.

De vajon miért kell e fordulatnak és változásnak szorongással eltöltenie az országot és a demokráciát? Nemzeti egység és politikai stabilitás ma még törékeny jelenségek Görögországban. A közelmúltban nagyon is gyakran fajultak nyílt összetűzéssé a politikai ellentétek: gondoljunk az 1944-es és az 1946—1949-es polgárháborúra, Georgiosz Papandreu (a jelenlegi miniszterelnök apja) 1965-ös megbuktatására, amit két évvel később a diktatúra bevezetése követett.

A miniszterelnök most azzal, hogy lerombolta a „demokrácia védőpajzsaként" emlegetett Karamanlisz legendáját, felborította az együttélésből született érzékeny egyensúlyt. A szocialisták új irányt szabtak az 1981-ben kezdett kísérletnek.

„Az agg szérrei bölcs" — így nevezik időnként Görögországban azt, akit nemrég még a demokrácia biztosítékának tartottak. Ám Konsztantin Karamanlisz (aki a macedóniai Szérre melletti Protiban született 1907. február 23-án) nem mindig érdemelte ki a bölcsnek járó elismerést. Egyáltalán nem vett részt a nácizmus elleni küzdelemben, miniszteri funkciókat töltött be a polgárháború alatt, súlyos felelősség terheli első kormányzása (1955—1963) idejéből (a harc csak 1961—1962-ben ért véget), az 1961. októberi meghamisított választásokért és az 1963-as Lambrakisz-ügyért (a baloldali képviselő meggyilkolásáról szólt a „Z, avagy egy politikai gyilkosság anatómiája" című film). Csakhogy vajon Papandreu „óvintézkedése" nem jár-e azzal a veszéllyel, hogy mozgósítja azokat az erőket, amelyekkel Görögországban mindig számolni kell: a hadsereget, a politikai jobboldalt, az 1981-ben a PASOK-hoz csatlakozott centrumot és . . . az amerikaiakat?

A hadsereget, úgy tűnik, lefoglalta az a kettős játék, amelynek során egyfelől tiszteket neveznek ki és helyeznek át, másfelől modern fegyvereket vásárolnak a török katonai hatalom elleni védekezés céljára. 1984. december 17-én teljesen átszervezték a vezérkart. Új ember lett a vezérkari főnök (N. Kurisz), a szárazföldi haderő főparancsnoka (E. Pentherudakisz) és a légierő főparancsnoka (D. Aposztolakisz). December 19-én mintegy harminc törzstiszt került a hadi övezetek, hadtestek, hadosztályok stb. élére. 1985. március 9-én hét tábornokot nyugdíjaztak. Másrészt a jelentős fegyvervásárlások (80 vadászgép, 18 000 dzsip, vitorláshajók, fregattok, torpedórombolók, az Artemisz légvédelmi rendszer) megkönnyítik a hadsereg integrálódását az ország szervezetébe, mert fejlettebb eszközökkel tudja betölteni nemzetvédelmi feladatait.

Ami a politikai jobboldalt illeti, Konsztantin Mitszotakisz Új Demokrácia (ND) elnevezésű pártja, úgy látszik, még nem heverte ki a PASOK erős támadásait. Ezzel szemben ifjúsági mozgalma — az Új Demokrácia Ifjúsági Szervezete (ONNED) — körül kemény mag kezd kialakulni, s ennek egyes tagjai attól sem riadtak vissza, hogy idén február 23-án, az *Apogevmatini* című lap meggyilkolt szerkesztőjének temetésén megtámadják a parlament elnökét, az igazságügyminisztert és a képviselőház alel-

nökét. Az Új Demokrácia ezenkívül folytatja előretörését a szakmai választásoknál (az ügyvédek, építészek, orvosok, diákok körében), a gazdasági válság pedig növeli annak esélyeit, hogy megszerezze a jómódú athéni polgárság szavazatait.

Az előrehozott képviselőválasztások során a PASOK-nak esetleg meg kell majd küzdenie az Új Demokrácia és a Centrumunió régi liberálisainak összejátszásával (ez utóbbi 1981-ben csatlakozott a szocialista kormányhoz), amit megerősíthet a „Karamanlisz-féle" garancia.

Nyitott kérdés még Washington magatartása, ez pedig legalább olyan nyomasztó biztonytalanságot jelent, mint a többi probléma. Noha a két ország kapcsolata erősen megromlott, Caspar Weinberger amerikai hadügyminiszter reagálását nagy visszhang fogadta: „Úgy tudjuk — mondotta —, hogy Karamanlisz egyértelmű ígéretet kapott újabb megbízatására, és ezt az ígéretet igencsak nyers és durva módon vonták vissza." A miniszter helyettese, Richard Perle a maga részéről azzal vádolja a görög miniszterelnököt, hogy elmérgesítette a viszonyt Törökországgal. Hasonlóképpen az ENSZ-ben egyes, Amerika-barát képviselők a ciprusi görögökre akarták hárítani a felelősséget azért, hogy a februári tárgyalások kudarcba fulladtak.

Andreasz Papandreu bizonyára felmérte a kockázatokat. A választók döntenek arról, hogy továbbra is támogatni kívánják-e a megerősödött szocialista kormányt — amelynek első négyéves működése sok csalódást okozott, elsősorban a városokban. De van-e ma Görögországban más politikai erő olyan helyzetben, hogy megvédhesse a demokrácia jövőjét?

(A francia havilap 1985. áprilisi számából)

SZTELIOSZ KULOGLU

Seszínű szocializmus a megszorítások jegyében

Március 11-én szombaton Görögországban még mindenki meg volt győződve arról, hogy a PASOK Pánhellén Szocialista Mozgalom Központi Bizottsága úgy dönt: támogatja Karamanlisz köztársasági elnök újraválasztását. A párt képviselői és vezetői egy hét óta azt magyarázták a nyilvános gyűléseken, hogy ez a döntés elkerülhetetlen, és hogy egyébként a volt elnök kifogástalanul viselkedett megbízatásának egész ideje alatt. Miközben a központi bizottság ülésezett, a miniszterek és vezető politikusok azon fáradoztak, hogy a PASOK székháza előtt összegyűlt híveiket meggyőzzék: a Karamanlisz elleni lépésre szükség van, mert tiltakozni kell a „jobbratolódás" ellen, és jelezték, hogy aki nem ért egyet a sorra kerülő döntéssel és nem hajlandó elfogadni, azt törölni fogják a párt tagjainak sorából.

Az újságok — a többségi párt lapjai éppúgy, mint az ellenzékiek — vezércikkekben foglalkoztak a „döntéssel"; némelyikük azt magyarázta, hogy ez a határozat már megszületett, voltaképpen a „vezetőség (a pártvezetőség) nyomására és fenyegetésére". És lám, nem sokkal később Papandreu hirtelen hátraarcot csinál, és bejelenti: a PASOK Szarcetakisz bírót javasolja elnökjelöltnek, valamint alkotmányreformot indítványoz azzal a céllal, hogy korlátozza az elnök hatáskörét. Javaslatát a központi bizottság egyhangúlag elfogadta. „Megszűnt a félelem a rendszerbe való integrálódástól" — jelentette ki ekkor a szocialista miniszterelnök.

Valójában magától szánta rá magát a döntő lépésre, mert látta, hogy minden oldalról bekerítették. A két kommunista párt megerősítette állásait, és sztrájkfelhívások sorát adta ki, kü-

lönösen miután kihirdették az új választási törvényt, amely nemhogy az arányos képviseleti rendszert intézményesítette volna, de inkább a többségi pártokra szabott rendszert vezetett be. A centrumban azok a személyiségek, akikkel a PASOK a küszöbönálló (akkor még novemberre tervezett) törvényhozói választásokra való tekintettel szeretett volna közös nevezőre jutni, maguk is ellenezték Karamanlisz újraválasztását. De elsősorban az aggasztotta Papandreut, hogy saját pártját látta felbomlani.

„Változások, igen, de változások nélkül" — így összegezhették Görögországban a szocialista kormányzat első három esztendejének sovány mérlegét. És a PASOK természetéből adódóan — hogy ti. mindig igyekezett bűnbakot találni — a központ aktívái Konsztantin Karamanliszt tekintették végül a „változás" próbakövének, holott senki sem volt nála kevésbé felelős azért, hogy a kormány politikája stagnált. Az igazság az, hogy Papandreu olyan párt élén nézett elébe a törvényhozói választásoknak, amely kiábrándult, megbénult, és amelynek most először megrendült a bizalma vezérében.

Az 1984. júniusi európai választások eredményei azt jelezték, hogy kemény küzdelemre kell számítani. A PASOK korábbi, 48 százalékos szavazati aránya 41,5 százalékra csökkent. és a pártot az a veszély fenyegette, hogy ha az első helyet nem is, de az abszolút többséget elveszíti a Parlamentben. Az Új Demokrácia szavazatainak aránya eközben 36 százalékról 38-ra nőtt, így ezt a pártot alig 4 pont választotta el a PASOK-tól*.

Pedig a szocialista kormány az első két évben számos reformot kezdeményezett a társadalom különböző szektoraiban. Politikai téren bevezették a 18 éves korban érvénybe lépő szavazati jogot és eltörölték a szavazócédulák preferenciakereszttel történő megjelölését, ez a gyakorlat ugyanis a politikai szervezés félfeudális rendszerét támogatta, különösen vidéken.

Az ortodox egyház minden tiltakozása ellenére törvényesítették a polgári házasságkötés intézményét. Törvényesen elismerték a férfiak és nők egyenjogúságát, és megszüntették a hozományrendszert — ezek pedig jelentős intézkedések egy olyan országban, ahol mély gyökerei vannak a keleti hagyományoknak. A kormány erőfeszítéseket tett a közegészségügyi szolgáltatások javítására, itt ugyanis különösen nagy az elmaradottság: a többé-kevésbé súlyos betegségben szenvedő görögök kénytelenek más európai országok, illetve a Szovjetunió orvosaihoz folyamodni.

További fontos döntés: a náci megszállás alatt tanúsított nemzeti ellenállás elismerése. Az 1949-ben véget ért polgárháború után uralkodó légkör hatására az ellenállási mozgalomban — amely Európában az egyik legjelentősebb ilyen mozgalom volt — részt vett partizánokat másodrendű állampolgároknak tekintették, miközben olyan embereket dicsőítettek, akik együttműködtek a németekkel. Az 1982-ben megszavazott törvénynek köszönhetően ezeket a partizánokat, valamint az ellenállásban elesettek családjait rehabilitálták erkölcsileg is, anyagilag is. Azután a kormány olyan intézkedéseket tett, amelyek révén mintegy 50 000, a háború után a kelet-európai országokba menekült politikai emigráns hazatérhetett. Ebben a tekintetben túlzás nélkül állíthatja Papandreu, hogy ő vetett véget a régi, az országot hosszú időn át megosztó polgárháborúnak. Ezzel egyszersmind biztosította magának a baloldali erők rokonszenvét és a két kommunista párt toleranciáját.

Megrekedt reformok

Kétségtelen, hogy ilyen változások akkor is lettek volna, ha felvilágosultabb jobboldal van hatalmon, ez azonban semmiképpen sem kisebbíti a szocialisták érdemeit. A probléma az, hogy ezek a reformok szűk keretek között maradtak, és nem feleltek meg sem a PASOK választások előtti ígéreteinek, sem a társadalom szükségleteinek. Ami a gazdaság talpra állítását és fellendítését, valamint a hatalmas bürokratikus gépezet felszámolását illeti, igen gyatrának ítélik a jelenlegi kormány eredményeit.

* Görögország Kommunista Pártja a szavazatok 11,6 százalékát szerezte meg, a Görög Kommunista Párt—Belső Iroda (eurokommunista csoport) a 3,4 százalékát és a szélsőjobboldal (puccsisták) a 2,3 százalékát.

Gazdasági téren a görög szocialisták nagy vonalakban ugyanazt az utat követték, mint francia társaik. Az első, mintegy másfél évig tartó, eufóriás időszakban úgy vélték, a megoldás a fogyasztás fellendítése lesz. Amint hatalomra jutottak, bejelentették a legalacsonyabb bérek jelentős emelését, a negyvenórás munkahetet és a harmincnapos fizetett szabadság bevezetését. Igen haladó szellemű törvényt szavaztak meg a munkásszakszervezetekre vonatkozóan, és bevezették az automatikus bérkorrekciót az inflációs ráta arányában, ez pedig akkor 25 százalék volt.

Az eredmények nagy csalódást okoztak. A beruházások stagnáltak mind az állami, mind a magánszektorban, számos vállalatra csődöt rendeltek el, az infláció mértéke 1982-ben meghaladta a 28 százalékot, az export visszaesett. 1983 elején a megszorításokhoz kellett visszatérni. A bérek korrekcióját felfüggesztették, egy új törvénnyel gyakorlatilag eltörölték a sztrájkjogot az állami szektorban, és a drachmát a dollárhoz viszonyítva 15 százalékkal leértékelték.

Ezzel egyidőben határozták el külföldi kölcsönök felvételét, holott erről korábban úgy vélekedtek, hogy azok az országot „az imperializmushoz láncolnák". A külföldi adósságok összege 1984 végéig mintegy 14 milliárdra emelkedett, az Európai Gazdasági Közösségtől kapott segélyek ellenére.

Különös ellentmondás: a PASOK még ellenzéki pártként elítélte Görögország csatlakozását a Közös Piachoz, mondván: „ez az országot a nyugateurópai imperializmus uralma alá hajtaná", ám amint hatalomra jutott, közel 1,5 milliárd dollárt kapott az EGK pénztárából. És azáltal, hogy az EGK támogatásának oroszlánrészét a földműveléssel foglalkozó lakosság kapja, a szocialista pártnak sikerült megőriznie vidéki választói bázisát, így olyan helyzet jött létre, mintha az EGK egy vele ellenséges párt választási hadjáratát támogatná... Egyes vidéki körzetekben még emelkedett is a PASOK szavazatainak száma 1984 júniusában (azt azonban el kell ismerni, hogy a szólásszabadság légkörének feltámasztása is kétségtelenül szerepet játszott ebben a növekvő népszerűségben).

Ezzel szemben a nagyvárosokban, ahol az 1983-ban bevezetett megszorítások fokozottan érvényesülnek, miközben a munkanélküliség, a környezetszennyezés és az életminőség súlyos problémái megoldatlanok, a szocialista párt szavazati aránya az 1981 évi 48 százalékról 31 százalékra csökkent 1984 júniusában. És ne feledjük: csak Athénban a lakosság kétötöde él...

1984-ben 2 százalékkal csökkent az infláció, a nemzeti bruttó termelés értéke 2,4 százalékkal nőtt, a munkanélküliség aránya viszont 15 százalékkal emelkedett (az 1983. évi 260 000-ről 300 000-re nőtt az állástalanok száma, ez az aktív lakosság 8 százalékát jelenti). A drachma dollárhoz viszonyított értéke tovább csökken. Minthogy a gazdasági fellendülés még várat magára, a történelmi távlatú elgondolásokkal nem rendelkező szocialistákat egyre inkább úgy tekintik, mint egy változatlan, a korábbinál se nem rosszabb, se nem jobb rendszer vezetőit.

Hosszú távú stratégia hiányában, úgy tűnik, a szocialista kormány politikája a modernista törekvések és egyfajta „komeinista típusú" reakció között ingadozik: a PASOK természete mindkettőre magyarázatot ad. Andreasz Papandreu kettős teljesítményt vitt sikerre, amikor egyrészt 1974-ben szocialista pártot alapított abban az országban, amelynek nem voltak szocialista hagyományai, másrészt hét évvel később ezt a pártot rekord-szavazattöbbséggel hatalomra juttatta.

Ezen rövid idő alatt a legkülönbözőbb irányzatok csoportosultak a párton belül, a hagyományosan polgári politikusoktól, akik tíz évvel korábban hallani sem akartak szocializmusról, a kiábrándult kommunistákig és a diktatúraellenes diákmozgalomból érkezett radikálisokig. Valamennyien ideseregleltek, hogy a jobbára néppárti, elsősorban a gazdagok, a jobboldal és az imperializmus ellen irányuló programhoz csatlakozzanak, mégpedig „Andreasz" (Papandreu) legendás személyiségének hatása alatt.

Ennyire különböző irányzatok együttélését csakis a belső demokrá-

cia biztosíthatta volna. Csakhogy amint a jobboldalt eltávolították, az egyes irányzatok közötti ellentétek könyörtelen harccá fajultak. 1974 és 1981 között minden olyan értelmiségit és vezetőt kizártak a pártból, aki bíráló hangon szólt, azzal vádolván őket, hogy „a reakció malmára hajtják a vizet". A PASOK végrehajtó bizottságának egyik tagját, az athéni sajtóügynökség vezetőjét azzal vádolták, hogy köpönyegforgató. Később a gazdasági és pénzügyminisztert hozták hasonló helyzetbe: őt szabadkőművesnek bélyegezték. Aszimakisz Fotilasz, a külügyminiszter európai ügyekkel megbízott helyettese Brüsszelből Athénbe hazatérve a rádióból értesült „lemondásáról". Miután később visszakapta miniszterhelyettesi posztját, 1984 szeptemberében kizárták a pártból, mert nem értett egyet a kormány politikájával. Papandreu ekkor elmeállapotára tett célzást. Szathisz Panagulisz belügyminiszter-helyettest, a PASOK Központi Bizottságának tagját, az antifasiszta ellenállás hősének fivérét azért zárták ki a pártból, mert a miniszterelnökhöz intézett levelében bírálta a kormány politikáját.

Nem jobb a sorsa azoknak az egyszerű párttagoknak sem, akik helytelenítik az általános irányvonalat. És végül a PASOK képviselőinek száma a kezdeti, 1981. évi 171-ről napjainkig 166-ra csökkent, mert ötöt közülük kizártak a pártból a vezető döntése alapján, minden eljárás mellőzésével.

A tömegkommunikációs eszközök is érzik természetesen ennek a parancsuralomnak hatását, hiszen a PASOK a demokratizálásra tett ígéretek ellenére mitsem változtatott azokon a törvényeken, amelyeket még a jobboldal léptetett életbe. A rádió és a televízió változatlanul a kormány szigorú ellenőrzése alatt áll.

Nem változott semmi a sajtó területén. Az 1936—1940 közötti fasiszta korszakból származó sajtótörvényt alkalmazzák a bal- és jobboldali ellenzéki lapokra egyaránt.

A PASOK újságírói szervezetét feloszlatták, és több ismert újságírót kizártak a pártból azért, mert cikkeikben bírálták a kormány irányvonalát. 1984 novemberében a PASOK hivatalos lapja, az *Exormisi* (Vidék) szocialistabarát újságírókat vádolt meg, hogy „szabotálják a kormányzatot" és hogy „a reakció malmára hajtják a vizet", amiért bíráló hangú cikkeket merészeltek közölni.

Miután nem sikerült olyan intézményeket létrehozni, amelyek „a szocializmus harmadik útjához" vezethetnének, a kormánynak a külpolitika síkján még mindig rendelkezésére állt egy páratlan eszköz ahhoz, hogy hitelét megóvja.

Ezen a téren Papandreu eredeti programjának érdeme volt, hogy a görög népnek a diktatúra és a megoldatlan ciprusi kérdés folytán megsebzett nemzeti érzésre kínált gyógyírt. Csakhogy ez a program kevéssé volt realista, amikor a Görögországban létesített amerikai támaszpontok felszámolását és a NATO-ból, valamint az EGK-ból való azonnali kilépést tűzte ki célul.

Ám amint hatalomra jutott, a miniszterelnök nagyon is óvakodott felvetni a NATO-ból való kilépés kérdését — akárcsak a szervezet katonai szárnyára vonatkozóan is — vagy népszavazást javasolni a Közös Piac ügyében. A világért sem akarta azt a látszatot kelteni, mintha változtatni kívánna az Egyesült Államokkal kapcsolatos politikán — noha a közvélemény jelentős hányada és maga a PASOK is nagy figyelmet fordít Washington szerepére —, ezért kötelességének érezte, hogy erős Amerikaellenes propagandahadjáratot indítson. Ezek után az Egyesült Államokkal 1983 nyarán kötött megállapodásokat arról, hogy a támaszpontokat legalább 1990-ig fenntartják, nagy győzelemként hozták nyilvánosságra.*

Dinamikusabb diplomáciai tevékenység

Nyilvánvalóan belpolitikai megfontolások ösztönözték a görög külpolitikát arra, hogy a keleti államok tekintetében elhatárolja magát a többi nyugati ország politikájától. Papandreunak a Szovjetunió irányában tett nyitó lépései például kifogták a szelet a kom-

* Az egyezmény kimondja hogy a megállapodás e határidő lejárta után automatikusan megújul, kivéve, ha valamelyik fél revízionak kívánja alávetni.

munista párt vitorlájából. A párt éppen akkor, 1982 végén tartotta kongresszusát, amikor a kormány bevezette a megszorító intézkedéseket. A „kritikus támogatás" politikáját fogadta el, és a párt azóta is ezen az úton jár.

Papandreu, mióta elfoglalta miniszterelnöki posztját, számos országban járt, és sokféle kezdeményezést tett a nemzetközi élet terén. A kelet—nyugati kapcsolatokat illetően azonban erőfeszítései nem bizonyultak különösebben gyümölcsözőeknek. Így például az a javaslata, hogy halasszák el hat hónappal az amerikai robotrepülőgépek telepítését Európában — amit egyébként ellenzett —, nem talált visszhangra a nyugati országokban. Annak az elgondolásának, hogy a Balkán-félszigetet tegyék atommentes övezetté, a terület államai közötti nézeteltérések állnak útjában. A nemzetközi feszültség enyhítése érdekében öt másik ország (Tanzánia, Svédország, Mexikó, Argentína és India) miniszterelnökével, illetve államfőjével egyetértésben kezdeményezett akciója még nem öltött határozott formát. Különösen bírálják Lengyelországban tett látogatását és ottani kijelentéseit.

Ezzel szemben az észak—déli kapcsolatokban a PASOK vezetője hasznosítani tudta Görögország geopolitikai helyzetét és az arab országokkal fenntartott történelmi múltú kapcsolatait annak érdekében, hogy előbbre vigye tervét: hazáját a Közel-Keletet és Európát összekötő híddá tenni.

Papandreu, mint Jasszer Arafat személyes barátja, segítette a palesztinok távozását Tripoliból. Közvetítői szerepet vállalt, hogy elősegítse Mitterrand és Kadhafi krétai találkozását. Másrészt, mivel biztos volt Szíria és Jordánia egyetértésében, a múlt év decemberi dublini csúcstalálkozón azt javasolta: Európa tegyen újabb lépéseket a közel-keleti béke érdekében. Bettino Craxi olasz miniszterelnök. 1985. január 1-től az Európa Tanács elnöke pedig tegyen azután konkrétabb javaslatokat ebben az irányban a következő európai csúcstalálkozón.

A ciprusi kérdés és a Törökországhoz fűződő kapcsolatok problémája továbbra is sötét foltok, és e tekintetben nem szabad megfeledkezni arról, milyen döntő szerepet játszottak a ciprusi események Görögország belpolitikájában a második világháború vége óta. Az ezredesek 1967-ben bevezetett diktatúrája és 1974-ben bekövetkezett bukásuk is közvetlen kapcsolatban volt ezzel a konfliktussal. A görögök máig sem tértek napirendre afölött, hogy „elveszítettek" egy szigetet, amelynek lakossága követeli a visszacsatolást Görögországhoz, területét pedig részben a török csapatoknak engedték át. Egyetlen kormánynak sem lenne nagy jövője Athénban, ha ebben az ügyben újabb meghátrálásra kényszerül.

Ez olyan politikai realitás, amelyet sokféleképpen ki lehetne aknázni. Az Egyesült Államok — miközben különösen jó viszonyt tart fenn Törökországgal — tekintettel ennek geopolitikai helyzetére — Ciprus és a török—görög kapcsolatok terén az „ellenőrzött válság" játékát űzi, s ez kettős előnnyel jár számára: egyrészt mindkét országban megvédheti politikai és katonai érdekeit, másrészt folytathatja a fegyverkereskedelmet mindkét féllel.

Görögország a NATO egyik legszegényebb tagja, és egyike azoknak, amelyeknek nemzeti költségvetésére a legnagyobb súllyal nehezednek a katonai kiadások.* A szocialista vezetők, török agressziótól tartva Ciprusón és az égei-tengeri szigeteken — amelyeknek görög hovatartozását Ankara 1973 óta vitatja —, megkötötték az „évszázad üzletét": 80 vadászgép megrendelését határozták el, ezeknek ára mintegy 3 milliárd dollár. S ami külön figyelmet érdemel: Papandreunak gondja volt rá, hogy a megrendelést két egyenlő részre ossza — 40 F—16 G típusú gépet rendelt Amerikától és negyven Mirage 2000-et Franciaországtól —, mert fenn akart tartani magának bizonyos szabad mozgásteret külpolitikája irányításához, ellentétben elődeivel, akik nyilvánvalóan 80 amerikai gépet vásároltak volna.

Ez azt jelenti, hogy a miniszterelnöknek esetleg előnyös lehet ma, ha arra a veszélyre játszik, amely a

* Az állami költségvetés 12,9 százalékát fordítják katonai célokra.

NATO délkeleti szárnyán, az Athén és Ankara között kirobbanó nyílt válságból fakadhat, s amelyről az Egyesült Államok hallani sem akar. Túlzás lenne azonban azt képzelni, hogy a szocialisták át akarnak pártolni. Éppen ellenkezőleg: ha Cipruson sikerülne méltányos egyensúlyhelyzetet teremteni, azt sem lehet kizárni, hogy lehetővé válik az Egyesült Államokhoz fűződő viszony javulása és a Törökországgal kezdődő párbeszéd.

Pillanatnyilag kétségtelen, hogy Papandreu érvelése, amely szerint Görögország ezentúl önálló úton jár a nemzetközi politikában, bizonyos népszerűségnek örvend, noha közben a jobboldal arról igyekszik meggyőzni a közvéleményt, hogy az ország a szocialista kormány politikája folytán el fogja veszíteni hagyományos szövetségeseit.

A jobboldal fogyatékosságai

A törvényhozói választások perspektívájában a szocialisták legfőbb előnye kétségtelenül politikai ellenfeleik gyengeségéből származik. Az évtizedeken át hatalomhoz szokott jobboldal, úgy látszik, képtelen belehelyezkedni új szerepébe az ellenzéki táborban, és máig sem sikerült leküzdenie identitásválságát.

Görögország politikai arculata ugyanis gyökeresen megváltozott a diktatúra bukása óta. Addig két táborra oszlott az ország: a királypártiak és a királyellenesek táborára. És a jobboldalnak, amely az előbbiek többségét képviselte, ideológiai fegyvere pedig az ősi antikommunizmus volt, sikerült megőriznie egységét és a hatalmat. Amint azonban a monarchia megszűnt és a kommunista párt előjöhetett az illegalitásból, az Új Demokráciának egyetlen támasza, vezére, Konsztantin Karamanlisz karizmatikus személyisége maradt. Ő azonban 1980-ban lemondott a párt vezetéséről a köztársasági elnöki tisztség javára, egy évvel a baloldal győzelmével végződött választások előtt.

A hatalomból kirekesztett Új Demokrácia párt azóta háromszor cserélt vezetőt. Georgiosz Ralliszt, a modernista pártvezért, aki 1980—1981-ben miniszterelnök volt, az a vád érte, hogy túlzottan „rugalmas" a szocialistákkal szemben, s ezért át kellett adnia helyét M. E. Averovnak, aki viszont nem kímélte támadásaitól a PASOK-ot. Ő vezette a pártot az 1984-es európai választásokig, amelytől az Új Demokrácia elsöprő győzelmét várta. Meghiúsult remény: átadta a helyet Konsztantin Mitszotakisznak.

Mitszotakisz esküdt ellensége Papandreunak, és hívei szerint az egyetlen ember, aki „képes megküzdeni Andreasszal". Mivel azonban súlyos felelősség terheli Georgiosz Papandreu (a jelenlegi miniszterelnök apja) centrista kormányának 1965-ös bukása és az ezt követő politikai válság miatt, amely 1967-ben a diktatúrához vezetett, nem valószínű, hogy ő lesz az, aki a centrista választók szavazatait megszerzi. Már csak azért sem, mert pártja megrekedt a legrosszabb revansizmusban a baloldalhoz fűződő viszonyát illetően.

Az elmúlt hónap eseményeitől meglepett Új Demokrácia — mialatt Papandreu és pártja minden hatalmat kézben tart az államvezetésben — kénytelen pillanatnyilag alkotmányos kérdésekkel foglalkozni és a választások nagy csatájára készülni. Még ha növeli is szavazatai számát, az aligha valószínű, hogy többségbe kerülhet. De milyen magatartást fog tanúsítani Karamanlisz? Megkísérli vajon, hogy megmentse „szellemi gyermekét", a diktatúra bukását követő paternalista rendszert — ahogyan a hozzá közelállók tanácsolják neki? Úgy tűnik, egyelőre idegenkedik a gondolattól, hogy újra belevesse magát a pártviszályokba. De mit tesz akkor, ha felkérik, hogy indítson keresztes hadjáratot „a haza megmentésére", de Gaulle tábornok 1958-as vállalkozásának mintájára?

Nem kétséges, hogy Görögország az ezredesek korszaka óta a legsúlyosabb politikai válságát éli át. A nagy kérdés az, mennyiben és hogyan tud Papandreu megküzdeni majd azokkal a frontokkal, amelyeket ő nyitott meg, amikor az előreszökést választotta.

(A francia havilap 1985. áprilisi számából)

FORDULAT SZUDÁNBAN

l'Humanité

Összefogni minden demokratikus erőt

INTERJÚ IBRAHIM NUGUDDAL, A SZUDÁNI KOMMUNISTA PÁRT FŐTITKÁRÁVAL*

— *Mit jelent Nimeri megbuktatása?*

— A szudáni nép igen nagy, igen mélyreható győzelmét. Nem szabad alábecsülni a mozgalom erejét, még ha a katonai hierarchia előbb lépett is. Ha népünk képes volt megbuktatni Nimerit, képes lesz eltávolítani embereit is. E folyamatot nem egy párt viszi végbe, hanem valamennyi baloldali és jobboldali demokratikus erő, és ezt tiszteletben kell tartanunk. Mi egyáltalán nem vagyunk szektások.

— *Milyen szerepet játszott a hadsereg?*

— Várható volt a közbelépése, hogy kísérletet tegyen a radikális átalakítások megakadályozására. De a katonai hierarchiára igen nagy nyomás nehezedik a fiatal tisztek és a közkatonák részéről, és ama társadalmi mozgalom részéről is, amely képes ebben az irányban befolyásolni. El kell kerülni minden párhuzamot azzal, ami Portugáliában vagy Etiópiában történt.

— *Milyen erőt képvisel a kommunista párt?*

— Végigszenvedte a 16 év illegalitást, a rendkívüli állapotot, a tömeges letartóztatásokat, sok aktivista hosszú börtönbüntetését. Pártunk kiállta Nimeri, a CIA és a biztonsági szervek elnyomásának próbáját, amelyek összehangoltan igyekeztek kirekeszteni a szudáni politikai életből. A kommunista párt most legális, képviselői részt vesznek minden találkozón a katonai tanáccsal, a többi párttal és a szakmai szervezetekkel. Most újjászervezzük erőinket, mert nagy figyelmet kell fordítanunk arra, hogyan kezdjük meg legális működésünket. Semmilyen ürügyet sem szabad adnunk azoknak, akik szeretnék visszafordítani az eseményeket.

— *Milyen a Szudáni Kommunista Párt politikája?*

— Mi bízunk a demokratikus folyamatban. Fel akarunk használni minden politikai jogot, mozgósítani akarjuk a dolgozókat, hogy éljenek azokkal, és vegyék ki részüket az események alakításából. Ehhez idő kell.

Összefogni és egyesíteni akarunk minden baloldali és jobboldali demokratikus erőt, védeni a népünk által újra megtalált szabadságokat és jogokat, eltöröltetni minden antidemokratikus törvényt, főként a sariát (az iszlám törvénykezést), harcolni mindazok ellen, akik lehetővé akarják tenni, hogy a hadsereg hatalmon maradjon. A függetlenség 28 éve alatt Szudánban mindössze hat évig volt polgári hatalom.

Úgy véljük, az ideiglenes katonai tanácsnak túl nagy a hatásköre. Ezt a hatáskört meg kellene osztani a tanács, a kormány, a pártok és a szak-

* Ibrahim Nugud 18 évet élt illegalitásban: 4-et Abbud marsall diktatúrája alatt, 1960 és 1964 között, 14-et pedig a Nimeri-diktatúra idején. Főtitkára a Szudáni Kommunista Pártnak azóta, hogy 1971-ben a vezetőség más tagjaival együtt kivégezték Abdel Halek Mahgub főtitkárt. Az országot sohasem hagyta el. „Ez időnként igen nehéz volt, de stratégiailag nagyon fontos."

Ibrahim Nugud még nem lépett ki az illegalitásból. A továbbra is ingatag politikai helyzetben a Szudáni KP, amely a Nimeri diktatúrájával szembeni ellenzék egyik központi eleme volt, fontos szerepet játszik a jelenlegi demokratikus folyamatban.

szervezetek között. A jelenlegi szakaszban a pártok és a szakszervezetek kissé a parlament szerepét játszják. Egy nemzetgyűlés megválasztása után ellenőrzési jogot kell gyakorolniuk a katonai hierarchia és a kormány fölött.

Azért harcolunk, hogy a 12 hónapos átmenet sikeres legyen. Nem ellenezzük „független" személyiségekből álló kormány létrehozását, bár tudjuk, hogy a „technokratáknak" rossz hírük van. A lényeg a nép mozgósítása a demokratikus jogokért. A hadsereg le akarta hűteni a népi mozgalmat.

Ez nem derűlátás vagy borúlátás kérdése. Ez igen komoly demokratikus harc a diktatúra minden maradványának felszámolásáért, Nimeri minden cinkosának bíróság elé állításáért, a tőke visszahozataláért, az amerikai befolyás megfékezéséért.

Külpolitikai téren elsősorban azért szállunk síkra, hogy jó kapcsolataink legyenek minden szomszédunkkal. Ugyanakkor megállapítjuk, hogy az egyiptomi kormány be akar avatkozni a szudáni belügyekbe. Szaúd-Arábia pénzügyi támogatással igyekszik befolyásolni az államot és a burzsoáziát.

— És a többi politikai erő?

— Délen meghatározó szerepet játszik a szudáni népi felszabadítási mozgalom. Jóváhagyása nélkül semmilyen változás nem lehetséges. Joseph Grango ezredes komoly politikus, jó közgazdász és jó katonatiszt. Síkraszáll Szudán egységéért, társadalmi változásokért Északon és Délen egyaránt. Ő az első déli politikus, aki így cselekszik.

Az olyan pártok, mint az Umma (az anszar mozgalmából jött létre) és a Demokratikus Unió Párt (a muzulmán hatmiák vallási társaságának produktuma, amelyhez Szuvár ed-Dahab tábornok is tartozik) burzsoá pártok, amelyeket más összefüggésben reakciósnak lehetne minősíteni. Jelenleg síkraszállnak a demokratikus szabadságjogokért, és ez a lényeg.

Körülbelül huszonöt új kis párt is jelezte létezését. Ez normális dolog tizenhat évi egypártrendszer után. Sok emberre van szükség. Mindezekkel a pártokkal és szervezetekkel jók a kapcsolataink.

— Merről fenyeget a fő veszély?

— A fasiszta Muzulmán Testvériség szervezet felől. Nimeri embereinek és a feloszlatott biztonsági szervek 45 000 tagjának részéről, akik közül még csak 3000-et tartóztattak le.

Ezeket az erőket a CIA manipulálja. Az első tíz évben Szudán a CIA közép- és kelet-afrikai regionális központjává vált. Hemzsegtek az amerikai ügynökök, és még mindig sokan vannak az élelmiszer- és fejlesztési segéllyel foglalkozó szervezetekben.

— Milyen az önök viszonya az iszlámhoz?

— Bár kategorikusan ellenezzük a sariát, nem az iszlám ellen vagyunk, hanem az iszlám nevében kidolgozott és alkalmazott antidemokratikus törvények ellen.

Az iszlám a mi örökségünk, még a dialektikus materializmus fejlesztéséhez is fontos. Tanulmányoznunk kell az iszlámot, mint ahogy az iszlám filozófusokat is. Eredetileg az iszlám ugyancsak társadalmi tett volt, egy igen mélyreható átalakulás. Hozzájárult az olyan eszmék elterjedéséhez, mint az egyenlőség, a szegények segítése, az igazságtalan vezetők elleni harc, az együttműködés. Ezek a jó eszmék mélyen gyökereznek népünkben. Meg kell győznünk az embereket arról, hogy a szocializmus, a kommunizmus e gondolatok modern újjászületése.

Pártunk nem folytat semmilyen ateista propagandát. Sok hívő muzulmán és keresztény tagja van. De világi államért szállunk síkra, az állam és az egyház szétválasztásáért. A déliek, az értelmiségiek, a közvélemény haladó része egyetértenek ezzel az állásponttal.

— Szudán gazdasági helyzete nagyon súlyos. Milyen következményei vannak ennek? Mi lehet a gyógymód?

— A helyzet siralmas, katasztrofális. A szárazság már több éve tart. Az éhínség kedvezőtlenül hat a demokratikus mozgalomra. Az éhező emberek nem tudnak harcolni.

Az Egyesült Államok és Szaúd-Arábia nyújtotta segély időleges csillapítószer. Szudán klasszikus példájává vált annak, milyen következményekkel jár a Nemzetközi Valuta Alap és a Világbank politikája. A biztonsági szervek feloszlatása most megmutatja a népnek, hogy lehetséges csökkenteni a pazarlást. Ez az eszmélés kezdete.

Az egyetlen lehetséges út az, hogy nem vetjük alá magunkat a Nemzetközi Valuta Alap utasításainak, megreformáljuk az adórendszert, visszahozzuk a külföldre menekített tőkéket, elvesszük a pénzt a Nimeri teremtette élősdi kapitalizmustól. A gazdasági szemponton kívül ez igen fontos erkölcsi tényező is.

Szudán mezőgazdasági függősége évről évre növekedett. Az amerikai búza a nyomás eszköze Washington kezében. Erőfeszítéseinket a mezőgazdaságban a gabonatermesztésre kell összpontosítanunk, hogy csökkentsük függőségünket.

Ez azonban igen nehéz lesz. Demokratikus kormánnyal négy-öt év szükséges ahhoz, hogy kilábaljunk a válságból, mert számolni kell az elmaradottsággal. Demokratikus kormány nélkül ez lehetetlen. Van rá bizonyítékunk.

(A francia napilap 1985. április 20-i számából)

Newsweek
THE INTERNATIONAL NEWSMAGAZINE

„Úgy döntöttünk, átvesszük a hatalmat"

INTERJÚ DAHAB TÁBORNOKKAL

Első interjújában, amelyet hatalomra jutása után nyugati tudósítóknak adott, Abd el Rahman Szuvár ed-Dahab múlt héten a *Newsweek* kairói irodavezetőjével, Elizabeth O. Coltonnal és a *New York Times* munkatársával, Judith Millerrel beszélgetett. Részleteket közlünk az interjúból.

— Szándékában áll, hogy távollétében pert indítson Nimeri elnök ellen?

— Talán a jövőben, amikor a nép által megválasztott kormány átveszi a hatalmat. Ebben az átmeneti időszakban sokkal fontosabb kérdésekkel kell foglalkoznunk.

— Véget fog vetni a csonkításoknak, a korbácsolásoknak és egyáltalában a testi fenyítésnek?

— Ha az ember véget vet a csonkításoknak, az annyit jelent, hogy eltörli a sariját (az iszlám törvénykezést — *N. Sz. szerk.*), ám pillanatnyilag ez nem áll szándékunkban. Bizonyos korlátozásokat azért már elrendeltünk. Korábban a korbácsolást az ésszerűség határain túllépve alkalmazták, ezt tehát helyre kell igazítanunk.

— Ön kijelentette, hogy Szudán gazdasági problémáinak megoldása lesz az ön számára az elsődleges feladat. Egyetért-e a Nemzetközi Valuta Alap követeléseivel?

— Egyet kell értenünk. Máskülönben a helyzet még rosszabbra fordulhat, hiszen ők megállíthatják a gabona- és segélyszállítmányokat.

— Továbbra is emelkedni fognak az árak?

— Attól tartok, igen.

— Mi a szándéka Joseph Garango ezredessel, a lázadók vezérével.

— Továbbra is tárgyalásokra fogjuk felszólítani. Erővel már megpróbálkoztunk, de nem sikerült. Azt hiszem, ezen a téren döntő lesz a fordulat.

— Miért gondolja, hogy így lesz?

— Ő rendkívül nagy mértékben tá-

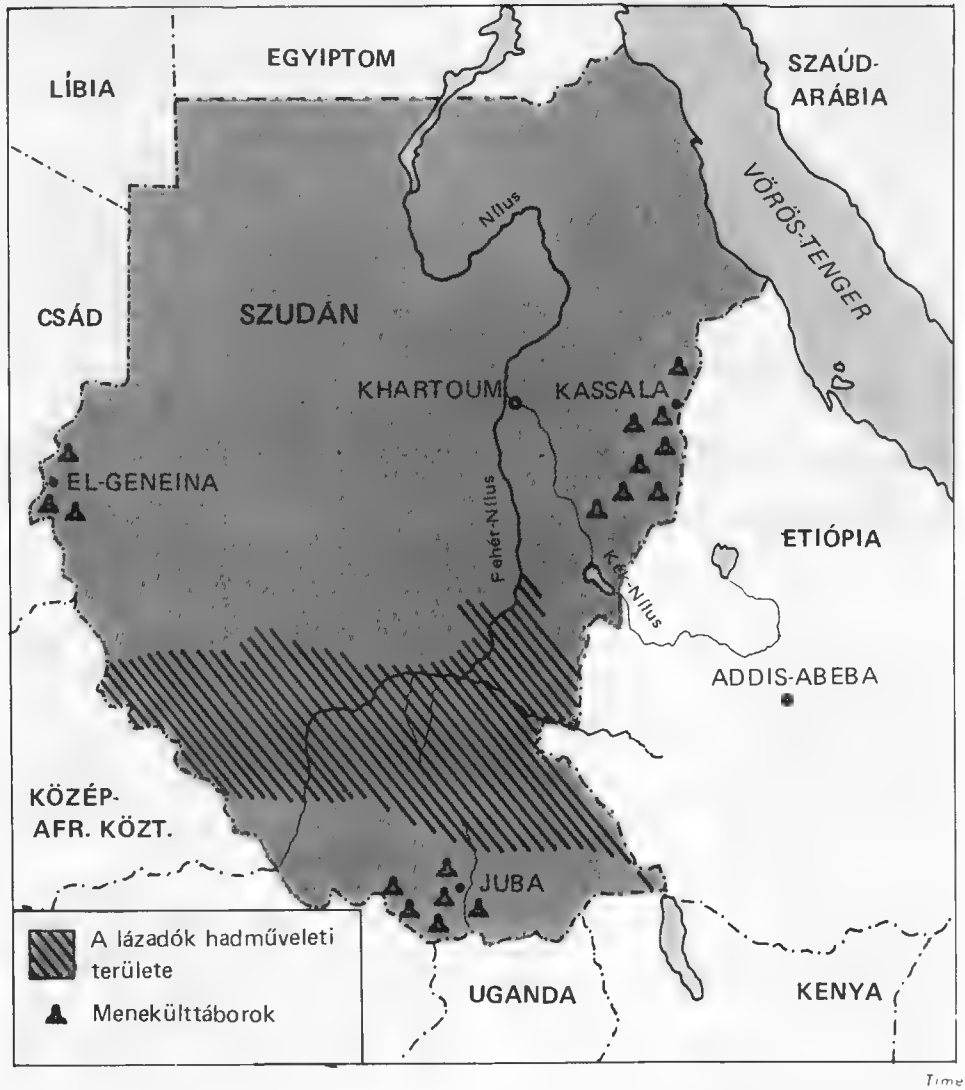

Time

maszkodott bizonyos szomszédaink támogatására [Líbiára és Etiópiára]. mi azonban valamennyi szomszédunkkal békés kapcsolatokra törekszünk. Így tehát nem számíthat tovább a segítségükre.

— *Mennyi időben telik, amíg önök átadják a hatalmat egy polgári kormánynak?*

— Nem hinném, hogy egy évnél hosszabb ideig. Talán kissé tovább tart majd, de pontosan addig, amíg véghez nem vittük, amit meg kell tennünk.

— *Valójában ki fogja vezetni az országot az átmeneti időszakban?*

— Az ország vezetésének feladata a hadseregre hárul.

— *Mi lesz a kabinet teendője?*

— Törvényjavaslatokat fog előterjeszteni, de a törvényhozó hatalomnak a katonai tanács kezében kell lennie. Nem emelhetünk mindent törvényerőre, amit javasolnak nekünk.

— *Konzultált-e az Egyesült Államokkal, mielőtt cselekedett volna?*

— Egyáltalában nem. Belső döntésről volt szó, amelyet itt, a hadsereg főhadiszállásán hoztunk meg. Még az alelnökkel sem konzultáltunk. Egyszerűen közöltük vele, hogy úgy döntöttünk, átvesszük a hatalmat, mielőtt a helyzet válságosra fordulna.

— *Tervezi-e, hogy megpályázza az elnöki posztot, amikor választásokra kerül sor?*

— Nem, egyáltalában nem tervezek ilyesmit.

(Az amerikai hetilap 1985. április 22-i számából)

TIME

PICO IYER (PHILIP FINNEGAN ÉS TALA SKARI TUDÓSÍTÁSA NYOMÁN)

Szudán: örömteli, törékeny megújulás

Úgy tűnt, Szudán egy csapásra újult meg. A változás dobpergéssel és zenével kezdődött az állami kézben levő Omdurman rádióban, majd ezután Abd el Rahman Szuvár ed-Dahab tábornok, hadügyminiszter kiáltványt intézett az országhoz. „A kormánynak vége. A nép egységes." Az addig megbénult főváros, Khartúm perceken belül életre kelt. A sofőrök tülköltek, a rádiók harsogtak, és emberek százezrei özönlöttek az utcákra, éljenezve, énekelve, táncolva és összeölelkezve. A rendőrök mosolyogtak. Kiabáló gyerekek utaztak a gépkocsik tetején és a csomagtartókban.

Alig néhány órával előbb az 1,4 milliós Khartúm szellemváros volt. Az orvosok, jogászok és mérnökök sztrájkoltak. A repülőtér és az üzletek többsége zárva volt. Dzsáfar Nimeri elnök, az ország agyafúrt erős embere, aki tizenhat éves uralma alatt átvészelte az egymást követő puccskísérleteket, nem tartózkodott az országban. Most washingtoni látogatásáról hazafelé utazva Egyiptomban rekedt, az emberek pedig örvendezve fogadták, hogy Szuvár ed-Dahab és a szudáni hadsereg megbuktatta. Voltak, akik a régi sárga-zöld-kék sávos zászlót lengették, amit abban az évben cseréltek le, amikor Nimeri hatalomra került. Mások letépték az elűzött vezető fényképeit, megint mások bankjegyeket mutattak fel, amelyek közepéből kivágták a megbukott elnök arcképét. „16 éven át az igazi szudániak harcoltak ez ellen a véres rendszer ellen" — kiáltotta egy ember az utcákon. Hangja rekedt volt az üvöltéstől. „A mai napon a hatalmat visszaadták a népnek. A nép kinyilvánítja a demokráciát."

Legalábbis ez volt a szándék. A múlt héten azonban, amint a kezdeti eufória alábbhagyott és a Szuvár ed-Dahab által beiktatott új katonai tanács kezdte éreztetni erejét, bizonytalan zavartság uralkodott el. A tanács Szuvár ed-Dahab körül csoportosult, aki a tanács feje, és a volt elnök egykori közeli, bizalmas munkatársa, akit Nimeri csak két héttel azelőtt nevezett ki a fegyveres erők főparancsnokává, mielőtt Washingtonba utazott. Vajon az új vezető az előző főnökével szembeni kihívásból szervezte a vértelen államcsínyt, vagy azért, hogy megvédje a katonai vezetést a fiatalabb és talán radikálisabb tisztek hatalomátvételétől? Vajon állni fogja-e a szavát, és visszatéríti-e Afrika legnagyobb országát a demokrácia útjára az egyéves átmeneti időszak után? És mindenekelőtt, hogyan fog megbirkózni a szelíd szavú és óvatos Szuvár ed-Dahab

Newsweek

Újjongó szudániak ünneplik a Nimeri-rezsim bukását: alighogy az államcsínyt hírül adták, Khartúm örömmámorban úszott

a fenyegető problémákkal, amelyek betemették Afrika még legedzettebb túlélőjét is? Egy nyugati diplomata a következőket mondta: „Mindazok a tényezők, amelyek elsöpörték Nimerit — nyugtalanság Délen, pusztuló gazdasági élet, szárazság és a menekültek özöne —, éppen úgy elsöpörhetik utódait is."

A helyzet külpolitikai szempontból sem volt kevésbé kétértelmű. Az 51 éves Szuhár ed-Dahab nem késlekedett kötelezettséget vállalni, hogy továbbra is fenntartja a Nyugat-barát vonalat. Ez lehetővé tenné a stratégiailag fontos Szudán számára — amelyet az Egyesült Államok fontos felvonulási területnek tekint esetleges perzsa-öbölbeli és közel-keleti katonai hadműveletek esetén —, hogy továbbra is megkapja a neki osztott évi körülbelül 260 millió dolláros segélyt, ami több, mint amennyit bármely afrikai ország kap, Egyiptom kivételével. Ugyanakkor azonban Szuvár ed-Dahab megígérte, hogy megpróbálja javítani a kapcsolatokat két alkalmatlankodó szomszédjával, Líbiával és Etiópiával. Azt remélve, hogy megnyerheti saját ügyének. Líbia erős embere, Moamer el-Kadhafi ezredes fontosnak tartotta, hogy ő legyen az első vezető, aki elismeri a szudáni juntát. „Reagannek semmi köze Szudánhoz — mondta a líbiai vezető —, ha beleüti a dolgába az orrát, levágjuk."

A múlt héten az volt a legfontosabb kérdés Szudánban, hogy Szuvár ed-Dahab 15 tagú katonai tanácsa meg fog-e felelni annak a jelszónak, amelyet a hatalomátvétel megrészegült pillanataiban kiáltoztak: „A nép és a hadsereg egy!" A Nimeri-korszak java részében az ellenzéki politikai pártok, szakmai csoportok és szakszervezetek a föld alá kényszerültek. A múlt héten mindannyian a felszínre jöttek, egy csoportba verődve, amelynek a Nemzeti Megmentés Erőinek Szövetsége nevet adták. Röpiratokat osztogattak, és kinyilvánították elszántságukat az iránt, hogy visszakövetelje jogaikat. A tanács, hogy lecsendesítse őket, elrendelte a Nimeri-kormány magas rangú tisztségviselőinek letartóztatását, feloszlatta a rettegett állambiztonsági rendőrséget, és minden politikai foglyot szabadon engedett.

Az új vezetők nem sok jelét adták annak, hogy szándékukban áll sietve átadni az ellenőrzést. Azt remélve, hogy lehetséges az azonnali visszatérés a polgári kormányzáshoz, a szakszervezetek és más szervezetek folytatták a sztrájkot. Tárgyalások után azonban belátták, szükség van egy átmeneti katonai uralomra, és visszatértek dolgozni. Az uralkodó tanács beleegyezett, hogy olyan kormányt alakítanak, amelyben polgáriak töltenek be minden posztot, kivéve a hadügyminisztériumot. A hadsereg azt is megígérte, hogy tanácskozik a politikai pártokkal az átmeneti időszak egésze alatt, amely legkevesebb egy évig fog tartani. „Az új vezetők komolyan gondolják, amit csinálnak — mondta egy nyugdíjas tiszt. — De megtanulták, hogy a hatalmat nem lehet visszaadni csak úgy."

Nem egykönnyen tudja majd az új vezetés lecsillapítani a Szudáni Népi Felszabadító Hadsereg 10 000 gerilláját sem, akik teret nyertek az elmúlt két évben az ország déli harmadában. A felkelők a déli rész túlnyomórészt animista és keresztény négereit képviselik az elsősorban mohamedán és arab északkal szemben. A felkelők a légi összeköttetést kivéve minden kapcsolatot elvágtak az ország két része között. Szuvár ed-Dahab haladéktalanul üzenetet küldött a lázadók főnökének, a volt katonai ezredesnek, Joseph Garangónak, hogy ő kész a tárgyalásokra. Ezzel egyidőben azonban Garango, aki közgazdasági diplomát is szerzett az Iowai Állami Egyetemen, nyilvánosságra hozta gyanakvását az új kormányzattal szemben. „A népi forradalmat eltulajdonították" — jelentette ki egy rádióadásban. — „Ez Nimeri rendszere. Nem számít, hogy a hiéna milyen ruhát ölt magára, az csak hiéna marad."

Szuvár ed-Dahabnak le kell majd csillapítania a vallási ellentéteket is, amelyeket Nimeri szított, amikor 19 hónappal ezelőtt szigorú iszlám bíráskodást vezetett be. Mivel drákói szigorral tartatta be a saria törvényeit, az ország különös középkori levegőt árasztott: visszaállították a nyilvános megkorbácsolásokat és kivégzéseket, az utcán sétáló pároktól elkérték házasságlevelüket, és a tolvajoknak számot kellett vetni azzal, hogy kezüket levágják. A hatalomátvételkor a szudániak kinyilvánították neheztelésüket a törvénnyel szemben. Szuvár ed-Dahab, aki odaadó muzulmán — de nem fanatikus —, már utalt arra, hogy esetleg könnyíteni fog az iszlám törvényeken, de azokat nem helyezi hatályon kívül. Egy példa: az állami televízió bemutatta a Las Vegas-i éjszakai mulatók műsorának egy közel-keleti változatát, amely teljes volt, keringő libanoni táncosokkal és egy szőke szíriai énekesnővel, aki ujjatlan ruhát viselt.

A Dél különösen fontos, mivel ezen a majdnem Franciaország nagyságú területen vannak Szudán legtöbbet ígérő olajmezői. Az ilyen jövedelemforrás különösen nagy jelentőségű egy ország számára, amely potenciális éléstárból gazdasági hiányövezetté változott. Egy évtizeddel azután, hogy Nimeri nagyszabású mezőgazdasági fejlesztési programba fogott, a művelhető földterületnek csak 8 százalékát hasznosítják, az export 50 százalékkal esett vissza, és a kormányzatot 9 milliárd dolláros adósság terheli. Röviddel előzetése előtt Nimeri, az Egyesült Államok és a Nemzetközi Valuta Alap nyomására, takarékossági lépéseket vezetett be, amelyek a kenyér és az olaj árának nagymértékű emelését is magukban foglalták. Ez a következetesség arra ösztönözte Washingtont, hogy felszabadítson egy 67 millió dolláros segélyt, ami tavaly augusztus közepe óta be volt fagyasztva. Ugyanez késztette azonban Szudán népét arra, hogy elindítsa azt az általános sztrájkot, amely Nimeri bukását okozta.

Sürgősen figyelmet kell fordítani a gazdaságra. Az ország egyes részei az évszázad legszárazabb évétől szenvednek, a szárazság könnyen válhat olyan pusztítóvá, mint az etiópiai. Az eredmény az, hogy az ország egyre kevesebb és kevesebb élelmiszert termel egyre több és több száj számára, ahogyan az éhező menekültek csapatai átözönlenek a határokon a kiszáradt szomszéd területekről, különösen Etiópiából és Csádból. Szu-

dánban már ma 1,2 millió menekült él, és legalább négyezren érkeznek naponta.

Nimeri láthatólag úgy döntött, hogy az egyiptomi elnök, Hoszni Mubarak meghívására kairói tartózkodását meghatározatlan időre meghosszabbítja. A múlt héten üzenetet intézett Szuvár ed-Dahabhoz, amelyben jó szerencsét kívánt. A táboroknak éppen erre lesz szüksége.

(Az amerikai hetilap 1985. április 22-i számából)

Le Monde

JEAN GUEYRAS

Szudán az államcsíny után

NIMERI MARSALL HOSSZÚ ELŐREMENEKÜLÉSE

A hosszú küzdelemben, amelyet csaknem tizenhat esztendőn át vívott saját politikai fennmaradásáért, Dzsáfar Muhammad al-Nimeri elnök szüntelenül változtatta önnön arculatát. 1969. május 25-én szudáni nacionalista, nasszerista és kommunista katonatisztek egy csoportja választotta meg az éppen hatalomra jutott katonai junta elnökévé, ám Nimerit, aki kezdetben a remény megtestesítője volt egy egész nemzet számára, a szudániak fokozatosan meggyűlölték. Eleinte „imperialista-ellenes és pánarab" álláspontra helyezkedett, hasonló nézeteket vallott, mint Nasszer egyiptomi elnök, akinek lelkes tanítványa volt, de egyre inkább az úgynevezett mérsékelt Afrikához közeledett, a konzervatív arab országokhoz és a Nyugathoz — tehát olyan úton járt, amelyet 1969-ben még ő maga is hevesen elítélt.

Nimeri elnök így kiváltotta a líbiai Kadhafi ezredes gyűlöletét, aki — bár előzőleg a szudáni vezető egyik leghűségesebb szövetségese volt — több ízben kísérletet tett a khartúmi rezsim megingatására. Igaz, a „líbiai fenyegetést" Nimeri szándékosan el is túlozta, eszközként használva fel egyrészt saját rendszere kudarcainak megmagyarázására, másrészt annak szorgalmazására, hogy a nyugati hatalmak — főként az Egyesült Államok — segítséget nyújtsanak a szudáni vezetésnek a számtalan belső nehézség leküzdéséhez. Az évek során a bajok csak súlyosbodtak, a marsall-elnök azonban még legközelebbi munkatársainak tanácsait sem volt hajlandó figyelembe venni. Egymást követő tisztogatásokkal és leváltásokkal valóságos légüres teret hozott létre maga körül, engedelmes miniszterek és tanácsadók klikkjére, olyan emberekre támaszkodva uralta és kormányozta az országot, akiket tetszése szerint nevezett ki vagy váltott le. Nimeri elnök képtelen volt elviselni a bírálatot, úgy vélte, csak neki lehet igaza. Mindazokat, akik környezetében némi tekintélyt szereztek a politikai életben vagy a hadseregben, kíméletlenül háttérbe szorította, száműzte, visszaküldte szülőfalujukba vagy látszatposztokra helyezte.

Ami a legfontosabb: Nimeri a hetvenes évek elején kidolgozott nagyratörő fejlesztési tervek összeomlása nyomán nem tudta megoldani hazája súlyos gazdasági problémáit. Az állam csődjét elkerülendő a marsall Canossa-járásra kényszerült a Nemzetközi Valuta Alapnál, s a nadrágszíj meghúzását célzó drasztikus intézkedései alaposan megcsappantották népszerűségét. A szudáni gazdasági pangás ugyanakkor aláásta Nimeri rendszerének legjelentősebb vívmányát is: az

1972. február 26-án, Addisz Abebában kötött megállapodást, amely véget vetett a 17 éves polgárháborúnak a muzulmán Észak és a — Khartúm ismétlődő ígéretei ellenére a krónikus fejletlenség állapotában maradt — animista-keresztény Dél között.

A lázadás fel-fellobbanó lángjainak elfojtására törekedve Nimeri elrendelte a déli közigazgatás átszervezését három új tartomány keretében, abban a hiú reményben, hogy ily módon megoszthatja a „déliek" ellenállását. De ezzel csak a gerillamozgalom élénkülését érte el. Ráadásul 1983 szeptemberében szerencsétlen döntést hozott arról, hogy „betű szerint" kell alkalmazni az iszlám törvényeket mind az északi, mind a déli szudániakkal szemben. A marsall nyilván így szerette volna megnyerni a muzulmán integristák támogatását, akik egyre inkább vonakodtak a minden oldalról ostromlott rezsim mellé állni.

A „szabad tisztek" államcsínye

Egyesek mindazonáltal azt tartják, hogy Nimeri iszlám térítő hajlama régebbről, családi múltjából ered. Omdurmanban született 1930-ban, szerény körülmények között élő család gyermekeként, s müezzin nagyapja befolyása alatt nevelkedett. 1950-ben került a khartúmi katonai iskolába, és csak ekkor ismerkedett meg az arab nacionalizmus eszméivel és a marxista elméletekkel, miután kapcsolatba került a tisztekkel, akiknek nem lebecsülendő hányada rokonszenvezett a nasszerizmussal vagy a kommunizmussal. Két évvel később kirobbant az egyiptomi forradalom, s az ifjú Nimeri, arról álmodozva, hogy sikerül követnie a kairói tiszttársak példáját, belevetette magát a hadseregen belüli politikai tevékenységbe. Titkos aktivitása a függetlenség elnyeréséig (1956) főként a brit megszállók ellen irányult, majd pedig Ferik Ibrahim Abbud tábornok 1958-ban létrehozott diktatúrájának megdöntésére.

Nimeri több puccskísérletben vett részt, ezért 1959-ben távoznia kellett a hadseregből. Ám 1961-ben ismét magára ölthette az egyenruhát, s a fővárosból a déli területekre vezényelték, ahol részt vett a lázadók elleni hadműveletekben. Amikor visszatért Khartúmba, letartóztatták azzal a váddal, hogy megalakította a „szabad tisztek" illegális szervezetét. Néhány hónap múlva kiszabadult, de 1964 novemberében ismét bebörtönözték, mert tagja volt annak a népi mozgalomnak, amely az Abbud-rezsim megdöntésére készült.

Ekkor a szudáni „szabad tisztek", akiknek egyik vezetője Nimeri ezredes volt, hozzáfogtak a hatalomátvétel előkészítéséhez. Az Abbud tábornok rezsimjét felváltó áldemokratikus rendszer nem elégítette ki a tiszteket. 1966 végén egy kudarcba fulladt puccskísérlettel kapcsolatos vizsgálat nyomán a felforgató tevékenységgel gyanúsított Nimerit harmadszor is letartóztatták. Később a fővárost védő Sandi-erőd parancsnokává nevezték ki; ezt a posztot foglalta el egészen az 1969. május 25-i katonai államcsínyig.

A puccs, amely a nacionalista és haladó katonatisztek koalícióját juttatta hatalomra, gyakorlatilag semmiféle ellenállásba nem ütközött: Khartúm úgyszólván érett gyümölcsként hullott az Omdurmanból és El Sagara táborából érkező néhány alakulat kezébe. A Forradalmi Tanács elnöke Nimeri ezredes lett. Mivel élvezte a tanács nyolc másik tagjának bizalmát, hamarosan tábornokká és a hadsereg főparancsnokává nevezte ki önmagát, a kormány megalakításával pedig egy civilt bízott meg: Babiker Awadalla feddhetetlen hírű jogászt. A huszonegy miniszter közül többen a Szudáni Kommunista Párt tagjai voltak, vagy rokonszenveztek a párttal.

A hatalom birtokában Nimeri tábornok egyáltalán nem titkolta szándékait: kijelentette, hogy az új Szudáni Demokratikus Köztársaság „a szocializmus fáklyája lesz földrészünkön" Hevesen támadt a muzulmán szektáknak, amelyek „a nép ópiumaként akarják felhasználni a vallást", és „új alkotmány elfogadtatásával államvallássá akarják tenni az iszlámot".

Ám a szövetség, amelyet Nimeri tábornok 1969. május 25-ét követően kötött a haladó katonatisztekkel, nem bizonyult hosszú életűnek. Az államfő már 1970 júliusában arról beszélt, hogy nincsenek illúziói a kommunistákat illetően, akik „csak azért működ-

nek együtt velünk, hogy könnyebben felfalhassanak bennünket". A kommunisták meg azért bírálták nacionalista partnereiket, a „megkésett nasszeristákat", amiért azok az 1952-es egyiptomi rendszert próbálták átültetni Szudánba, noha annak viszonyai eltérőek voltak. Nimeri elnök gyorsan megszilárdította az államapparátus fölötti ellenőrzését, s már 1969 októberében megszerezte magának a kormányfői tisztet is, leváltva Babiker Awadallát, akinek magatartását a kommunisták iránt „túl engedékenynek" ítélte. Az egymást követő jobboldali összeesküvések azonban — 1969-ben mindössze hat hónap alatt tíz puccskísérlet volt — késleltették az elkerülhetetlen erőpróbát a kommunista szövetségesekkel.

1970. március végén a két erő még egyszer utoljára együttműködött, szemben azzal a lázadással, amelyet El Hadi Abdel Rahman el Mahdi imámnak, a hatalmas Anszar-szekta szellemi vezetőjének hívei robbantottak ki. A muzulmán felkelés leverése után azonban, amikor a szekta vezetői Aba szigetére menekültek, kiújult a viszálykodás a nacionalisták és a kommunisták között. Abdel Khalik Mahgubot, a kommunista párt főtitkárát Kairóba száműzték, bár júliusban Nasszer elnök közbenjárására visszatérhetett Khartúmba.

Ezzel persze semmi sem oldódott meg, és 1971 februárjában Nimeri elnök valósággal hadat üzent a kommunista pártnak, nyilvánosan kijelentve, hogy szét fogja zúzni „az állítólagos kommunista pártot", amelyet azzal vádolt, hogy „szabotálta az ország gazdasági életét, és megbontotta a nemzet egységét".

Elébe vágva Nimeri már meghirdetett támadásának Hasem El Atta vezetésével — akit néhány hónappal korábban minden polgári és katonai tisztségétől megfosztottak, mert rokonszenvezett a kommunistákkal — 1971. július 19-én katonai junta ragadta magához a hatalmat. Nimeri elnököt a puccsisták őrizetbe vették, ám két nap múlva visszakerült az ország élére, hála Szadat elnök és Kadhafi ezredes segítségének. Egyiptom, Líbia és Szudán ugyanis áprilisban megkötötte a benghazi szerződést, amely egyfajta „szent szövetség" volt a kommunista veszély ellen.

Nimeri nyomban kivégeztetett huszonegynéhány kommunistát, illetve szimpatizánst, noha néhányan a legközelebbi bajtársai voltak. Annak ellenére cselekedett így, hogy a tiszavirág életű „khartúmi kommün" alatt, amikor ő volt fogoly, a felkelők megkímélték az életét. Kegyetlenségében Nimeri odáig ment, hogy fényképeket készíttetett magáról, amikor közvetlenül a kivégzés előtt a halálraítéltek — köztük a kommunista párt főtitkára — társaságában kávézott.

Ekkor már úgy tűnt, semmi sem akadályozhatja meg Nimeri elnököt, Szudán teljhatalmú urát terveinek megvalósításában. 1971 szeptemberében népszavazással köztársasági elnökké választtatta magát, a Forradalmi Tanácsot feloszlatta, az egyetlen párt, a Szudáni Szocialista Unió kongresszusával szentesíttette az új alkotmányt, amely szavatolta személyes uralmát. A „gyanús elemeket", így a szocialista és nasszerista tiszteket is, eltávolította a hadseregből. Bár megtartotta a nasszerista modell szervezeti formáit, az „arab egység és imperialistaellenesség" nasszeri ideológiáját elutasította. Elhatárolta magát a pánarabizmustól, ezért nem volt hajlandó csatlakozni Egyiptom, Líbia és Szíria államszövetségéhez sem, jóllehet 1970 végén még támogatta a gondolatát. Nimeri befagyasztotta a kapcsolatokat a Szovjetunióval és a többi szocialista országgal, s a nyugati hatalmakhoz közeledett, elsősorban az Egyesült Államokhoz, amellyel 1972 júliusában helyreállította a diplomáciai kapcsolatokat.

A nyugati világ felé nyitással Nimeri befejezhette az „elfelejtett háborút", amely csaknem 17 évig dúlt a déli, fekete bőrű animista-keresztény lakosság és az északi muzulmánok között. Az 1972. február 26-i Addisz Abeba-i megállapodás csökkentette a rendszerre délről nehezedő nyomást, a belső problémák azonban nem szűntek meg. Az Anszar és a Hatmia politikai-vallási szekta, valamint a Muzulmán Testvériség szervezet a kommunista párt felszámolása után felbátorodott, fokozta tevékenységét. A rezsim ingatagságáról tanúskodott két újabb puccskísérlet 1975 szeptemberé-

ben és 1976 júliusában. Fenyegetett helyzetében Nimeri elnök 1976. július 15-én húsz évre szóló segítségnyújtási egyezményt írt alá Szadat egyiptomi elnökkel. Július 17-én Szaúd-Arábia, Egyiptom és Szudán megállapodást kötött a katonai és biztonsági együttműködésről, hivatalosan megerősítve azt a „szent szövetséget", amely az 1970 júliusában kudarcba fulladt államcsínyt követően kezdett kialakulni. Líbia, amelynek szerepe volt az 1975-ös puccskísérletekben, már nem csatlakozott az új egyezményhez, s ettől fogva Khartúmban mindig Tripolit tekintették Nimeri elnök fő ellenségének, Szudán összes bajai forrásának.

Tripoli helyét Rijad foglalta el a szudáni rezsim legmegbízhatóbb szövetségeseként, s a szaúdiak pénzzel is támogatták a súlyos gazdasági nehézségekkel küszködő khartúmi kormányzatot. Rijad így beleszólási jogot nyert a szudáni belpolitikába; Szaúd-Arábia ösztökélte Nimeri elnököt arra, hogy béküljön meg Szádik al Mahdival, az Umma Párt és a befolyásos Anszar-szekta vezetőjével, Szudán „arab-muzulmán" jellegének erősítése végett. A szaúdiak kívánta szudáni „nemzeti megbékélés" jegyében került sor 1977 júliusában Nimeri elnök és Szádik al Mahdi titkos találkozójára, amely azonban nem hozott igazi eredményt. A Nemzeti Front, amely a jobboldali ellenzék pártjait fogja össze, úgy vélte, a párbeszédet értelmetlenné teszik az államfő „egyszemélyi, önkényuralmi módszerei". Csak a Muzulmán Testvériség mutatkozott hajlandónak a rezsim feltételes támogatására, titkon azt remélve, hogy elérheti az ország „iszlamizálását".

Nimeri elnök 1979-ben marsalli címet adományozott önmagának, ám kapcsolatai a hadsereg vezetőivel egyre romlottak. A katonák elégedetlenek voltak a kormányzó párttal, amely nem tudta elejét venni a társadalmi nyugtalanság növekedésének a Nemzetközi Valuta Alap által megkövetelt szigorú gazdasági intézkedések nyomán. 1982. január 26-án Nimeri elnök feloszlatta a párt vezetőségét, és leváltotta a főtitkárt, a rendszer második emberét, Abdel Madzsid Khalil tábornokot, aki egyúttal a fegyveres erők főparancsnoka és a köztársasági elnök első helyettese volt. A tábornok nem volt hajlandó lövetni a cukor és más alapvető élelmiszerek árának emelése miatt tiltakozó diákokra; Khalil és néhány, vele együtt elmozdított munkatársa kezdte először mérlegelni az elnök „kényszernyugdíjazásának" lehetőségét az egységpárt egy teljes ülésén.

„A szudániak imámja"

Az ingatag politikai egyensúlyt, amelyet Nimeri elnök mindenáron fenntartani igyekezett, 1982 végén ismét veszélybe sodorta a diákok tiltakozása a hónapok óta rosszabbodó gazdasági, társadalmi és politikai helyzet

Feldühödött tüntetők a szudáni főváros utcáin

Time

miatt. A bomlási folyamat egyre gyorsult: a délieket elkeserítette a terület krónikus fejletlensége és az a tény, hogy a kormány nem váltotta be az Addisz Abeba-i megállapodásban rögzített ígéreteit. Kialakultak az újabb polgárháború feltételei, s 1983 elején az ország déli részén felbukkantak az első lázadó egységek. A felkelők terjedő mozgalmának szétzúzása érdekében Nimeri elnök 1983. június végén úgy döntött, hogy három, egymástól független tartományra osztja a délvidéket — megsértve ezzel az Addisz Abeba-i megállapodást, amely szerint a Dél egységes, autonóm terület. Ez az ügyetlen intézkedés hozzájárult az elégedetlenség fokozódásához a déli tartományokban, s a lázadás mind hevesebbé vált. 1983. szeptember 29-én Nimeri elnök kihirdette a „szemet szemért" elvén alapuló iszlám törvénykezést, amivel csak olajat öntött a tűzre, és vallási jelleget is kölcsönzött a Khartúm és a déli autonomisták között meglevő rendkívül komoly politikai és gazdasági nézeteltéréseknek.

A kétségbeesett előremenekülésben az államfő új meg új iszlamizálási kényszerítő intézkedésekhez folyamodott, nem ismerve fel, hogy így csak teret veszít az ország déli részén, amelyet egyre inkább ellenőrzésük alá vontak Joseph Garango ezredes felkelői. Nimeri elsősorban arra törekedett, hogy „a szudániak imámjává", azaz egyszerre politikai és vallási vezetőjévé váljon. Ám a nemzetgyűlés, noha korábban mindig engedelmeskedett az elnök parancsainak, megtagadta az 1973-as alkotmány módosítását, az iszlám joghoz való igazítását. E váratlan szembeszegülés hatására Nimeri lemondott arról az álmáról, hogy 1984 szeptemberében, a saria, az iszlám törvények bevezetésének első évfordulóján kineveztesse magát szudáni imámmá. Ráébredt — egy kissé későn —, hogy rossz úton halad, s enyhíteni kezdte politikáját: feloldotta a rendkívüli állapotot, kijelentette, hogy kész felülvizsgálni a Dél három részre osztásáról hozott döntését, szabadon bocsátotta Szádik al Mahdit, az Anszar-szekta fejét. Engedve az Egyesült Államok és Egyiptom nyomásának 1985. január elején elhatározta, beszünteti a büntetésként alkalmazott — állítólag a Korán által előírt — csonkításokat, amelyek jóvátehetetlen kárt okoztak rezsimje nemzetközi hírének. Nimeri túlbuzgó „vallási" visszaéléseinek utolsó áldozata Mahmud Mohammed Taha volt, a Köztársasági Testvériség szervezetének vezetője, az erőszakmentesség hirdetője, aki az „emberarcú iszlámért" szállt síkra: Tahát január közepén nyilvánosan felakasztották.

Szintén Washington és Kairó kérésére bontotta fel a szövetséget Nimeri elnök a Muzulmán Testvériséggel, noha az utca politikai életében ez a szervezet volt uralmának egyetlen támasza. A marsall így tragikusan magára maradt, bár azt hitte, még számíthat a katonákra. A hadsereg tisztjeit azonban túl sokszor megalázta, s déli háborújával számos tiszt nem értett egyet. Az elnök Washingtonba indult. talán azt remélve, hogy visszaszerezheti az amerikaiak bizalmát, meggyőzve őket: a szudáni problémák oka kizárólag a Muzulmán Testvériség, a kommunisták és Kadhafi ezredes aknamunkája. Elutazása előtt Nimeri kinevezte addigi leghűségesebb emberét Abdel Rahman ed-Dahab tábornokot a hadsereg főparancsnokává és hadügyminiszterré — tehát olyan tisztségekbe, amelyeket előzőleg ő maga töltött be, mert jól tudta, milyen fontosak ezek a funkciók egy militarizált társadalomban. Ez a döntés azonban végzetes lett Nimeri számára.

Vajon a marsall egyszerűen elszámította magát? Vagy fáradtsága és betegsége miatt csökkent az ébersége Szudán óriási kihívásaival szemben?

(A francia napilap 1985. március 9-i számából)

J. BOCSKARJOV

Nimeri megbukott. Hogyan tovább?

Afrikában megint katonai puccs zajlott le, mégpedig ezúttal Szudánban. Április 6-án katonai erők szokatlan könnyedséggel, semmiféle ellenállásba nem ütközve elmozdították Nimerit elnöki tisztségéből, amelyet 1969-ben kaparintott meg. A mostani puccsot Szuvár ed-Dahab tábornok, a Népi Forradalmi Erők főparancsnoka irányította. Ő lett a vezetője az ideiglenes katonai tanácsnak is, amely az egész hatalmat átvette.

Az április 6-i puccs vértelen volt, senki sem kelt Nimeri rendszerének védelmére, aki mellesleg azon a napon Washingtonban tartózkodott. A nép örömujjongással, régen várt győzelemként fogadta Nimeri megdöntésének hírét. Lássuk csak, miért. A puccsot a március utolsó napjaiban kezdődött kormányellenes megmozdulások előzték meg, amelyeket a hatóságok erőszakkal próbáltak elnyomni. A leszámolásnak 8 tüntető esett áldozatul, a sebesültek száma pedig körülbelül 100 volt. Ám ez nem törte meg a nép akaratát. Április 3-án általános sztrájk kezdődött, amely megbénította az országot.

Ebben a helyzetben a katonai erőknek két útjuk volt: vagy továbbra is megpróbálják erőszakkal elfojtani a sztrájkot, vagy teljesítik a nép követelését: eltávolítják Nimerit. A második utat választották. Ez, persze, érthető. Egyebek között azért, mert a katonák és a fiatal parancsnokok többször nem voltak hajlandók fegyvertelen emberekre lőni. A katonai erők akkor vették kezükbe a hatalmat, amikor Nimeri rendszere már gyakorlatilag összeomlott.

Vajon miért gyűlölte az egykori elnököt ennyire a nép? Nimeri egész bel- és külpolitikája miatt. Úgy került ugyanis hatalomra, hogy a haladó erők támogatták, mert bedőltek ígéreteinek, hogy független külpolitikát folytat majd, gondoskodni fog a nép jólétéről. De alig telt el két esztendő, és kiderült, hogy Nimeri lényegében kisstílű politikai törtető és demagóg, aki személyes hatalmának megvédéséért semmiféle kegyetlenkedéstől nem riad vissza. Kíméletlen megtorló intézkedésekkel sújtotta tegnapi szövetségeseit. Megkezdődött a terror és az erőszak sötét korszaka.

Nimerinek 16 éven át nemcsak a terror révén sikerült megőriznie hatalmát. A lakosság egyik csoportját a másik ellen uszítva kormányozta az országot. Ez aztán igazán nem eshetett nehezére, mivel politikai meggyőződések súlyát nem vette a vállára. Utolsó reménysége a muzulmán papság volt. Hogy magához édesgesse őket, Nimeri törvényt hozott az ország iszlamizálásáról és hozzáfogott a világi törvényeknek a saria* parancsaival való felváltásához. A sariához, kivált az olyan középkori büntetésekhez való visszatérés, mint a tolvaj kezének levágása, felháborodást váltott ki a szudáni értelmiség és a rendszerrel szemben álló más ellenzéki erők széles körében.

Az ország déli részén is nagy méltatlankodással fogadták az iszlamizálást. Ott ugyanis nem arabok, hanem negroid törzsek élnek, amelyek a kereszténység vagy más, ősi kultuszok híveinek vallják magukat. Az iszlám idegen tőlük. Ennek a népességnek érdekeit Nimeri semmibe vette, és a déli felkelők nem rejtették véka alá, hogy fegyveres harcot indítanak a rendszer megdöntéséért.

Nimeri számára végzetes volt, hogy a külföldi, főként az amerikai katonai és gazdasági segítségbe helyezte reményeit. Washington bőkezűen ellátta

* Saria — arab szó, jelentése: törvény, különösen a régi vallásos hagyományokon alapuló kánoni törvény, megkülönböztetésül egyrészt az egyes népeknél hagyományos szokásjogtól másrészt a különféle mohamedán országokban alkotott világi törvényektől. — *N. Sz. szerk.*

Szudánt fegyverrel és dollárral, kivált a Reagan-kormányzat hatalomra kerülése után. Az afrikai országok közül Egyiptom után Szudán kapta a legnagyobb anyagi támogatást Washingtontól. S mi lett az eredmény? Mélyreható gazdasági és társadalmi válság.

Lássunk néhány számadatot. A külföldi adósságok összege meghaladta a 9 milliárd dollárt, márpedig ezt az ország képtelen visszafizetni. A külkereskedelmi mérleg deficitje elérte a 2 milliárdot. Nimeri kormányzásának utolsó éveiben az ország gazdasági fejlődésének legcsekélyebb haladása sem volt észlelhető: Szudán olyan maradt, amilyen volt, azaz a világ egyik legszegényebb országa, ahol az egy főre jutó évi jövedelem mindössze 380 dollárt tesz ki. Mindennek betetőzéséül az ország számos vidékét aszály sújtotta: 20 millió lakosa közül 4 millió éhezik.

Az utolsó cseppet a pohárban, amikor is a nép végleg elveszítette türelmét, Nimerinek az a döntése jelentette, amelynek értelmében a kenyér és más létfontosságú árucikkek dotációja megszűnt; ennek következtében az árak hirtelen felszöktek. Ezt a döntést a Nemzetközi Valuta Alap követelésére hozták. Ettől tette függővé az Alap a soron következő kölcsön folyósítását. Nimeri minden bizonnyal nem egykönnyen fogadta el ezt a feltételt: nagyon jól tudta, hogy egy ilyen intézkedés annak idején társadalmi robbanásokhoz vezetett Egyiptomban, Tuniszban és Marokkóban. Ám a március elején Khartúmban látogatást tett Bush amerikai alelnök nyomására beadta a derekát. Bush ugyanis egyebek között megígérte, hogy feloldja a Fehér Ház nyújtotta dollársegély befagyasztását, ha Szudán elfogadja a Valuta Alap szabta feltételeket.

Az amerikai sajtó megállapítja, hogy Nimeri személyében az Egyesült Államok egyik afrikai kulcsszövetségesét veszítette el. Az Egyesült Államoknak sikerült megszereznie Nimeri hozzájárulását ahhoz, hogy amerikai katonai támaszpont létesüljön az intervenciós „gyorshadtest" számára a Vörös-tenger partvidékén, továbbá a radioaktív hulladékok eltemetéséhez Szudánban.

Amiért Nimeri térdet-fejet hajtott Washington előtt, csaknem valamennyi független ázsiai és afrikai ország kormánya elfordult tőle. Egyik sem fejezte ki sajnálkozását a khartúmi fordulat miatt.

A szudáni rezsim csődje jól megvilágította az amerikai politikára jellemző törvényszerűséget: mennél több „segítséget" nyújt Washington „harmadik világbeli" szövetségeseinek, annál ingatagabbá válnak a bábrendszerek. Ez a törvényszerűség Iránban, most pedig Szudánban is megnyilvánult. Vajon melyik lesz a következő? Jelöltek, persze, akadnak. Több külföldi megfigyelő szerint például Pakisztán. Az Egyesült Államok rokonszenvét élvező rezsim törékenysége azzal magyarázható, hogy Amerika leigázó politikájában nem számol egy olyan tényezővel, mint a nép.

Melyek a Szudánban hatalomra került katonák első lépései? Felfüggesztették az alkotmányt, letartóztatták Nimeri legközelebbi csatlósait, szabadlábra helyezték a politikai foglyokat és egyúttal követelték a sztrájkok beszüntetését. A fegyveres erők tárgyalásokat folytattak az április 5-én megalakított Nemzeti Erők Blokkja a Haza Megmentésére képviselőivel. Ebben részt vesznek a szakszervezetek, több politikai párt, így a kommunista párt is. A tárgyalások során a katonai erők elfogadták a Blokknak azt a javaslatát, hogy megállpodjanak egy egyesztendős átmeneti időszakban, amelv alatt megteremtik a feltételeket szabad választások megtartásához.

Elfogadták továbbá az ugyanezeknek a tárgyalásoknak eredményeként megalakított kormány programját. Ez előirányozza a megdöntött rendszer következményeinek felszámolását, az állampolgári jogok szavatolását, a nemzetgazdaság talpraállítását, a délvidék problémáinak demokratikus úton való rendezését, egy új alkotmány kidolgozását, valamint független külpolitika folytatását. E program megvalósítása új korszakot nyit a területileg legnagyobb afrikai ország életében.

(A szovjet hetilap 1985. április 17-i számából)

МЕЖДУНАРОДНАЯ ЖИЗНЬ

V. GEORGIJEV

Sorsforduló a független India életében

(RÖVIDÍTVE)

A káprázatos Radzs path (az Állam útja) — az indiai főváros legforgalmasabb sugárútja — olyan eseményeknek lehetett szemtanúja, melyekben a mai India politikai harcainak legjelentősebb, mondhatni kulminációs mozzanatai jutottak kifejezésre. Itt, a Radzs pathon hömpölygött végig a gyászmenet Indira Gandhi volt miniszterelnök-asszony hamvasztása napján, aki orgyilkosságnak esett áldozatul. S ugyancsak Delhi e központi sugárútján üdvözölték valamivel később Radzsiv Gandhit, az új miniszterelnököt, aki a vezetése alatt álló Indiai Nemzeti Kongresszus (Indira Gandhi) — INK(I) — párttal nagyarányú győzelmet aratott a parlamenti képviselőválasztásokon.

Az 1984 decemberében megtartott választások rendkívüli jelentőségűek voltak az ország jövőjének alakulása szempontjából. Nem csoda hát, hogy az eseményt a belpolitikai helyzet korábban soha nem tapasztalt kiéleződése, a szélsőséges, illetve nacionalista erők eddig soha nem látott aktivizálódása előzte meg. Példátlan méreteket öltött a szervezett terrorizmus.

Szemléletes alátámasztásul szolgálnak minderre az egyik gazdaságilag legfejlettebb államban — Pandzsábban — a közelmúltban lejátszódott események. A lakosságnak mintegy felét kitevő szikhek jómódú társadalmi rétegeinek soraiban kialakult, befolyásos csoport egyeduralomra törekszik itt, mi több, korlátlan uralomra az egész ország valamennyi szikhje fölött. Abbeli törekvésében, hogy a maga oldalára állítsa a hittársak széles tömegeit, a szikh vezető réteg tevékenyen támogatta a nacionalista és a vallási-közösségi hangulatokat. A közösségek közti békesség és a nemzeti egység kimunkálásának ügyét feláldozták önös, konjunkturális érdekeiknek. Egy kölcsönösen elfogadható kompromisszum keresése helyett a központi hatalommal, inkább a vele szembeni konfrontációra vették az irányt. Ez azonban csak az egyik vetülete a pandzsábi kérdésnek. Nem kevesebb veszélyt rejt magában az, hogy a nacionalista és a szeparatista megmozdulások buzdítást kaptak külföldről. Természetesen a segítség nem csupán „erkölcsi-politikai" támogatásra szorítkozik.

Az *India Today* című tekintélyes indiai lap rávilágít a szikh szeparatisták vezetői és nyugati, mindenekelőtt egyesült államokbeli befolyásos körök közötti szoros együttműködésre. És jellemző, állapítja meg a lap, hogy a „szikhek szent ügyének" az Egyesült Államokban letelepedett bajnokai nem titkolják pártfogóik előtt, hogy a majdani „szikh független állam" — Halisztán — megbízható védelmezője lesz az Egyesült Államok érdekeinek.

Az Indiai Köztársaság egységét és nemzeti megszilárdulását talán még soha nem fenyegette akkora veszély, mint az utóbbi időben. A belső és külföldi reakció arra számított, hogy a jelenkori India rendkívüli tekintélynek örvendő miniszterelnökének halála az uralmon levő párt felbomlását idézi majd elő, és destabilizálja a belpolitikai helyzetet. Ám e számítások tévesnek bizonyultak.

Az általános parlamenti választásokon a szavazók fenntartás nélkül ál-

lást foglaltak a nemzeti egység, a köztársaság függetlensége és szuverenitása megszilárdítása mellett. Az INK(I) párt „Nyújtsatok kezet az egységnek!" jelszava, melynek választási jelképét — egy felemelt kéz tenyere — az ország legeldugottabb zugában is ismerték, óriási mozgósító erőként hatott az állampolgárokra. A legfőbb, meghatározó tényező annak tudatosulása volt a lakosság széles tömegeiben, hogy Indira Gandhi pártja képes lesz egy szilárd, erőteljes hatalmat szavatolni az országban, ami nélkül elképzelhetetlen egységének megszilárdítása. A kormányzó pártnak kedvezett az ország viszonylag kiegyensúlyozott gazdasági helyzete, valamint a békeszerető politikája révén elért sikerek.

Az INK(I) egyértelmű választási győzelmében — a párt rekordtöbbséget szerzett: 401 képviselői mandátumot a lehetséges 508-ból — fontos szerepet játszott az elhunyt Gandhi asszony iránti össznépi rokonszenv, valamint az a remény, hogy fia, Radzsiv Gandhi méltó utóda lesz a miniszterelnöki poszton.

Igen fontos eredménye a választásoknak a jobboldali, konzervatív össznemzeti pártok megsemmisítő veresége: képviselőik száma a parlament alsóházában 72-ről 15-re apadt. Az igen aktív szavazói részvételről tanúskodik, hogy az 1980. évi választások 58 százalékához képest ezúttal a szavazásra jogosultak 62—65 százaléka járult az urnákhoz.

A Nehru—Indira Gandhi-irányvonalat követve jelentős lépéseket tett a haladás útján, igen nagy tekintélyt szerzett nemzetközi téren. Számottevőek gazdasági sikerei. Ezekben nagy, sőt sok tekintetben meghatározó szerepet játszik a köztársaság gazdasági függetlenségének alapját alkotó állami szektor. Az az ország, melynek arculatára még nemrég főleg a faeke és a bivalyvontatás volt jellemző, napjainkra a világ első tíz ipari állama közé került. A mai India villanymozdonyokat és nagy kapacitású turbinákat, bonyolult esztergapadokat és gépkocsikat gyárt, műholdakat juttat a világűrbe és tudományos expedíciókat küld a Déli-sarkra.

Nem kis mértékben járul India vívmányaihoz együttműködése a szocialista országokkal, mindenekelőtt a Szovjetunióval. A Szovjetunió közreműködésével 80 ipari és más gazdasági objektum épült fel, van épülőben, illetve tervezés alatt.

Nem rossz eredményekkel zárja az ország a gazdasági fejlesztés VI. ötéves tervét. Az áprilisban záruló pénzügyi év ipari növekedési üteme — előzetes adatok szerint — 9 százalék, szemben az 1983—1984. év 5,5 százalékával. Amíg az 1980—1981. pénzügyi évben 10,5 millió tonna kőolajat hoztak felszínre, három évvel később ez a mennyiség már 26 millió tonna volt, idén pedig 29 millió tonnára számítanak. Az elmúlt évben például a kalászosok termése 151 millió tonnát tett ki, s az az ország, amely a közelmúltban még nagyon függött a gabonabehozataltól, ma már nagyjából képes önmagát ellátni.

Mindazonáltal a független Indiának számos nehézséggel kell megküzdenie. Ilyenek például az „ősellenségek" — így nevezte a szegénységet, a munkanélküliséget, a betegségeket és az írástudatlanságot a választásokat követően a nemzethez intézett beszédében Radzsiv Gandhi miniszterelnök. Az ország lakosságának kb. fele életszínvonalát tekintve a szegénységi küszöb alatt él, vagyis kevesebbet keres havi 80 rúpiánál. A lakosság kb. kétharmada írástudatlan. A hivatalos kimutatások szerint 25 millió a munkanélküli, sokan közülük fiatal diplomások.

Az indiai parasztság zöme földtelen vagy kevés földdel rendelkezik, miközben a földbirtokok 53 százaléka a falusi elit és az ahhoz közelálló csoportok tulajdona, jóllehet ezek együttesen a gazdaságoknak csak mintegy 10 százalékát birtokolják.

Növekvő nyugtalanságot kelt a lakosság körében az államapparátusban mind jobban terjedő korrupció és bürokrácia.

Megoldásra vár egy másik igen aktuális kérdés is — annak megszilárdítása, amit Nehru úgy nevezett, hogy „egység a sokféleségben". Ez megköveteli a harcot a centrifugális erők és irányzatok ellen, a szeparatisták és más szélsőséges csoportok rendkívül veszélyes tevékenységének megfékezését. Annak ellenére, hogy határozott intézkedésekkel a hatóságoknak sikerült elejét venni a vallási, törzsi erők abbeli törekvéseinek, hogy lángra lob-

bantsanak egy testvérháborút, egyes államokban, így főleg Pandzsábban, de Asszámban szintén továbbra is feszült a helyzet, fennáll újabb zavargások veszélye.

Nem kevés aggodalomra adnak okot az India határain túl uralkodó feszültségek. Az ezért felelős imperialista körök azt a benyomást igyekszenek kelteni, mintha az Egyesült Államok érdekelve lenne az Indiával való jó viszony kialakításában. A „mosolydiplomácia" mellett Washington mind aktívabban törekszik saját érdekében kihasználni az indiai gazdaság növekvő szükségleteit korszerű ipari berendezésekben, különösen elektronikus technikában és számítógépekben.

Az Egyesült Államok politikájában megfigyelhető „indiai irányú" taktikai eltolódás azonban távolról sem azt jelenti, hogy Washington lemondott volna az erő alkalmazásáról Indiával szemben, sem pedig azt, hogy lényegében módosította volna dél-ázsiai irányvonalát. Az amerikai kormányzat továbbra is igyekszik sokoldalúan erősíteni stratégiai partneri viszonyát Pakisztánnal, ellátja korszerű fegyverzettel. Ezt India joggal tekinti arra irányuló törekvésnek, hogy a szubkontinensen megváltozzon a kialakult egyensúly az ő rovására. Ugyanezt a célt szolgálják azok az imperialista próbálkozások, hogy katonai támaszpontok gyűrűjébe zárják az országot. Washington készségének hangoztatása a közvetítő szerep betöltésére az India és a szomszédos országok közötti vitás kérdésekben nem akadályozza meg az amerikai kormányt abban, hogy a különleges szolgálatok szélesítsék titkos tevékenységüket, melyeknek elsőrendű célja az India-ellenes hangulat felkorbácsolása az illető országokban.

Az imperialista körök dél-ázsiai politikájának egyik fő iránya változatlanul India belpolitikai helyzetének destabilizálása, s e célból támogatják a különböző centrifugális erőket. A Press of India elnevezésű hírügynökség jelentése szerint a nekivadult szeparatisták nyíltan hirdetik, hogy terveket dolgoztak ki több kiemelkedő indiai politikus meggyilkolására.

Indiában, akárcsak határain túl, megelégedéssel fogadták Radzsiv Gandhi miniszterelnök kijelentését, miszerint kormánya követni fogja azt a politikát, amelyet Nehru „hagyott örökségül", majd Indira Gandhi „alkotása gazdagított". Elsődleges feladataként az új vezetés India egységének megőrzését és megszilárdítását, területi sérthetetlenségének megvédését tekinti. Sokat tesznek mindenekelőtt a „problémás" — Pandzsáb és Asszám — államokban kialakult válsághelyzetek rendezésére. India vezető körei tudatában vannak, milyen fontos a lakosság széles tömegeinek bevonása, függetlenül kasztbeli, vallási vagy nemzeti-etnikai hovatartozástól, a szeparatizmus elleni harcba. „Küzdenünk kell az egységért minden faluban, minden város minden utcájában — hangsúlyozza Radzsiv Gandhi, honfitársaihoz intézett felhívásában. — A vallási-közösségi talajon fogant fanatizmus ellen vívott ideológiai harcot iskoláinkban és egyetemeinken, vállalatainkban és tömegkommunikációs szerveinkben kell folytatnunk."

Megkülönböztetett figyelmet fordít a kormány a gazdaságra, az állami és magánszektor fejlesztésére, az élenjáró technológia és a tudományos-technikai forradalom más vívmányainak széles körű alkalmazására. Nagy jelentőséget tulajdonítanak ezzel összefüggésben az állami vállalatok hatékonysága növelésének, termelőkapacitásuk fokozott kihasználásának. Jelentős erőfeszítéseket tesznek az aktuális kérdések megoldására, a környezetvédelemre, a megműveletlen földek termékennyé tételére és az ország legfőbb vízi útőerének, az indiaiak milliói táplálójának — a Gangesznek és mellékfolyóinak megóvására a szennyeződéstől.

Az indiai vezetés abban látja társadalom- és gazdaságpolitikája egyik legfontosabb feladatát, hogy végrehajtsa az államapparátus reformját. A kormány elhatározta, hogy fellép a túlzott központosítás, a minisztériumok részéről az állami vállalatok fölötti gyámkodás ellen. Meghirdették annak szükségességét, hogy közelebb hozzák az államapparátust a lakosság érdekeihez és szükségleteihez, demokratikussá tegyék a káderkiválasztást és -képzést, és általában, hogy létrehozzanak egy új, a széles tömegeket szolgáló „új közigazgatási kultúrát".

A központi kormány közigazgatási reformokkal foglalkozó ügyosztálya vezetését Gandhi miniszterelnök magának tartotta fenn.

Az indiai és külföldi megfigyelők véleménye megegyezik abban, hogy aránylag fiatal kora ellenére — 40 éves — az indiai kormányfő kiemelkedő államférfiúi képességekről tett tanúbizonyságot. Kezdeményezésére megkezdődött egy új országos művelődéspolitika kidolgozása azzal a céllal, hogy összhangba hozzák az iskolák és a felsőoktatási intézmények egész rendszerét India jelenlegi követelményeivel.

Nagy reményeket fűznek e tekintetben a gazdasági fejlesztés VII. ötéves tervéhez (1985—1990), mely április elsejével veszi kezdetét; fő feladatait tömören így határozta meg India Tervbizottsága: „Élelem, munka és termelékenység." A gazdasági növekedés ütemét évi 5—5,2 százalékban határozták meg: ezen belül a mezőgazdaság termelését 4 százalékkal, az ipari termékek gyártásáét pedig 7 százalékkal akarják növelni.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a gazdasági haladás akkor hozhatja meg gyümölcsét a lakosság széles rétegei számára, ha azt demokratikus jellegű társadalmi átalakulások kísérik. Megoldásra várnak olyan kérdések, mint az óriási méretű szociális egyenlőtlenségek csökkentése városon és falun, az írástudatlanság és a munkanélküliség.

Az új indiai kormány külpolitikai prioritásai között megkülönböztetett figyelmet tulajdonítanak a baráti kapcsolatok kiépítésének a szomszédos országokkal, a békés egymás mellettélés elvei alapján.

India vezetői nem titkolják növekvő aggodalmukat a külső erők beavatkozása okozta feszültség fokozódása láttán Dél-Ázsia térségében. A pakisztáni *Doon* című lapnak adott interjújában az indiai kormányfő nyugtalanságát juttatta kifejezésre amiatt, hogy Pakisztánt a legkorszerűbb amerikai fegyverzetekkel szerelik fel, valamint azért, mert ebben az országban előkészületeket tesznek nukleáris fegyver gyártására.

India békeszerető külpolitikájának egyik alapvető irányzata változatlanul a Szovjetunióhoz fűződő szoros baráti viszony és sokoldalú együttműködés továbbfejlesztése marad. Az indiai—szovjet viszony jelentőségét méltatva, első programbeszédében Radzsiv Gandhi kiemelte: „Nagyra értékeljük széles körű, az idő megpróbáltatásait kiállt kapcsolatainkat a Szovjetunióval, melyek a kölcsönös együttműködésen, a barátságon és az életbevágóan fontos támogatáson nyugszanak."

India közvéleményében erősödik a meggyőződés, hogy a tartós béke és biztonság megszilárdítása érdekében valamennyi békeszerető állam közös erőfeszítésére van szükség, legyenek azok kicsik vagy nagyok, fejlettek vagy fejlődőek.

Ezen erőfeszítések aktívvá válásának egyik fontos mérföldkövét jelentette India, Argentína, Görögország, Svédország, Mexikó és Tanzánia állam-, illetve kormányfőinek 1985. január végén Delhiben megrendezett találkozása. Az ott elfogadott közlemény megkülönböztetett figyelmet szentel a fegyverkezési verseny megfékezését, a világűr militarizálásának megakadályozását, az egyetemes béke megszilárdítását szolgáló intézkedéseknek. Az, hogy e magas szintű, sokoldalú találkozóra az indiai fővárosban került sor, újabb bizonyítéka India növekvő nemzetközi tekintélyének, tevékeny szerepvállalásának a békéért és a leszerelésért vívott harcban.

(A szovjet havilap 1985/3. számából)

Szind színt vall

The Economist

Egy dombon, Thatta kopott házai fölött (Thatta volt egykor Szind fővárosa), van egy régi temető, benne a tartomány egykori hódítóinak málladozó sírjaival. Szind hozzászokott a hódítókhoz — az arabok, a perzsák, a mogul uralkodók és a britek sorra meghódították —, mindez mégsem csökkenti azt az ellenérzést, amelyet a szindhiek táplálnak legújabb hódítóikkal, a pandzsábiakkal szemben. Szind lakói gyűlölködve beszélnek a pandzsábi katonákról, akik a legjobb földecskéket kapják, a legremekebb állásokat és a legjobb iskolákat; ezek a pandzsábi katonák a legutóbbi kormányellenes zavargások során, 1983-ban, több mint száz szindhit öltek meg. Szindben egyre nő a szakadár érzelem: ha az egységes Pakisztán pandzsábi uralmat jelent, akkor ők nem kérnek belőle.

Pakisztán lakosságának megoszlása szerfölött egyenlőtlen és zavaró. Pandzsábban, az ország négy tartományának egyikében él a kilencvenmilliós lakosság 56 százaléka, s ha az országban demokrácia lenne, Pandzsáb uralná Pakisztánt. „Hála" az angolok toborzási politikájának, amelynek révén a pandzsábiakat a megbízható, „harcias népek" közé sorolták, ők teszik ki a hadseregnek mintegy 85 százalékát. A katonai uralom alatt tehát a pandzsábi hegemónia még inkább érezhető, ők, a pandzsábiak a rendkívüli állapot szúrós végei, amelyeket a szindhiek, a beludzsik és pathánok magukon éreznek.

A négy és félmillió beludzsi a hetvenes években egyszer már fellázadt, s a hadsereg egy nyomorúságos gerillaháborúban szétzúzta mozgalmukat. A pathánoknak kevesebb okuk van a zúgolódásra, mint a két másik kisebbségi tartománynak: arányos képviseletük van a hadseregben, mások pedig jó hasznot húznak a kereskedelemből — főként kábítószer- és fegyverkereskedés ez —, azután nekik is jut az afgán menekülteknek érkező segélyből. A 22 milliós Szindben is fellobbant egy felkelés 1983-ban, amikor a „Mozgalom a demokrácia helyreállításáért" nevű szövetség, a feloszlatott pártok helyébe lépve, felszólította a lakosságot, hogy tiltakozzon a katonai szükségállapot ellen. A szindhik sok ezres tömege özönlött az utcákra, a hadsereg azonban bevonult a tartományba, elfojtotta ugyan a zavargásokat, de a nép dühét nem sikerült csillapítani.

A szindhiek egyik sérelme az, hogy bár a kormánybevételek 65 százaléka vámokból és adókból származik — s ezek zöme Szind legnagyobb városába, az ország egyetlen nagy kikötőjébe, Karacsiba áramlik —, a kormány által a tartományoknak juttatott pénzösszegek aránytalanul kis része jut Szindnek. A jelenlegi ötéves tervidőszakban 27,1 milliárd rúpiát (1,7 milliárd amerikai dollárt) költenek Pandzsáb fejlesztésére, míg Szindnek csak 11,6 milliárd rúpia jut.

A lakosságot az is nyugtalanítja, hogy a szindhi földeket pandzsábi katonák között parcellázzák fel. A pakisztáni öntözési tervek megvalósítása révén hatalmas terméketlen területeket tettek művelhetőkké. Ezeknek a művelés alá vont földeknek legnagyobb része kormánytulajdonban van, a kormány pedig névleges összegek fejében adományozza a parcellákat a katonáknak. A közelmúltban egyedül Thatta körzetében több mint négyezer holdat osztottak ki a katonák között.

A magánipar vezetői azért panaszkodnak, mert szerintük a szindhi vállalkozóknak nehezebb a dolguk, mint a pandzsábi üzletembereké. A pandzsábiak kezében vannak a bankok és a közhivatalok, és — ezt hallani — megkülönböztetéssel élnek a szindhiekkel szemben, valahányszor kölcsönért vagy licencekért folyamodnak. Az államosított ipar vezető pozícióiba pandzsábiakat ültettek — gyakran hivatásos katonákat vagy nyugállományú tiszteket —, és ezek persze pandzsábiakat alkalmaznak. A Karacsi mellett szovjet segítséggel

épült acélművek szakszervezeti titkára szerint a negyven igazgató között csak egy szindhi van, a dolgozók 75 százaléka pedig pandzsábi.

Az 1983. évi erőszakcselekmények óta a pandzsábi katonai uralom ellen főként a dakojtok bandái harcolnak; hozzájuk csatlakozott néhány fiatal szindhi nacionalista, akik még 1983-ban dezertáltak a hadseregből. A dakojtok tevékenysége mindenütt élénkebb lett a tartományban, a rendőrség közlése szerint pedig a fegyveres csoportoknak már rakétafegyvereik is vannak.

Pakisztán legnagyobb ellenzéki pártjának, a Néppártnak természetesen igen sok híve van a tartományban; a párt alapítója, a kivégzett Zulfikar Ali Bhutto ugyanis szindhi nemzetiségű volt. Néhány néppárti vezető szerint a pandzsábiakkal szemben megnyilvánuló ellenséges érzületet arra kellene felhasználni, hogy Szind legyen a rendszer ellen harcoló erők fő bázisa. Mások ezt helytelenítik: szerintük nem lenne szabad olyan kampányt szervezni, amely Pakisztán feldarabolását tűzi ki célul.

Igen sok szindhi — és nem csupán a radikális nacionalisták — azt állítja, hogy komolyak az esélyek Pakisztán széthullására, amit Kelet- és Nyugat-Pakisztán 1971-es szétválásához hasonlítanak. „A katonai szükségállapot miatt egyszer már elveszítettük országunk felét — mondja egy karacsi ügyvéd. — Most ugyanez ismét megtörténhet."

De hogyan kerülhetne sor ilyesmire, ha figyelembe vesszük, hogy a hadsereg zömét pandzsábiak alkotják? A szélsőséges szindhik szívesen csatlakoznának a beludzsiakhoz, hogy velük együtt harcoljanak. Persze beismerik, hogy külső segítségre lenne szükségük. Elfogadnának-e szovjet támogatást? Erre a kérdésre egy középosztálybeli nacionalista vezér így válaszolt: „Segítséget még az ördögtől is elfogadnánk." Egyelőre azonban az ördög sem jelentkezett, hogy támogassa Szindet.

(Az angol hetilap 1985. április 6-i számából)

Le Monde

JAMES BURNET

A kambodzsai válság alakulása

INTERJÚ NGUYEN CO THACH VIETNAMI KÜLÜGYMINISZTERREL

A vietnami csapatok felváltásáról avagy kiindulóbázisukra való végleges visszatéréséről van-e szó? A negyedik csapatvisszavonás előestéjén a *Le Monde*-nak és a központi sajtóügynökségnek adott interjújában Nguyen Co Thach vietnami külügyminiszter kifejtette, hogy ez egyáltalán nem „propagandafogás, hanem valóban stratégiai kérdés".

„Miért mondják a thaiföldiek, a kínaiak és mások, hogy felváltásról van szó? Mert nagyon veszélyes számukra, ha mi évenként vissza tudjuk vonni csapatainkat — jelenti ki. — Öt év múlva tehát nem lesz kambodzsai probléma. Ám ha nem tudjuk visszavonni csapatainkat, ez végzetes számunkra, akkor Kambodzsában fogunk maradni, mint az amerikaiak a nyugati országokban vagy Japánban." A felváltás hipotézise, magyarázza tovább a vietnami diplomácia vezetője, azt jelenti, hogy Vietnam „leragadt Kambodzsában, s ez a vietnamiak kudarcát jelenti". Peking stratégiája az, teszi hozzá, hogy „rákényszerítsen bennünket az azonnali visszavonulás-

ra, s így a Pol Pot-féle erők visszatérhessenek, vagy hogy Kambodzsában rekedjünk, s így zsarolhasson bennünket. Mi el tudjuk kerülni mindkét szélsőséget, s ez azt bizonyítja, hogy végre tudjuk hajtani a csapatkivonásokat."

Thach szerint a Kambodzsából eltávozott vietnami erők e negyedik kivonás után összességükben egyharmadát teszik ki azoknak a csapatoknak, amelyek 1979-ben, a Pol Pot-rezsim elleni intervenciójuk során bevonultak.

Vajon szerepet játszott-e a khmer—thaiföldi határon a [lázadók] bázisainak a száraz évszakban végrehajtott felszámolása az újabb csapatkivonásban? A vietnami külügyminiszter szerint ez a magyarázat nem kielégítő. „Látni kell — fűzte hozzá —, milyen arányban vettek részt a Heng Samrin-kormány csapatai ezekben a hadműveletekben. Ez a döntő, nem a felszámolt gerillabázisok száma. Csapataik a hadműveletek során bevetett haderő 50 százalékát jelentették. A lényeg a Phnom Penh-i hadsereg ütőképessége." Bővebb magyarázat nélkül Thach kijelenti: „a következő esős évszak" — a gerilla-hadviselésnek kedvező idő — „egyfajta erőpróba lesz".

Úgy véli továbbá: Kambodzsa problémája „három éven belül magától megoldódik". „1987 nagyon fontos év lesz. Ebben az évben — fűzi hozzá — ki fogjuk tudni vonni csapatainknak legalább felét. 1990-ben pedig kétharmadát, véleményem szerint reguláris haderőnk java részét. 1987 fontos év lesz. A kambodzsai probléma magától fog megoldódni." „De szó nincs arról — szögezi le —, hogy ultimátumra kényszerülnének" a konfliktusban szereplő erők. „A késleltetők mindig tévednek, és a tartózkodók még jobban tévednek, mint a késleltetők."

Szihanuk ravasz játéka

Ugyanakkor Thach figyelmezteti Norodom Szihanukot, a demokratikus kambodzsai kormánykoalíció elnökét annak kapcsán, hogy elmaradt a múlt év decemberében Párizsban tervezett találkozó, amelyen Kambodzsa egykori államfőjének Hun Szennel, a Phnom Penh-i kormány vezetőjével kellett volna tárgyalnia. „Ebben a kudarcban Szihanuk manőverét látom — jelenti ki. — Ő mindig az ellentételre épít. Ezt a találkozót Szihanuk javasolta. Nem Hun Szen, nem Claude Cheysson és nem én. A találkozás gondolatát elfogadták. Akkor Szihanuk beszámolt a tervéről a kínaiaknak. Tudta, hogy a kínaiak és Pol Pot elutasítják. Miért tette? Hogy megmutassa nekik, van ütőkártyája. Az utóbbiak tehát kénytelenek lesznek engedményeket tenni. Ezen az alapon Szihanuk tárgyalni fog Hun Szennel, hogy újabb engedményeket csikarjon ki. Ő már így játszik. Ez a megszokott játékstílusa. Csakhogy veszélyes rá nézve. Ezért döntöttünk úgy, hogy támadást indítunk Szihanuk bázisai ellen. Ha Szihanuk tovább folytatja ravasz játékát, veszíteni fog. Az idő már nem neki dolgozik."

Röviden, a vietnami diplomácia vezetője óvatos optimizmussal tekint a kambodzsai válság alakulására.

Annál inkább, mert Thach szerint „enyhülés" várható a kínai—szovjet kapcsolatokban. „De még várni kell a tettekre — teszi hozzá. — Vannak tapasztalataink a kínaiakkal kapcsolatban. Ha az ember cirkuszba megy, nem kell különösebben figyelnie a bűvésznek arra a kezére, amelyik mozog. Arra a kezére kell koncentrálnia, amelyik nem mozdul. Kínával is ez a helyzet. Nem kell nagy jelentőséget tulajdonítani a híreszteléseknek, sokkal inkább a nyilvánosságra nem hozott dolgoknak. Jól látjuk, hogy a kínai—szovjet enyhülés kedvező légkört fog teremteni a nemzetközi kapcsolatokban, tehát Délkelet-Ázsiában is." Ennek ellenére a vietnami miniszter elveti azt a feltételezést, hogy a szuperhatalmak fogják megoldani a konfliktust. „Indokína történetében — hangsúlyozza — soha nem a nagyhatalmak döntöttek, az a csatatéren született. A másik tényező pedig az, hogy mi függetlenek vagyunk."

(A francia napilap 1985. április 6-i számából)

A Delhi Nyilatkozat

Indian & Foreign REVIEW

Az alábbiakban közöljük a Delhi Nyilatkozat szövegét, amelyet 1985. január 28-án fogadtak el Új-Delhiben hat nemzetnek a nukleáris leszerelés kérdéséről tartott csúcstalálkozóján.

Negyven évvel ezelőtt, amikor atombombák robbantak Hirosima és Nagaszaki fölött, az emberi nem rádöbbent, hogy immár elpusztíthatja önmagát, s ez a borzalmas érzés azóta is kísért bennünket. Ugyancsak negyven évvel ezelőtt a világ népei összegyűltek avégett, hogy megszervezzenek egy nemzetközi közösséget, s az Egyesült Nemzetek Szervezetének megalakulásával új remény született valamennyi nemzet számára.

Az elmúlt négy évtizedben, szinte észrevétlenül, minden nemzet és minden emberi lény elveszítette a végső ellenőrzést saját élete és halála felett. Mindnyájunkat illetően messzi városokban egy kis embercsoport és néhány gép döntheti el sorsunkat. Minden nap, amelynek végén még életben vagyunk, kegyes napnak számít, mintha az emberiség mindenestül egy siralomház rabja lenne, várva a kivégzés bizonytalan időpontját. És minden ártatlanul megvádolt emberhez hasonlóan mi sem akarjuk elhinni, hogy ez a kivégzés valaha is bekövetkezhet.

Azért jutottunk ilyen helyzetbe, mert a nukleáris fegyvereket birtokló országok hagyományos katonai doktrínákat alkalmaznak egy olyan világban, amelyben az új fegyver révén ezek a doktrínák elavultak. Mi az értelme a nukleáris „fölénynek" vagy „egyensúlynak", amikor már mindkét félnek elegendő fegyvere van ahhoz, hogy akár több tucatszor elpusztítsa a Földet? Ha a jövőben is a régi doktrínák élnének, a népirtás előbb vagy utóbb elkerülhetetlen lesz. Ám a nukleáris háborút meg lehet akadályozni, ha együtt emeljük fel hangunkat, közösen követelve jogunkat az élethez.

A jelenlegi felső légköri és biológiai tanulmányok eredményeként új felfedezések születtek, amelyek arra utalnak, hogy a robbanás, a hőhatás és a sugárzás mellett egy nukleáris háború, még ha korlátozott mértékű lenne is, olyan nukleáris északi-sarki telet eredményezne, amely a Földet sötét, fagyos bolygóvá változtatná, példátlan veszélybe sodorva ezáltal minden nemzetet, még azokat is, amelyek távol esnének a nukleáris robbanások színhelyétől. Meggyőződésünk, hogy ez még sürgetőbbé teszi a megelőző akciót, hogy örökre meggátoljuk a nukleáris fegyverek alkalmazását és egy nukleáris háború kitörését.

Közös nyilatkozatunkban, amelyet 1984. május 22-én tettünk, felhívtuk a nukleáris hatalmakat, hogy vessenek gátat fegyverkezési versenyüknek. Felbátorít bennünket a világ minden tájáról érkezett válasz. Nemzetközi támogatásunk, sőt maguknak a nukleáris hatalmaknak a reagálása olyan mértékű volt, hogy kötelességünknek tartottuk itt, Új-Delhiben találkozni avégett, hogy számbavegyük a lehetőségeket további erőfeszítéseinkhez.

A nukleáris hatalmakra különleges felelősség hárul a fegyverkezési verseny teremtette veszélyes helyzet miatt. Sürgetjük hát őket: csatlakozzanak hozzánk, új megoldásokat keresve. Üdvözöljük az 1985. január 8-án a Szovjetunió és az Egyesült Államok között létrejött genfi egyezményt, amelynek értelmében tárgyalásokat kezdenek „a világűrre és a nukleáris fegyverekre vonatkozó kérdéskomplexumról — beleértve mind a hadászati, mind a közepes hatótávolságú fegyvereket —, figyelembe véve valamennyi kérdést és megoldást keresve egymás közötti, belső kapcsolataikra". Nagy fontosságot tulajdonítunk e tárgyalások kinyilvánított céljainak: meg kell előzni az űrfegyverkezési versenyt, illetve véget kell vetni a földi fegyverkezésnek, hogy végül majd mindenütt felszámolják a nukleáris fegyverzetet. Elvárjuk a

két nukleáris nagyhatalomtól, hogy jó szándékkal lássanak hozzá ehhez a vállalkozáshoz, s hogy tárgyalásaik eredményeként mihamarább számottevő eredményeket érjenek el. Figyelemmel fogjuk kísérni munkájukat, és elvárjuk, hogy informálják a nemzetközi közösséget tárgyalásaik előrehaladásáról. Hangsúlyozzuk: e tárgyalások napirendje és eredménye minden nemzetet, minden népet közelről érint.

Megismételjük felhívásunkat: teljesen tiltsák be a nukleáris fegyverek és célba juttató eszközeik kipróbálását, gyártását és telepítését. Egy ilyen jellegű fegyverkezési tilalom nagy mértékben megkönnyítené a tárgyalásokat. Jelenleg két különleges lépés igényel figyelmet: a világűrben folytatott fegyverkezési verseny megfékolása, illetve egy átfogó, a fegyverkísérleteket tiltó egyezmény.

A világűrt az egész emberiség javára kell kiaknázni: nem lehet ez a térség a jövő csatatere. Ennélfogva követeljük, hogy tiltsák meg minden űrfegyver kifejlesztését, kipróbálását, előállítását, telepítését és felhasználását. Egy világűrbeli fegyverkezési verseny rendkívül költséges lenne, és súlyosan megbontaná az erőegyensúlyt. Veszélybe sodorna számos fegyverkorlátozási és leszerelési egyezményt.

Sürgetjük továbbá a nukleáris fegyverekkel rendelkező hatalmakat, hogy azonnal állítsák le mindennemű nukleáris fegyver kipróbálását, hogy mihamarabb egyezményt köthessenek a nukleáris fegyverkísérletek beszüntetéséről. Egy ilyen szerződés nagy lépést jelentene abban az irányban, hogy véget vessenek a nukleáris arzenálok állandó korszerűsítésének.

Meggyőződésünk, hogy minden ilyen lépést, amennyiben szükséges, megfelelő és nem diszkriminatív ellenőrzési intézkedések kísérhetnek.

A nukleáris fegyverkezési verseny megállítására a jelen pillanatban parancsoló szükség van. Csakis ez biztosíthatja, hogy a tárgyalások időszakában a nukleáris arzenálok ne növekedjenek. Ez a fegyverkezési tilalom azonban nem lehet öncélú. Nyomban követnie kell a nukleáris erők jelentős mértékű csökkentésének, amely végül a nukleáris fegyverzet teljes felszámolását eredményezi, elérve a végső célt: az általános és teljes leszerelést. Ezzel a folyamattal párhuzamosan sürgetően szükséges, hogy mindazokat az értékes erőforrásokat, amelyeket jelenleg katonai célokra pazarolnak, fordítsák szociális és gazdasági fejlesztésre. Az Egyesült Nemzetek megerősítése is legyen szerves része ennek a vállalkozásnak.

Mindennél fontosabb megoldást találni a jelenlegi helyzetre, amelyben évente sok százmilliárd dollárt költenek fegyverkezésre, vagyis percenként mintegy másfél milliót. Ez ugyanis drámai ellentétben áll a szegénységgel, bizonyos esetekben a teljes nyomorral, amelyben a világ lakosságának kétharmada él.

Az összes nép jövője forog kockán. Mint a nukleáris fegyverekkel nem rendelkező népek képviselői, állandóan kifejezésre juttatjuk jogos aggodalmunkat, ismertetni fogjuk követeléseinket. Hangsúlyozzuk eltökéltségünket, hogy megkönnyítjük a nukleáris hatalmak tárgyalásait a szükséges lépések megtételére. Célunk, hogy együtt munkálkodjunk velük az emberiség közös biztonságáért és a békéért.

Felhívjuk a világ népeit, parlamentjeit és kormányait, hogy erőteljesen támogassák ezt a felhívást. A leszerelésben csakis jól informált közvéleménnyel együtt lehet haladást elérni; a közvélemény így gyakorolhat erős nyomást kormányaira. Minden kormány csakis ebből merítheti a szükséges politikai elszántságot, hogy leküzdje azt a sok akadályt, amely a béke útjában áll. Negyven évvel ezelőtt, Hirosimában és San Franciscóban, a nukleáris háború borzalmai mellett felcsillant a béke reménye. Szeretnénk, ha az 1985-ös évben a renyaton. Reméljuk, hogy 1985. október mény kezdene felülkerekedni az iszo-24-ig az ENSZ negyvenedik évfordulójáig mán látni fogjuk az első konkrét lépéseket, amelyek az emberiség fennmaradását fenyegető veszély elhárítására irányulnak.

(Az angol nyelven kéthetente megjelenő indiai lap 1985. február 15-i számából)

VÁLSÁGBAN AZ ANZUS

EUROPA ARCHIV

MICHAEL PUGH

Ausztrália és Új-Zéland

ÚJ UTAK A BIZTONSÁGPOLITIKÁBAN

1984 júliusában Új-Zélandon a Munkáspárt alakított kormányt, és David Lange miniszterelnök azonnal megtiltotta az atommeghajtású, illetve atomfegyvereket hordozó hajók befutását új-zélandi kikötőkbe. Az Egyesült Államok, amelyet e tilalom egyedül érint, arra hivatkozik, hogy Új-Zéland ezzel veszélyezteti az Ausztrália—Új-Zéland—USA Paktum (ANZUS) keretében megvalósuló biztonsági rendszert. E szervezet 1951-ben alakult meg Ausztrália, Új-Zéland és az Egyesült Államok részvételével. Az 1984 decemberi általános választásokon Ausztráliában az Ausztráliai Munkáspárt (ALP) maradt kormányon. Robert Hawke miniszterelnök azért írta ki a választásokat, hogy hivatali idejének felét kitöltve megszilárdítsa helyzetét. Az ALP hivatalos politikája többek között tartalmazza a biztonságpolitikai kérdések rendezését. Elérkezett az ideje, hogy megvitassák Ausztrália és Új-Zéland külpolitikájának és honvédelmének új útjait. Mielőtt a mostani irányzatok elemzésébe bocsátkoznánk, két szempontot kell kiemelnünk.

Először is a két országban lejátszódó belső politikai változások, továbbá Új-Zéland és az Egyesült Államok nyílt vitája miatt még ne gondoljunk radikálisabb természetű forradalmi változásokra. Evolúciós jellegű politikai hangsúlyeltolódások mennek végbe, amelyek megfelelnek a nemzetközi porondon a vietnami háború óta bekövetkezett változásoknak, s egyben bizonyos összhangot is tükröznek a különféle politikai álláspontok közt. Sem Hawke, sem Lange nem tartja magát kizárólag pártpolitikusnak, s igyekeznek figyelmen kívül hagyni a pártjaikban megnyilvánuló radikális vonásokat, hogy széles politikai táborra támaszkodjanak.

Másodszor, a két ország politikai nézetei között jelentős a különbség, az ANZUS-szerződés értelmezésében például ellentétes az álláspontjuk. Ausztráliának 15,5 millió lakosa van, értékes stratégiai nyersanyagokkal rendelkezik, jelentős ipari bázisa lehetővé tenné számára, hogy regionális katonai hatalommá váljék. Ausztrália érdekelt a Csendes-óceán délnyugati medencéjének stabilitásában, de nagy figyelemmel kíséri a délkelet-ázsiai térségben (Indonézia mindössze 250 kilométer távolságra van az ausztráliai partoktól) és az Indiai-óceánon zajló eseményeket is. Új-Zéland lakóinak száma ezzel szemben csupán 3,2 millió, uralkodó a mezőgazdaság, földrajzilag pedig elszigeteltebb, mint Ausztrália. Biztonságpolitikailag Új-Zéland gondjai megegyeznek a dél-csendes-óceáni törpeállamokéival, mint amilyen Nyugat-Szamoa, a Cook-szigetek. Ezekhez egyébként különleges politikai és kulturális szálakkal is kötődik.

A stratégiai kép

A két országban mégis rendkívül hasonlóan változott a stratégiai helyzet megítélése. A két, viszonylag elszigetelt és a világméretű erőegyensúly szempontjából kis jelentőségű ország olyan térségben van, ahol a körülmények hosszabb ideje nyugodtak. Politikusaik szakítottak azzal a korábbi

gyakorlattal, hogy elküldjék fegyveres erőiket a világ távoli válsággócaiba. Ausztrália és Új-Zéland ugyan küldött csapatokat Vietnamba, de a Délkelet-ázsiai Szerződés Szervezete, a SEATO összeomlott, s elvetették a kommunizmus dél-ázsiai előretörését jósoló dominóelméletet, a megelőző védekezés teóriájával együtt. A földkerekség túloldalán lakók a fenyegetettséget hol így, hol úgy ítélik meg, tehát nem mindig ugyanúgy, mint az északi féltekén. A hetvenes években tudatukban fokozottan jelen volt a kommunista veszély képzete, ekkor Európában az enyhülés évei követték egymást. A nyolcvanas években csökkent az idegesség, miközben Európában egy új hidegháború jelei mutatkoztak.

A nemzetközi kapcsolatok rendszere tehát korántsem egységes egész. Az új ausztrál és új-zélandi kormány abból indul ki, hogy a kölcsönös elrettentés a két szuperhatalom között ma is működik, egyik szuperhatalom sem fenyegetheti tehát a Csendes-óceán déli medencéjének biztonságát, s nem is áll szándékában. Igaz, Bob Hawke aggodalommal szólt arról, hogy Indokínában megveti lábát a Szovjetunió, használja a vietnami Cam Ranh-öböl haditengerészeti létesítményeit és egy repülőgép-anyahajó is épül a szovjet csendes-óceáni hadiflotta részére. De a szovjet érdekek a déli féltekén nyilvánvalóan elhanyagolhatók: az Egyesült Államok—Kína—Japán-háromszög megfelelően ellensúlyozza a szovjet befolyást, a térség kisebb hatalmai számára pedig fontosabb, hogy belső stabilitásukkal törődjenek, minthogy felkeltsék a szuperhatalmak érdeklődését a csendes-óceáni térség iránt.

Akik azt találgatják, honnan fenyegetheti veszély Ausztráliát, Indonéziát említik; lakosainak száma 158 millió, s a múltban is voltak expanziós törekvései. Indonézia 1962-ben rákényszerítette Hollandiát a Nyugat-Irianból való kivonulásra és előkészületeket tett, hogy az általa képviselt Pápua Új-Guineára is kiterjessze hatalmát. Később, 1963 és 1966 között, ausztrál egységek segítették az új maláj államot Indonézia konfrontációs törekvéseivel szemben. 1975-ben a portugál fennhatóság alatt álló Kelet-Timor megtámadásával az indonézek szétverték az ottani függetlenségi mozgalmat; öt ausztráliai televíziós újságíró lelte akkor halálát. Indonézia mégsem tekinthető komoly fenyegetésnek az ausztrál földrész délkeleti és délnyugati területeire.

Az indonéz fegyveres erők létszáma 281 000 fő, viszonylag kicsi tehát az ország lakosságához és földrajzi szerkezetéhez mérve. A felszerelés különböző évjáratú és minőségű. A Szuharto-kormány számára fontosabb a belső biztonság, mint az offenzív képességek kibontakoztatása. Az ausztrál kormányok — Hawke kabinetje is — jól látják ezt, és Indonéziának még katonai segélyt is nyújtanak évi több mint 10 millió ausztrál dollár értékben. Legalább tízéves lázas katonai készülődés kellene ahhoz, hogy bármelyik szomszédos ország hagyományos fegyverzetével fenyegethesse Ausztráliát.

Új-Zéland és bármely ellensége közt a távolság még nagyobb. Ám az új-zélandiak, akárcsak a csendes-óceáni szigetvilág más lakói, nagyon is jól tudják, hogy keveset tehetnek a tengeri útvonalak ellenőrzéséért, márpedig létük függ ezektől.

Szövetség a próbapadon

Tekintettel arra, hogy nincs fenyegetés, nem lehet csodálkozni azon, ha Ausztráliában és Új-Zélandon a közvélemény a Reagan-kormány zavaros politikai irányzatát látva az ANZUS keretében vállalt kötelezettségek felülvizsgálatát, illetve a szövetség felbontását követeli. Új-Zélandon ez az irányzat különösen intenzív, mert a politikai erők teljes spektruma kételkedik a szövetségben, érzelmileg egyébként is elutasítják a nukleáris fegyvereket. Egy 1984-es közvélemény-kutatásból kiderült, hogy a lakosság széles körei — kb. 60—70 százaléka — erősen támogatják az Ausztráliai Munkáspárt politikai döntéseit, például az ANZUS-egyezmény újratárgyalására vonatkozót és az atommeghajtású, illetve nukleáris fegyvereket hordozó hajók kitiltását az újzélandi kikötőkből.

A gazdasági élet képviselőiből nemrég alakult új jobboldali párt, amely az elmúlt választásokon a szavazatok

12 százalékát szerezte meg, azért száll síkra, hogy a Csendes-óceán déli medencéje ne egyszerűen csak atomfegyvermentes övezet, hanem minden fegyverzettől mentes régió legyen. Az új-zélandiak közül sokan hívei a tömbönkívüliségnek, mert úgy vélik, hazájuknak nincs ellensége, hacsak az nem, akit az Egyesült Államok azzá tesz. Sir Wallace Rowling, aki 1975-ben határozatot terjesztett az ENSZ elé egy atomfegyvermentes övezet létrehozásáról, az ANZUS-egyezményt képtelen anakronizmusnak mondta. Most nevezték ki washingtoni nagykövetté. Lange maga kezdetben elzárkózott, sőt mellébeszélt. Azzal tört borsot hívei orra alá, hogy új szellemben igyekezett értelmezni az ALP politikáját, mintha a tilalom csak a nukleáris fegyvereket hordozó hajókra vonatkozna, az atommeghajtásúakra azonban nem. Ezenkívül Lange, aki úgy véli, hogy összhangot kell teremteni az ANZUS, Új-Zéland érdekei és a nukleáris tilalomra vonatkozó politika között, szíve szerint kerülné a konfliktust az Egyesült Államokkal.

Az ANZUS-egyezmény szövege pontatlan, különbözőképpen interpretálható. Az aláírókat felhívja, hogy egyenként és közösen „önerőre támaszkodva és egymást segítve" fejlesszék képességüket egy esetleges agresszióval szembeni ellenállásra, fenyegetés esetén pedig konzultáljanak egymással, s a közös veszélyt alkotmányos szabályaiknak megfelelően hárítsák el, nem feltétlenül erőszakkal. Washington és Canberra a nukleáris eszközökre vonatkozó tilalmat összeegyeztethetetlennek minősítették e szerződéssel. Bár az új-zélandi katonai berendezések jelentősége csekély s az elmúlt tíz év átlagában csak minden 18. hónapban érkezett oda nukleáris fegyvert hordozó vagy atomenergiával hajtott hajó, az Egyesült Államok nem sok hajlandóságot mutat a kompromisszumra. Az új-zélandi parlament külügyi bizottságának elnöke 1984 decemberében az Egyesült Államokban tett látogatásakor olyan jelentéseket emlegetett, hogy amerikai kormányhivatalnokok megtorlásként kereskedelmi korlátozásokat helyeztek kilátásba. Az egész ügy végleg megfeneklett, mert sem a Lange-kormány, sem a lakosság többsége nem készült még fel lelkileg arra, hogy teljesen kiváljon a szövetségből.

Bizalmas beszélgetésekben Hawke mindenben osztja Ronald Reagan nézeteit a Szovjetunióról, és lépten-nyomon hangsúlyozza, hogy e szövetség Ausztrália biztonsága szempontjából létfontosságú. Ausztrália nagyban hozzájárul a két nagyhatalom közt érvényesülő nukleáris elrettentéshez. Az Egyesült Államok Darwinban kiképzőközpontot működtet a B—52-esek személyzete számára, North West Walesben (Nyugat-Ausztrália) távközlési berendezései, Közép-Ausztráliában felügyelő és ellenőrző állomásai vannak abból a célból, hogy fokozzák válaszcsapásmérő képességüket a nukleáris tengeralattjárók bevetésével. Ausztrália is profitál a hírszolgálati berendezésekből, információkat kap ugyanis Indonéziáról, Vietnamról és Kínáról. Jelenleg a lakosság soraiban a paktumot elutasító ellenzék jelentéktelen, de bírálatok elhangzanak arra vonatkozóan, hogy a támaszpontok léte a kontinenst nukleáris támadás célpontjává teszi. A támaszpontok irányítási rendszere 1974-ben megváltozott, azóta Ausztrália fokozottabban részt vesz ebben. A bírálók azonban aláhúzzák, hogy az Egyesült Államoknak továbbra is korlátlan joga a tűzparancs megadása a tengeralattjáróknak.

Hawke kabinetjét megrovás érte amiatt is, hogy az ALP politikája figyelmen kívül hagy egy sor rokon kérdést; a párt és a szakszervezetek követelésével szemben Hawke bővíteni akarja az uránbányászatot és engedélyezni kívánja az atommeghajtású hajók befutását. Nem tett semmit annak érdekében sem, hogy előmozdítsa az atomfegyvermentes övezetté nyilvánítás tervét a Csendes-óceán déli medencéjében. A kormányra nézvést különösen negatív hatású volt az a honvédelmi minisztériumi dokumentum, amelyet 1984 márciusában eljuttattak a sajtónak. A dokumentum szerzői az ALP politikáját irrelevánsnak minősítették és aláhúzták, hogy a támaszpontok nukleáris támadások célpontjaivá válhatnak, javasolták, hogy Ausztrália készüljön fel saját atomfegyverek gyártására, s nem titkolták: a paktumnak nem tulajdonítanak nagy értéket, ugyanis Ausztrá-

lia egy esetleges indonéz támadás esetén nem bízhatna abban, hogy az Egyesült Államok katonai segítséget nyújt számára. 1984 júniusában Hawke radikális ellenfelei megalakították a Nukleáris Leszerelési Pártot (Nuclear Disarmament Party), mely jelölteket állított a parlamenti választásokon is. Bár Hawke a választási hadjáratban élesen antinukleáris szellemben szónokolt, a párt menedzserei úgy vélik: a júniusi választásokon elvesztett szavazatokat a biztonságpolitikai kérdésekben uralkodó elégedetlenségre lehet visszavezetni. A szenátusi választásokon minden tizennegyedik szavazó a Nukleáris Leszerelési Pártra adta voksát, mely szerzett is egy helyet. Az Ausztráliai Demokrata Párttal (Australian Democrat Party) (7 parlamenti mandátum), mely szintén az antinukleáris politikáért száll síkra, a Nukleáris Leszerelési Párt a mérleg nyelvét játssza a szenátusban.

Hogy kifogják a szelet a bírálók vitorlájából, a kormány a fegyverzetellenőrzést elsőrendű témává avatta. Bill Hayden külügyminiszter, aki közelebb áll az ALP balszárnyához és gyakran bírálja nyíltan Hawke politikáját is, megkísérelt nyomást kifejteni; megfenyegette Washingtont a támaszpontszerződések felülvizsgálatával arra az esetre, ha az Egyesült Államok nem tesz nagyobb erőfeszítéseket a Szovjetunióval folytatott fegyverzetellenőrzési tárgyalásokon. Ha azonban a Szovjetunió és az Egyesült Államok megállapodna, hogy különkülön tárgyalnak Ausztráliával Canberrában, azt aligha minősíthetnénk Hawke személyes győzelmének. Egy washingtoni tárgyaló partner 1984 decemberében egyértelművé tette, hogy a tárgyalások a rutinfeladatok közé tartoznak, melyek el sem jutnak az amerikaiak tudatáig, s a támaszpontszerződések felülvizsgálatával való fenyegetőzés akadályozhatja a békefolyamatot, minthogy a támaszpontoknak a térség megfigyelése és felügyelete szempontjából döntő a jelentőségük. Az Egyesült Államok nem lelkesedett Új-Zélandnak és Ausztráliának az atomkísérletek átfogó tilalmára vonatkozó követeléséért, mert meg kellene tiltani az összes föld alatti atomfegyver-kísérletet is. Az amerikai nézetek szerint ehhez olyan fejlett ellenőrzési technikákra volna szükség, amelyek ma még nem léteznek.

Ami az atomfegyvermentes övezetre vonatkozó javaslatot illeti, amelyet eredetileg Ausztrália és Új-Zéland a hetvenes években a franciák által folytatott atomkísérletek elleni harc keretében vázolt fel, az Egyesült Államok óvakodik még megemlíteni is, ha csak olyan feltételekkel nem, melyek az egész koncepciót értéktelenné tennék, ugyanis az egyes zónák felügyelete rendkívül nehézkes volna. Washington továbbra is követeli a „békés áthaladást" az olyan hajók és repülőgépek számára is, melyek atomfegyvereket hordozhatnak, de nem hajlandó megmondani — ahogy Moszkva sem —, hogy melyek ezek, és azt követeli, hogy ne zavarják a „szükséges biztonsági intézkedéseket". Az ausztrál javaslat szerint atomfegyverek szállítása lehetséges volna, ezzel szemben Új-Zéland és a Délkelet-ázsiai Nemzetek Társulása (ASEAN) inkább megtiltaná. Nem lehet számolni tehát jelentős előrelépéssel.

Az ausztrál—ázsiai térség akadémiai köreiben már a hatvanas évek közepe óta folyik vita arról, lehetséges-e fegyveres semlegesség ezen országok számára. A közvélemény mostanában egyre nagyobb nyomást fejt ki annak érdekében, hogy tárgyalják újra a szövetségi rendszer katonai aspektusait, ugyanis azt remélik, hogy Ausztrália és Új-Zéland ily módon mentesülhetne a szuperhatalmakkal való konfrontáció esetleges kellemetlenségeitől. Ugyanakkor mindkét országot szoros politikai és kulturális szálak fűzik az Egyesült Államokhoz. Ezenkívül hatnak fontos gazdasági kapcsolatok is. Az Egyesült Államok Ausztráliában és Új-Zélandon a legnagyobb beruházó, egyben a legfontosabb kereskedelmi partner. Az ausztrál import 22 százaléka az Egyesült Államokból származik. Katonai-stratégiai kérdésekben a kormányok nem gyakorolhatnak nagy befolyást Washingtonra és nincs is sok kedvük ahhoz, hogy új radikális irányzatot indítsanak a stratégiai autonómia kivívására. Helyzetük csak újabb bizonyítéka annak a tételnek, hogy egy szuperhatalom ellenségének, pl. a libanoni mohamedán milíciáknak gyakran könnyebb megmutatni a nagyhatalom gyenge pontjait, mint

egy szövetségesnek befolyásolni, illetve érvényesíteni vele szemben saját függetlenségét. Ezekről a kormányokról általában elmondható, hogy nem aktív, hanem inkább passzív szövetségesek, továbbá, hogy a védelmi politikában mind világosabban ütköznek ki a centrifugális tendenciák.

Önálló védelem

E téren a vietnami háború óta olyan politikai irányzat bontakozott ki, amely hangsúlyozza az önállóságot és a „honközeli" védelmet. Ezt átvette Hawke és Lange kormánya is. Az ilyen elvek elfogadásával azonban korántsem csökkenne a védelmi ráfordítások terhe. Az ausztrál parlament külügyi és védelmi bizottsága 1984 októberében az alábbiakat jelentette: „Fegyveres erőink szerkezetének tervezését és fejlesztését bonyolítja ... hogy jelenleg nemzeti biztonságunkat semmilyen világosan körvonalazható erő nem fenyegeti." Mindkét kormány azon igyekezett, hogy inkább számításba vegyen minden elképzelhető szükséghelyzetet, minthogy eggyel se számoljon, így a honvédelmi kiadások növekedtek. Emiatt önállóságuk csorbát szenved, ugyanis a fegyverek beszerzése nagymértékben az Egyesült Államok fegyvertechnológiájának függvénye.

Az elmúlt két évben Ausztrália honvédelmi költségvetése közel 4 százalékkal haladta meg az inflációs rátát, hogy finanszírozható legyen a nagy tőkeráfordítást igénylő program. Igaz ugyan, hogy Ausztrália néhány nagyon költséges ajánlatot — pl. egy új anyahajót és egy légi telepítésű riasztórendszert — elutasított, de megrendelte az első 75 F/A—18 Hornet típusú amerikai vadászgépeket, melyek a régi Mirage-okat hivatottak leváltani. Egy darab ára 23 millió ausztrál dollár, ehhez képest a NATO-ban rendszeresített Tornado megvétele viszonylag olcsó üzlet. Ausztrália azonban úgy látja, hogy fel kell szerelnie három repülőszázadot, létre kell hoznia egy új kiképzőközpontot, valamint fel kell építenie északon egy új támaszpontot, az esetleges támadások elrettentésében ez ugyanis kulcsfontosságú.

A tengeri útvonalak ellenőrzésére és a tengeralattjárók figyelésére hat új, távirányítható rakétákkal felszerelt fregattot állítanak szolgálatba, ezek közül kettő Ausztráliában, a többi az Egyesült Államokban készül. Többségüket felszerelik Harpoon típusú rakétákkal, sőt két Seahawk típusú helikopterrel is, hogy a radarmegfigyelés hatósugarát kiterjesszék a horizonton túlra. A nagy hatótávolságú megfigyelést 10 új Orion P3C típusú repülőgép megvételével javítják. Ezek is Amerikában készülnek. A jelenlegi rombolót éppen modernizálják.

A canberrai honvédelmi minisztériumban tudják, hogy kivitelezhető volna egy olyan invázió, amelynek során az ellenség partközeli szigeteken, továbbá az ország északi és nyugati területén építene ki hídfőállásokat. A 32 700 fős reguláris hadsereg és a 30 000 tartalékos együttesen sem volna képes megvédeni a Franciaországnál tizenötször nagyobb területet, mert ez meghaladná képességeiket. Ezért erősítették a hadseregnek a nehezen megközelíthető területek védelmét szolgáló eszköztárát. A már most is meglevő 100 Leopard 1A3 típusú páncéloshoz harmincnégy 155 mm-es tarackot vásárolnak az Egyesült Államoktól, új brit 105 mm-es tábori lövegeket Nagy-Britanniától, továbbá Rapier légelhárító rakétákat. Megkezdődött egy új hírközlő rendszer kiépítésének első szakasza 19 millió ausztrál dollárért; jelenleg egy Ausztráliában kifejlesztett radarrendszert tesztelnek. Tesznek tehát valamit annak érdekében, hogy északon és Nyugat-Ausztrália távoli vidékein szétszórtan élő lakosságot kissé megnyugtassák. Vegyük figyelembe azt is, hogy az ausztrál fegyveres erők nagy tekintélynek örvendenek, mivel polgári feladatokra is bevetik őket, pl. tüzek leküzdésére, a partok védelmére az illegális bevándorlóktól és a kábítószercsempészektől, a halászati jogok védelmében a 200 mérföldes övezeten belül, valamint kereső- és mentőakciókban.

Új-Zéland nem engedhet meg magának költséges vásárlásokat. S az 1983-as honvédelmi jelentés csak annyit közöl, hogy a Skyhawk A4-es vadászbombázókat megtartják, számukat pedig később harminckettőre emelik.

Azoknak a tapasztalatoknak alapján, amelyeket Argentína szerzett a falklandi háborúban a Skyhawkokkal, precíziós rakétákkal szerelik majd fel őket, és a levegőben tudnak üzemanyagot utántölteni Hercules típusú gépekből, hogy növelhessék hatótávolságukat. Az öt Orion típusú felderítőgépet szintén modernizálják, hogy könnyebben lehessen megfigyelni a tengeralattjárókat. Az 1983-as honvédelmi jelentés központi témája volt a hadsereg szerkezeti átalakításáról hozott döntés. Új-Zéland gyors reagálású reguláris erőket fog fenntartani, amelyeknek központi hadosztályát 1000—1200 főről dandárszintre, 3500 főre emelik és hozzárendelnek Boeing 727-esekből, valamint Herculesekből és F 27-es Friendship gépekből álló légiszállító potenciált.

Nehéz lenne megmondani, szándékukban áll-e a fegyveres erők bevetése az új-zélandi partoktól távol, s ha igen, mennyi ideig. Ha megvalósítják azt a tervet, hogy a haditengerészet három fregattja helyett négy tengeralattjárót állítanak szolgálatba, redukálandó a tengeralattjárók megfigyelésének költségeit, ezáltal nem javulna a partközelből bevethető tűzerő a távolabbi területeken folyó hadműveletek esetén. Szükség volna néhány felszíni támogató hajóegységre. Úgy tűnik, a politikusok nem tudnak dönteni abban a kérdésben, hogy pusztán az önvédelemre koncentráljanak vagy fejlesszenek ki olyan képességeket, amelyekkel adott esetben fel lehet menteni 2000—3000 kilométer távolságban levő csendes-óceáni szigeteket is. Mi sem természetesebb, mint az a határozott igény, hogy a fegyvervásárlásban és a kiképzésben szorosabb integrációt valósítsanak meg Ausztráliával.

Az a körülmény, hogy hosszú távon Ausztrália is a regionális védelem mellett kötelezi el magát, szintén abból a honvédelmi együttműködési programból következik, amely 1984—1985-re 48,2 millió ausztrál dollárt irányoz elő, amiből 23,3 milliót az ASEAN-nak, közel 18 milliót pedig Pápua Új-Guineának bocsátanak rendelkezésére. Azért támogatják a szomszédos országokban a kiképzést és a fegyvervásárlást, hogy bátorítsák őket: maguk is vállaljanak nagyobb részt saját biztonságuk és a térség biztonsága védelmében. Egyébiránt mindkét kormány ellenzi a Reagan-kabinetnek azt a törekvését, hogy Japánt nagyobb arányú katonai erőfeszítésekre bírja rá. Történelmi okokra visszavezethető érzékenység nyilvánul itt meg. Ausztrálázsia országai az ANZUS-paktum eredeti értelmét abban látták, hogy biztosítani fogja őket Japán esetleges ismételt megerősödésétől.

Jelenleg revideálják a Malaysiával és Szingapúrral szemben vállalt katonai kötelezettségüket. Az 1971-ben hatályba lépett öthatalmi védelmi megállapodás keretei közt (ezt Ausztrália, Új-Zéland, Nagy-Britannia, Malaysia és Szingapúr írta alá) Ausztrália Mirage-gépeket állomásoztatott Malaysiában a közös légvédelmi rendszer részeként. Malaysia és Szingapúr továbbra is kéri az ausztrál jelenlétet, az ausztrál törzskari főnökök azonban azzal érvelnek, hogy könnyebben kivitelezhetők a rendszeres látogatások, mint a támaszpontok felszerelésének hozzáigazítása az új F/A—18 Hornet gépek fogadásának műszaki követelményeihez. Jelenleg egy repülőszázad maradt Malaysiában, és azt is visszavonják, előreláthatólag 1986-ban. Új-Zélandnak egy hadosztálya állomásozik Szingapúrban, de a hadsereg szerkezetének átalakításakor visszahívják. 1984 óta a térségben bővített hadgyakorlatokat tartanak rendszeres időközönként, ezek azonban Malaysia és Szingapúr szemszögéből nem tűnhetnek kielégítőnek, Ausztrália és Új-Zéland viszont szívesen lemondana erőinek szétforgácsolásáról és olyan területekre koncentrálna, amelyekhez közvetlen érdekek kapcsolják.

Regionális fejlesztés

Miután Nagy-Britannia belépett az Európai Gazdasági Közösségbe (EGK), a két hatalom sok energiát fordított a harmonikus politikai légkör és a kiegyensúlyozott kereskedelmi kapcsolatok ápolására a tágabban vett csendes-óceáni térségben. Ausztrália és Új-Zéland „szorosabb gazdasági kapcsolatokat" épített ki azzal a céllal, hogy az évszázad végére automatikusan kialakuljon köztük a teljes szabadkereske-

delem. A Hawke-kormány az ASEAN-tagállamok nagy örömére megszüntette az áruikra korábban kivetett behozatali korlátozásokat. Mindkét ország bővítette kereskedelmét Japánnal, és kapcsolatokat hozott létre Kínával kicsi, de fontos gazdasági ágazatokban. Szerencsére a csendes-óceáni térségben az elmúlt öt évben viszonylag stabil politikai viszonyok és dinamikus gazdasági fejlődés uralkodtak. Hawke elődje, Malcolm Fraser korábban kinyilatkoztatta, hogy Ausztrália érdeklődik a harmadik világ fejlődésének problémái iránt. Támogatta a Brandt-bizottság jelentését egy új világgazdasági rendről, és a Nemzetközösség intézményes keretei közt fejlesztette kapcsolatait a fejlődő országokkal. Tekintetbe véve a harmadik világ véleményét és a hazai nézeteket, mindkét ország eltávolodott Dél-Afrikától. Az új kormányok rendre lemondták a dél-afrikai sportolók látogatásait. A Lange-kormány egyik első intézkedése a Dél-afrikai Köztársaság wellingtoni konzulátusának bezárása volt.

Egyik ország sem vállalt azonban vezető szerepet azokban az időszakos kezdeményezésekben, hogy az EGK mintájára létrehozzanak egy csendes-óceáni közösséget. Jól tudják, mekkora különbségek vannak a térség országai közt az általános jólét és a gazdasági fejlettség tekintetében. Ezenkívül nagy nehézségekkel járna annak megfogalmazása, mit is jelent egy csendes-óceáni közösség. Be kell-e vonni Kínát? Új-Zéland óvatos tartózkodást tanúsít a gazdaságilag erősebb Japán és az Egyesült Államok által propagált ötlet iránt s a csendes-óceáni térségen kívül is fenn kívánja tartani, illetve bővíteni piacait, elsősorban a Közép-Keleten. Mindkét kormány megérti a térség gyengébb országainak gazdasági igényeit, s nem szeretné, ha a szigetcsoportok vezetőivel való együttműködést bármi is megzavarná.

Ausztrália és Új-Zéland különleges kapcsolatokat tart fenn az ASEAN-nal, és gyakran diplomáciailag is támogatja e szervezetet — bár világos számukra, amint azt nyíltan be is vallják —, hogy az európai kultúra bélyegeit magán viselő gondolkodásmódjukat nem kívánják ráerőltetni a nem európai népekre. Az ASEAN-országokkal együtt azt a nézetet vallják, hogy Kambodzsa jogtalan vietnami megszállása különlegesen akut probléma Dél-Ázsiában. E megszállás nemcsak a nemzetközi jognak és a népek önrendelkezési jogának mond ellent, hanem egyben alkalmat kínál a szuperhatalmaknak a beavatkozásra, ez pedig megkérdőjelezi az erőegyensúlyt az egész térségben. Míg Hawke elődje rövid ideig elismerte a kambodzsai ellenzéket még Norodom Szihanuk herceg idején (amit egyébként az Egyesült Államok és Kína még ma is elismer), Hawke most megkísérelt megegyezni Vietnammal, és például a menekültkérdésben kapcsolatba lépni Hanoival. Tudja, hogy a közeljövőben aligha oldódhat meg a Kambodzsa-probléma, mégis felajánlotta kormánya közvetítő szolgálatait, megkönnyítendő az ASEAN és Vietnam esetleges tárgyalásait.

A korábbi években javultak a kapcsolatok Indonéziával, az ASEAN egyik tagállamával. Az ausztrál közvéleményben azonban még elvenen él a Timor portugál része ellen intézett indonéz invázió emléke, Hawke jól tudja, hogy e kérdésben nem sok esély van változásra. Ausztrália nyugtalanul szemléli az emberi jogok megsértését Indonéziában és a Nyugat-Irián és Pápua Új-Guinea határán elő-előforduló határviszályokat, melyeket az indonéz fegyveres erők hajtanak végre. Kormányszinten azonban a két ország sikeresen együttműködik a regionális stabilitás érdekében.

Jelenleg az új-kaledóniai helyzet ingatagsága okoz gondot. Hayden ausztrál külügyminiszter éles szóváltásba keveredett Mitterrand francia elnökkel. Azt tanácsolta Franciaországnak, vegye komolyan politikailag a Kanakok Szocialista Felszabadítási Frontját (FLNKS). Új-Kaledónia a gyarmatosítás egyik utolsó maradványa a Csendes-óceán déli medencéjében — jelentette ki Hayden, mire Mitterrand azt felelte, hogy Ausztráliában az őslakosokat szinte maradéktalanul kiirtották. E kérdésekben Ausztrália és Új-Zéland a csendes-óceáni térség kis, független országainak pártján áll, melyek szeretnék gyorsítani a dekolonizációs folyamatot. Miután Éloi Macha-

ro, a kanakok „Che Guevarája" meghalt, a helyzet rendkívül feszültté vált, és 1985 januárjában Hawke és Hayden megbeszéléseket folytatott Canberrában az FLNKS vezetőjével, Jean-Marie Tjibaou-val. Ezeken ugyan elítélték a kanakok erőszakos cselekedeteit, elfogadták azonban Tjibaou határozott követelését, hogy országa kapja meg a teljes függetlenséget. Az ausztrálázsiaiak nem szomorkodnak azon, hogy a csendes-óceáni atomkísérletek miatt nem nagyon kedvelt Franciaország most kutyaszorítóba került. A kormányok azonban lehetőleg elkerülik, hogy közvetlenül beavatkozzanak e bonyolult problémába — legalábbis amíg meg nem indul a menekültek áradata egy esetleges polgárháború nyomán.

A két ország érdekei elsősorban a dél-csendes-óceáni térségre koncentrálódnak. Mivel e térségben elképzelhetetlen a stabilitás az Egyesült Államok aktív részvétele nélkül, azt is vallják, hogy az ANZUS szövetség regionális fejlesztése az egyetlen út, azt kell tehát bővíteni.

A szövetség határai

A két ország kormánya nézeteinek legérdekesebb vonása, hogy nem fedeznek fel biztonságukra leselkedő veszélyt ott, ahol nincs. Ebből mégsem vontak le logikus következtetést: nem tettek lépéseket honvédelmi erőfeszítéseik csökkentésére, nem hagyatkoztak stratégiai jelentéktelenségükre, nem váltak le az Egyesült Államok számukra kényelmetlen biztonsági érdekszférájáról. E kormányok, melyek a konzervatív európai megítélés szerint baloldaliak, továbbra is ragaszkodnak a szövetséghez; hiába igyekeztek befolyásolni az Egyesült Államok politikáját, tovább folytatták az előkészületeket saját védelmi rendszerük kiépítésére anélkül, hogy valamilyen konkrét szcenárió lebegett volna a szemük előtt. A sebezhetőség érzése nagyon mélyen gyökerezik mindkét országban, és a kormányok úgy hiszik, jövőjük szorosan kötődik a szuperhatalmak közti elrettentési mechanizmushoz. Független irányzat követése nyilván sokkal nehezebb volna és sokkal nagyobb akaraterőt, sokkal több ötletet feltételezne. Igaz ugyan, hogy jelentős változások történtek a stratégiai feltevésekben, valamint a külpolitika és a honvédelem terén, a kormányok mégsem bocsátkoznak kalandor vállalkozásokba. Kitartanak a bevált rendszer mellett, és e magatartásuk mind pszichológiailag, mind katonailag, mind gazdaságilag megalapozott.

(A nyugatnémet folyóirat 1985. 6. számából)

Newsweek
THE INTERNATIONAL NEWSMAGAZINE

„Eltérő kényszerítő körülmények között cselekszünk"

INTERJÚ DAVID LANGE ÚJ-ZÉLANDI MINISZTERELNÖKKEL

David Lange új-zélandi miniszterelnök heves vitában áll az Egyesült Államokkal, amióta nem hajlandó engedélyezni, hogy atomfegyverekkel felszerelt amerikai hadihajók horgonyozzanak le országának kikötőiben. A vita februárban éleződött ki, amikor megtagadta, hogy az amerikai Buchanan hadihajó befusson az egyik kikötőbe. A Reagan-kormányzat válaszul felfüggesztette a közös hadgyakorlatokat Új-Zélanddal, és korlátozta a hírszerzési adatok kölcsönös cseréjét. A viszály azzal fenyeget, hogy megbénítja az Egyesült Államok, Ausztrália és Új-Zéland között érvényben levő ANZUS védelmi egyezményt. Március elején, útban Európa felé, Lange Los Angelesben üzletemberek előtt úgy nyilatkozott, hogy kormánya retorzióval fog élni a washingtoni lépésekkel szemben. Londonban erről a vitáról

beszélgetett a lap tudósítójával, Donna Foote-tal. Az alábbiakban részleteket adunk az interjúból.

— Amikor Új-Zéland elutasította a nukleáris elrettentés gondolatát, nem szakított-e egyúttal a nyugati szövetségi rendszerrel is?

— Nem. Sohasem fűzött hozzá bennünket házassági kötelék. Sohasem voltunk a nyugati nukleáris szövetségi rendszer része. Ugyanakkor messzemenően részét alkotjuk a nyugati tömbnek. De ez nem jelenti azt, hogy a nukleáris pusztítást szolgáló fegyverrendszernek is részévé kell válnunk.

— Gondolja, hogy az önök példáját más országok is követni fogják?

— Más országok stratégiai szempontjai eltérőek a miénktől. Politikánk még a tőlünk mindössze 1900 kilométerre fekvő Ausztráliába sem exportálható. Sosem úgy kellett meghoznunk ezeket a döntéseket, hogy szinte csak ugrásnyira vagyunk egy ránk irányuló nukleáris fegyvertártól. Eltérő kényszerítő körülmények között cselekszünk.

— És ha csupán ugrásnyira lennének?

— Remélem, ellenezném a nukleáris fegyverek telepítését. Végül is, nem akarom, hogy nukleáris fegyverek védjenek, bárhol vagyok is. Nem kérjük, nem várjuk az Egyesült Államoktól, hogy nukleáris fegyverekkel siessen Új-Zéland segítségére.

— Moszkva kapott az ön atomfegyver-ellenes álláspontján, és, az ön szavaival, „kiforgatta" azt. Nem használhatják fel önt a szovjetek?

— Nem. Álláspontunkat egyértelműen fogalmaztuk meg. A szovjet nagykövetet hivatalomba kérettem, és felszólítottam, törődjön a maga dolgával.

— Mennyire komolyak Washingtonnak a hadgyakorlatokat és a hírszerzési adatcserét korlátozó intézkedései?

— Ezek komolyak. [De] Új-Zéland megítélése szerint némileg aránytalan a megtorlás. Az amerikai haditengerészet csak szórványosan látogatott Új-Zélandba, és az Egyesült Államok láthatóan elfogadja, hogy az új-zélandi kikötők nem nélkülözhetetlen elemei a globális katonai stratégiának.

— Hogyan érinti ez Új-Zéland biztonságát?

— Az Egyesült Államok közölte, nem kívánja leállítani a hadfelszerelések szállítását. Nem fogják megengedni hadműveleti hatékonyságunk gyengülését. Ez annyit jelent, hogy ha minden kötél szakad, bizonyos műveletekbe mégiscsak bekapcsolódnak, mivel, végül is, barátok és szövetségesek vagyunk. Ami a hírszerzést illeti, az embargó ellenére rendelkezésünkre bocsátják azokat az adatokat, amelyek közvetlenül érintik a Csendes-óceán országunk körüli térségének biztonságát. És ezzel már elleszünk.

— Milyen terheket ró ez a kormányra?

— Egy kormány elsőrendű feladata gondoskodni polgárai biztonságáról, s ez most nehezebbé vált. Másokkal kell majd [hadgyakorlatokat tartanunk]. Más regionális szövetségekben is részt veszünk.

— Hogyan befolyásolja ez majd az Egyesült Államokkal való kapcsolataikat?

— Továbbra is hű tagjai leszünk a nyugati szövetségi rendszernek. Nem hagyjuk belekergetni magunkat valamiféle Amerika-ellenes beállítottságba. Ezek után is ellátjuk a hajózás ellenőrzésének feladatát a Csendes-óceán déli medencéjében, és ezt megértetjük velük. Nem csukjuk be a boltot. Amikor a kedélyek megnyugszanak, vissza fog állni ugyanaz a viszony, ami éveken át létezett közöttünk.

— Mi a helyzet az ANZUS-szal?

— A szerződés nem ró ránk semmiféle meghatározott kötelezettséget. Az Egyesült Államok úgy döntött, fenntartja az ANZUS-t, de korlátozza velünk az együttműködést. Mi is úgy határoztunk, fenntartjuk az ANZUS-t, és csökkentjük a nukleáris rakétákkal felszerelt hajók látogatásait.

— Egyes amerikai kongresszusi képviselők azzal fenyegetőztek, hogy gazdasági szankciókat alkalmaznak Új-Zélanddal szemben. Aggasztja ez önöket?

— A gazdasági szankciók valóban bizonytalanságérzetet keltenének Új-Zélandon. De az amerikai külügyminiszter, a hadügyminiszter és az elnök kifejezetten azt mondta, nem lesznek semmiféle gazdasági szankciók.

— *Hogyan fogadja ön Margaret Thatcher támadásait az önök álláspontjával szemben?*

— Mrs. Thatcher már korábban is elmondta ezeket a dolgokat nekem. Ez teljesen jogszerű, a megelőző brit kormányokéval egyező álláspont. Remélem, bizonyos egyetértésre jutunk. anélkül, hogy kompromittálnánk az angolokat. A brit haditengerészetnek nem fontos a tűzkészültség, ha nyilvánvalóan pihenés vagy baráti látogatás céljából keresi fel Új-Zélandot.

— *Van lehetőség arra, hogy felülvizsgálja véleményét?*

— Nincs. Ezt a döntést hosszas vita, általános választás után hoztuk meg, és népünk többsége jóváhagyta. Nem fogadjuk el, hogy egy ország mérete azt jelenti, hogy egy kisebb ország demokratikus döntéshozatali eljárásait fel lehet forgatni.

(Az amerikai hetilap 1985. március 11-i számából)

ROBERT KYLOR

U.S.News & WORLD REPORT

Viharjelzések a Csendes-óceán déli térségéből

A több mint három évtizeden át rendíthetetlen szövetségesi viszonyban álló Egyesült Államok és Új-Zéland között a nukleáris fegyverek tekintetében kirobbant éles vita alapjaiban rendíti meg a Csendes-óceán déli térségére vonatkozó amerikai katonai stratégiát.

A tét: az Ausztrália, Új-Zéland és az Egyesült Államok között 33 éve megkötött védelmi szövetség, az ANZUS életképessége. Ez a szövetség a Nyugat ázsiai biztonsági hálózatának déli csücske.

A David Lange miniszterelnök nukleárisfegyver-ellenes állásfoglalása nyomán — Lange politikája ugyanis gyakorlatilag megtiltja, hogy amerikai hadihajók kikössenek országa kikötőiben — kirobbant válság arra késztette Washingtont, hogy lemondjon legalább hat olyan hadgyakorlatot, amelyekben Új-Zéland is részt vett volna.

George Shultz külügyminiszter február 21-én egy amerikai szenátusi bizottság előtt azt mondta, hogy Új-Zéland tulajdonképpen „kisétált" az ANZUS-ból.

Az elhidegülés további fokozódásának megakadályozására Lange február végére egy amerikai utazást iktatott be, hogy személyesen is hitet tegyen a szövetség iránti elkötelezettsége mellett. Ám nem hagyott kétséget afelől, hogy kitart azon döntése mellett. amely kitiltja Új-Zéland felségvizeiről a nukleáris fegyverrel felszerelt, illetve az atommeghajtású hadihajókat.

Hazai hívei egyikének szavaival élve: „A nukleáris fegyverek az egész világot veszélyeztetik, éppen ezért nem kell, hogy közünk legyen hozzájuk."

A Szovjetunió dolgát megnehezítendő, az Egyesült Államok nem hajlandó elárulni, hogy hadiflottájának mely hajói esnek a nukleáris kategóriába. Washington szerint Lange lépése ennélfogva egyértelmű valamennyi amerikai hajó kitiltásával és így aláaknázza a szövetséget.

Az amerikaiak aggodalmát csak fokozza annak felismerése, hogy nem

csupán az amerikai—új-zélandi viszony kérdőjeleződött meg. Lange antinukleáris állásfoglalása a szövetség még fontosabb tagállamán, Ausztrálián belül is növeli a nyomást, hogy hasonlóképpen csökkentsék az amerikai katonai érdekek támogatásának mértékét.

Továbbmenve: a Csendes-óceán déli térségének egyes szigetállamai szintén hasonló antinukleáris tilalmat vezethetnek be. Például Vanuatu már meg is szüntette az amerikai hajókat kiszolgáló hajóhidakat.

Washingtonban egy amerikai szakértő a következőket mondta: „A környező kis szigetek — mint például Fidzsi, Tonga és Nyugat-Szamoa — vezetői számára Új-Zéland jelenti a nagy testvért és egyben ablakot a világ felé. Nem sok szükséges ahhoz, hogy ezeket a kis államokat Wellington példája követésre bátorítsa. Az így létrejövő nukleárisfegyver-mentes övezetek teljesen megakadályozhatják, hogy az amerikai hajók áthaladjanak az övezeten."

Mindezen túlmenően az amerikai döntéshozók attól is tartanak, hogy az ANZUS válsága még olyan távol is éreztetheti hatását, mint Japán és Nyugat-Európa, ahol a szövetségesek egynémelyikének elkötelezettsége a Szovjetunióval szembeni nukleáris elrettentés kérdésében megingott.

Szovjet térnyerés: az ANZUS-on belüli nézeteltérés annál is inkább aggasztó az Egyesült Államok számára, mivel az éppen akkor jelentkezik, amikor nő a Szovjetunió katonai ereje a Csendes-óceán térségében.

Tovább bonyolítja a helyzetet a Csendes-óceán nyugati vidékén a Fülöp-szigeteken egyre erősödő Amerika-ellenes hangulat, mely kérdésessé teszi két, itt található kulcsfontosságú amerikai bázis — a Clark légi- és a Subic Bay-i tengerészeti támaszpont — hosszú távú biztonságát. Ferdinando Marcos elnök egyes politikai ellenfelei azt ígérik, hogy amennyiben hatalomra kerülnek, bezárják a bázisokat.

Ugyanakkor elég valószínűtlen, hogy Új-Zéland zátonyra futtatja a Nyugat biztonsági hajóját. A kb. 3,2 millió lakos békés termőföldje és több mint 60 millió birkája igen távol esik a világ forró válságövezeteitől. Az ország régi, kipróbált barátja az Egyesült Államoknak, még a koreai és a vietnami háborúkban is részt vett az amerikaiak oldalán.

Új-Zéland 1951-ben látta el kézjegyével az ANZUS-szerződést, ezt a homályosan szövegezett megállapodást, amely minden tagállam számára előírja a „konzultációt" és azt, hogy „a közös veszély elkerülése érdekében saját alkotmányos eljárásaik szerint cselekedjenek". Eredetileg az esetleges japán újrafegyverkezés elleni védelem céljából hozták létre, idővel azonban az ANZUS a katonai és hírszerzési együttműködési megállapodások keretszervezetévé vált.

Ám az ANZUS-t nem nukleáris szövetségként alakították meg, s Új-Zéland már évek óta egyértelműen kimutatta ellenérzéseit a nukleáris fegyverek lehetséges megjelenésével szemben felségvizein. De ellenzi a csendes-óceáni francia nukleáris kísérleteket is: 1972-ben tiltakozása jeléül a francia kísérleti övezetre irányított egy hadihajót, fedélzetén a kormány egyik miniszterével.

Jóllehet a múlt évi júliusi választásokon, amikor Lange hatalomra került, a nukleáris fegyvereket hordozó, illetve atommeghajtású hajók tilalmát elrendelő felhívás nem volt döntő kérdés, a Munkáspárt programjában igen jelentős helyet foglalt el. A Munkáspárt győzelmét követően a 42 éves, egyébként világi metodista prédikátor Lange egy percig sem habozott oly sokat vitatott utasításának meghozatalakor.

Az Egyesült Államokhoz fűződő szoros baráti szálak ellenére Lange állásfoglalása széles körű támogatást élvez Új-Zélandon. Egy wellingtoni doktor szerint: „Sok itteni ember úgy véli, a nukleáris fegyvereknek nem kell szerephez jutniuk honvédelmünkben vagy a világproblémák megoldásában. Új-Zélandnak nem ilyen eszközökkel kell részt vennie a nemzetközi életben."

Új nemzedék. Az is tény persze, hogy a Lange-kormány több tagja annyira fiatal, hogy semmi emlékük nincs a második világháborúról, amikor a nyugati nemzeteknek egy közös ellenség ellen kellett küzdeniük.

Az Egyesült Államok eleinte még ilyen háttér mellett is azt hitte, hogy

a nézeteltérések a csendes diplomácia eszközeivel elsimíthatók. Ehelyett a szópárbaj élesedett. Végül az Egyesült Államok blöffnek tartva Lange lépését, elrendelte, hogy a Buchanan romboló a márciusra tervezett ANZUS-hadgyakorlat után keressen fel egy új-zélandi kikötőt, de nem volt hajlandó nyilvánosságra hozni, vannak-e a hajón nukleáris fegyverek.

Napokig tartó civakodás után Új-Zéland megtagadta a kikötési engedélyt, ezzel a szövetségen belül az első olyan tagállam lett, amely kiutasított egy amerikai hadihajót.

Az Egyesült Államok erre gyorsan visszalépett a tervezett Sea Eagle fedőnevű hadgyakorlattól, majd később lemondott vagy elhalasztott más közös hadműveleteket. Magyarázatként arra hivatkoztak, hogy Új-Zéland részvétele „nem kívánatos". Washingtonban amerikai hivatalnokok arról beszéltek, hogy Új-Zélandot nem tekintik többé szövetségesnek.

A kibékülés nem lesz könnyű. Lange azt vallja, hogy ő Amerika-barát, de a nukleáris fegyverekkel szembeni elkötelezettségéhez ragaszkodik, és azt is mondja, hogy az ANZUS-t sohasem akarták nukleáris védelmi szövetséggé átalakítani. Saját szavaival: „A vitatott, valódi kérdés, amelynek megoldása most már mindnyájunk érdeke, az, vajon meghatározóak lesznek a nukleáris fegyverek az ANZUS egészére?"

Február 22-én Lange magához kérette a szovjet nagykövetet, és figyelmeztette Moszkvát, hogy Új-Zéland még mindig „a nyugati szövetségi rendszer megingathatatlan tagja".

A közvélemény-felmérések kettősséget tükröznek. A Sea Eagle-hadgyakorlat lemondása után az újságokhoz érkező levelek alapján Lange népszerűsége csökkent: míg korábban a pozitív és negatív vélemények aránya 5:1 volt, addig most 50—50 százalékos a megítélés. Egy nem régi felmérés szerint a megkérdezett új-zélandiak 78 százaléka támogatta az ANZUS-t.

A belpolitikát nem szabad figyelmen kívül hagyni. Lange konzervatív ellenfelei azt állítják, hogy a miniszterelnök döntése nem segíti elő, hanem, éppen ellenkezőleg, akadályozza a fegyverzetkorlátozási erőfeszítéseket. Elutasítják a Munkáspárt álláspontját arra vonatkozóan, hogy Új-Zéland semmilyen potenciális katonai fenyegetésnek nincs kitéve, és a Szovjetunió Vietnam kikötőiből kiinduló nyílt tengeri manővereire hivatkoznak.

Ugyanakkor a kormányzó Munkáspárt balszárnya a jelek szerint az elkövetkező hónapokban még ennél is függetlenebb vonalat szeretne követni.

A szerződés továbbra is érvényes. Lange célzásokat tett arra, hogy tárgyalni óhajt. De egyben elutasítja azt a gondolatot, mintha az ANZUS vége karnyújtásnyira lenne. Még kritikusai is elismerik, hogy igaza van.

„Jelenleg nem nagyok az esélyei annak, hogy a képviselőház bármiféle új védelmi szerződést támogatna — mondja az egyik bíráló. — Ráadásul, ha az Egyesült Államok egyetlen nézeteltérés miatt felmond egy szövetséget, akkor mi lesz a hitelével más szövetségesek esetében, mint például azokéban, amelyeket Japánnal vagy Nyugat-Európával kötött?"

Shultz amerikai szenátorok előtt kijelentette, hogy a szerződés mindaddig puszta papírdarab marad, amíg Új-Zéland nem tér vissza a nyájhoz. A külügyminisztérium tisztviselői szerint ez hónapokig, de akár évekig is eltarthat.

Amerikai diplomaták szerint az Egyesült Államok a fegyverszállítások csökkentésével és a hírszerzési információk fokozott visszatartásával fog nyomást gyakorolni Új-Zélandra.

De ez nem lesz könnyű dolog. Több mint egy tucat amerikai, ausztrál és új-zélandi hírszerző ügynökség együttműködése oly szoros, hogy igen nehéz vagy éppen lehetetlen lenne tevékenységük szétválasztása.

Mivel egyelőre Új-Zéland ANZUS-beli szerepe nem világos, az amerikai stratégák Ausztrália szándékait fürkészik.

Nem kétséges, hogy az ausztrál miniszterelnök, a Munkáspárt mérsékelt vonalát képviselő Robert Hawke, elkötelezett híve a szövetségnek. Ugyanakkor Új-Zéland példája cselekvésre ösztönzi a Munkáspárt balszárnyát. Még Hawke kabinetjének egyik minisztere — az oktatási tárca tulajdonosa, Susan Ryan — is az ANZUS felülvizsgálatára szólít fel. „Elérkezett az idő" — mondja —, amikor alapvető ellentmondások jelentkeznek a béké-

U. S. News and World Report

A Buchanan amerikai romboló: a dél-csendes-óceáni vitát az új-zélandi kormánynak a hadihajó látogatását megakadályozó tilalma váltotta ki

ben és leszerelésben betöltött alapvető szerepünk és az amerikai szövetség között."

Ausztrália elutasító magatartása sokkal nagyobb gondot jelentene Washingtonnak, mint Új-Zélandé. Az Egyesült Államoknak ugyanis több fontos támaszpontja van Ausztráliában. Az Alice Springs-i Pine Gap nevű bázis olyan hírszerző, felderítő műholdakról gyűjti be az információkat, amelyek azt ellenőrzik, miként tartja be a Szovjetunió a fegyverzetkorlátozási megállapodásokat. A Woomera melletti támaszpont a szovjet rakétakilövésekről ad korai műholdas riasztást. A North West Cape-i bázis pedig kisfrekvenciájú üzeneteket küld a lemerült rakétahordozó tengeralattjáróknak.

Balratolódás. A csendes-óceáni amerikai stratégia számára hasonlóképpen nyugtalanító, hogy olyan szigetek, amelyeket egykoron szilárdan az amerikai vagy nyugati befolyási övezethez tartozóknak tekintettek, most az el nem kötelezettség vagy a radikalizmus irányában tolódnak el. Egyre több szigetlakó fejezi ki érdekeltségét teljesen atomfegyvermentes övezetek létesítésében.

Az egyik gyújtópont a francia tulajdonban levő Új-Kaledónia, ahol a kanakok függetlenségre törekednek. Egyesek attól tartanak, hogy siker esetén a szeparatisták egy Nyugat-ellenes táborba vezethetnék a szigetet.

Az 1980 óta független Vanuatu szigete a térség egyetlen országa, amely tagja az el nem kötelezett tömbnek. 1982-ben a nukleáris fegyverek kérdése miatt már lemondta maga részéről két amerikai hadihajó látogatását, visszautasította a diplomáciai kapcsolatok létesítését az Egyesült Államokkal, és bírálta a csendes-óceáni, túlméretezettnek tartott amerikai haditengerészeti jelenlétet.

Az Amerikával szembeni gyanakvás még abban a mikronéziai Palauban is fellelhető, amely amerikai felügyelet alatt valósítja meg önkormányzatát. A sziget kormánya alkotmányban rögzítette a nukleáris fegyverek jelenlétének tilalmát, és folyamatosan tájékoztatást kér az azokon a katonai területeken folyó tevékenységről, amelyeket az Egyesült Államok kölcsönvett.

A helyzet azonban mégsem olyan sötét. Amerika esélyei javulnak olyan helyeken, mint például a Fidzsi- és Salamon-szigetek, vagy Pápua Új-Guinea. Ugyanakkor régen a múlté már az az idő, amikor az egész Dél-Csendes-óceán gyakorlatilag Amerika kizárólagos területe volt, ahol minden washingtoni kérést teljesítettek.

E · háttér.s az amerikai—új-zélandi szembesülés, több helybeli vélemény szerint, nyugtalanító előjele további, még nagyobb bajoknak.

(Az amerikai hetilap 1985. március 4-i számából)

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR

ÁPRILIS

1. A **libanoni** Szidonban és környékén heves összecsapásokra került sor a falangista lázadók, valamint a hadsereg egységei és az őket támogató kisebb muzulmán csoportok között. A térségben levő két palesztin menekülttábor környékén folyó harcokban részt vettek a palesztin erők is.

Az **iraki** légierő, amely hetek óta rendszeresen támadja az iráni fővárost, ismét bombázta Teherán. Az eddigi legtöbb áldozatot követelő légitámadás következtében tizennyolcan vesztették életüket.

Az **USA** elnöke Nimeri szudáni államfővel folytatott tárgyalásai után feloldotta 67 millió dollár — eddig befagyasztott — amerikai segély folyósítását Szudánnak, de százmillió dollárt továbbra sem folyósítanak.

Lengyelországban az előre meghirdetett menetrendnek megfelelően újabb áremeléseket léptettek életbe. A szén és a koksz ára 20 százalékkal, az elektromos áramé 22, a földgázé 23—32 százalékkal emelkedett, változatlan viszont a központi fűtés díja.

Bulgáriában április 1-től heti egy pihenőnapon is dolgoznak azok a vállalatok és állami szervek, amelyek nem teljesítették terveik időarányos részét. Az intézkedés a termelésben közvetlenül nem érintett minisztériumokra és szervezetekre is kiterjed.

Moszkvában tett látogatást Lázár György magyar miniszterelnök, aki részt vett a Magyarország felszabadulásának 40. évfordulójára rendezett jubileumi kiállítás megnyitóján. Lázár Györgyöt fogadta Mihail Gorbacsov, az SZKP főtitkára, Gejdar Alijev szovjet miniszterelnök-helyettessel pedig aláírták a két ország együttműködésének 2000-ig szóló fejlesztési programját.

2. **Salvadorban** a szélsőjobboldali Arena Párt és a Nemzeti Megbékélés Pártja óvást nyújtott be a március 31-én megtartott törvényhozói választások eredménye ellen. A választáson a hatalmat gyakorló Kereszténydemokrata Párt győzött.

Mexikó fizetési haladékot kapott az országnak hitelező több mint 600 magánbanktól a még 1982—1984 között esedékes 23,6 milliárd dolláros állami tartozásának törlesztésére.

Az **USA** képviselőháza 394:19 arányban elfogadott törvényjavaslatban sürgette az elnököt: foganatosítson gazdasági szankciókat Japán ellen. Hasonlóan foglalt állást a szenátus pénzügyi bizottsága is. A japán kormány hivatalos nyilatkozatban ítélte el a tervezetet, s reményét fejezte ki, hogy az soha nem emelkedik törvényerőre. Április 9-én a japán kormány újabb, az amerikai áruk behozatalát enyhítő csomagtervet jelentett be.

Az **amerikai** *The Washington Post*nak adott interjújában Reagan elnök közölte, hogy választ kapott levelére Mihail Gorbacsovtól, az SZKP KB főtitkárától. A lap tudni vélte, hogy Gorbacsov elvben egyetértett egy csúcstalálkozó lehetőségével.

3. A **francia** kormány elfogadta a választásokra az arányos képviseleti rendszer elvét. Az egyes pártok megyei listákat indítanak, s az itt szerzett szavazatok arányában jutnak képviselői helyekhez. Minden százezer szavazati joggal rendelkező választóra jut egy mandátum, de nem kaphat mandátumot az a párt, amely nem szerzi meg a szavazatok öt százalékát. A választás a jövőben egyfordulós lesz. Michel Rocard francia mezőgazdasági miniszter — szakértők szerint választási számításból — lemondott tisztségéről, helyébe az elnök Henri Nalle-t nevezte ki.

Dél-Libanonban az izraeli csapatkivonások szakaszának végéig megszüntetik az anszári fogolytábort — közölte a jeruzsálemi rádió. 752 embert szabadon engedtek, viszont másokat, nem tudni hányat, a genfi konvenció előírásait megsértve, izraeli börtönökbe hurcolnak.

Szovjet—kanadai külügyminiszteri találkozóra került sor Moszk-

vában, amelyen megerősítették: készek aktivizálni a politikai párbeszédet a két ország között a kölcsönös érdekeknek, valamint az egyetemes béke érdekeinek megfelelően. Joe Clark kanadai külügyminisztert, aki április 7-én fejezte be moszkvai látogatását, fogadta Ivan Arhipov, a Szovjetunió első miniszterelnök-helyettese is.

A **kambodzsai** SPK hírügynökség jelentése szerint a vietnami néphadsereg Kambodzsában szolgáló önkéntesei közül mintegy 15 000 megkezdte hazatérését. Távozásukkal egyharmadával csökken a Kambodzsában állomásozó vietnami önkéntesek száma.

A **lengyel** Hazafias Nemzeti Újjászületési Mozgalom (PRON) elnöksége sürgette Wojciech Jaruzelski államfő és Józef Glemp bíboros újabb találkozóját. Adam Lopatka miniszter, az Állami Egyházügyi Hivatal igazgatója kijelentette, hogy „az állam és az egyház közötti párbeszéd intenzitása bizonyos mértékben csökkent. Ennek egyebek között az az oka, hogy egyes papok és ellenzéki személyek politikai célokra használják a templomokat, vallási létesítményeket".

4. Az **USA** elnöke, Ronald Reagan nicaraguai „béketervet" jelentett be, amely a fegyverszünet fejében azt követelte, hogy a kormány kezdjen tárgyalást a kontrákkal, rendeljen el új választást, amelyen az ellenforradalmi csoportok is részt vesznek, anélkül hogy letennék a fegyvert, s a kormánynak el kellene távolítania az országból „minden szovjet tömbbeli tanácsadót". Nicaragua elvetette a tervet.

Az **Egyesült Államok** volt ENSZ-nagykövete, Jane Kirkpatrick kilépett a Demokrata Pártból és a kormányzó republikánusokhoz csatlakozott.

A **brit** miniszterelnök kéthetes dél- és délkelet-ázsiai körútra indult, melynek során felkereste Malaysiát, Szingapúrt, Bruneit, Indonéziát, Srí Lankát, Indiát, végül Szaúd-Arabiát, és elsősorban a gazdasági kapcsolatok ösztönzéséről folytatott tárgyalásokat.

Moszkvából hazautazott Naraszimha Rao indiai hadügyminiszter, aki tárgyalásokat folytatott Andrej Gromikóval, az SZKP KB PB tagjával, a miniszterelnök első helyettesével, külügyminiszterrel és Szergej Szokolov marsall honvédelmi miniszterrel.

Dél-Korea elfogadta a Koreai NDK azon javaslatát, hogy májusban újítsák föl a gazdasági együttműködési és a családegyesítési tárgyalásokat.

A **szocialista országok** vezető lapjai megemlékeztek Magyarország felszabadulásának 40. évfordulójáról. Kína növekvő érdeklődését mutatja, hogy a megemlékezéseken kívül a televízióban magyar játékfilmet mutattak be, valamint a kínai televíziósok Magyarországon készült dokumentumfilmjét is.

5. Az **India** és **Pakisztán** kapcsolatainak javításáról folytatott tárgyalásokat csaknem egy évi szünet után felújították Iszlamabadban.

Párizsban véget ért a szovjet—francia gazdasági és kereskedelmi együttműködés kérdéseivel foglalkozó vegyes bizottság négynapos ülésszaka. Edith Cresson francia iparfejlesztési és külkereskedelmi miniszter közölte, hogy a napokban mintegy négymilliárd frank értékű szovjet megrendelést írnak alá, továbbá a hitelmegállapodásokat ezentúl a közös piaci elszámolási egységben, ecuban kötik, mert ez a Szovjetuniónak kedvezőbb hitelfeltételeket tesz lehetővé.

Torontóban tartotta meg április 5. és 9. között XXVI. kongresszusát Kanada Kommunista Pártja, amelynek főtitkárává ismét William Kashtant választották meg.

6. **Szudánban** — Nimeri elnök washingtoni tartózkodása idején, a lemondását követelő tüntetések és általános sztrájk közepette — katonai vezetés vette át a hatalmat. Az Abdel Rahman Szuvár ed-Dahab tábornok vezette öttagú katonai tanács Nimerit megfosztotta tisztségétől, ministereit őrizetbe vette, feloszlatta a kormányzó Szudáni Szocialista Uniót és a politikai rendőrséget, felfüggesztette az alkotmányt és szabadon bocsátotta a politikai foglyokat. A változás kedvező nemzetközi fogadtatásra talált, Líbia, Szíria és Irán elsőkként üdvözölték a hatalomátvételt, de a Nimeri Szudánjával szövetséges Egyiptom elnöke, Hoszni Mubarak is támogatásáról biztosította az új rendszert. Nimeri Egyiptomba utazott. A szakszervezetek — miután az új veze-

tés megígérte, hogy hamarosan visszaállítja a polgári kormányzást — április 9-én véget vetett az általános sztrájknak.

7. A **Szovjetunió Kommunista Pártjának** főtitkára, Mihail Gorbacsov a párt lapjának adott interjújában bejelentette, hogy a Szovjetunió 1985 novemberéig tartó moratóriumot hirdet közepes hatótávolságú rakétáinak telepítésére és egyéb európai válaszintézkedéseire. Egyúttal javasolta, hogy a genfi szovjet—amerikai tárgyalások teljes időtartamára a két fél hirdessen moratóriumot a csapást mérő kozmikus fegyverek kidolgozására, beleértve a tudományos kísérleti munkálatokat e fegyverzetek kipróbálására és fejlesztésére, és mindkét ország fagyassza be hadászati támadófegyvereit. Az USA visszautasította a moratóriumra vonatkozó javaslatot, azt hangoztatva, hogy így a „szovjet fölény" állandósulna Európában.

Moszkvába érkezett Csien Csi-csien kínai külügyminiszter-helyettes a szovjet—kínai politikai konzultációk újabb fordulójára.

8. Az **NDK**-ba érkezett kétnapos hivatalos látogatásra Sir Geoffrey Howe brit külügyminiszter. Személyében első ízben járt brit külügyminiszter az NDK-ban. Howe találkozott Erich Honecker államfővel, az NSZEP KB főtitkárával és Willi Stoph kormányfővel is. A brit külügyminiszter április 10-én Pragába utazott tovább, majd április 11-én Lengyelországba érkezett háromnapos hivatalos látogatásra. Közölte, kormánya nem nyújt újabb hiteleket, amíg Varsó meg nem állapodik a Párizsi Klubbal az 1982—84 között esedékes hátralékainak rendezését illetően.

9. **Szudánban** 15 tagú Ideiglenes Katonai Tanácsot hoztak létre Szuvár ed-Dahab vezetése alatt. Megfigyelők jelentősnek tartják, hogy a még érvényben lévő iszlám törvénykezés időszakában a tanács két tagja keresztény.

A **kínai** pénzügyminiszter, Vang Ping-csian a parlament ülésén elismerte: az ő minisztériuma felelős azért, hogy az állami kiadások 1984-ben kedvezőtlenül túlszaladtak, és Kínában a szokásosnál 8 milliárd juannal több pénzt bocsátottak ki. Ígéretet tett a gazdasági előrejelzés és ellenőrzés megjavítására. Magyarázatát a parlament elnökségének tagjai kielégítőnek tartották.

10. **Szovjet—holland** külügyminiszteri tárgyalásra került sor Moszkvában, melynek középpontjában a fegyverzetkorlátozás kérdései állottak. Megegyeztek abban, hogy folytatni kell a kelet—nyugati párbeszédet, s leszögezték, hogy a nézeteltérések rögzítése kedvezőbb a félreértések halmozódásánál.

Tokiói ülésén a Világkereskedelmi Központok Szövetsége (WTCA) igazgatótanácsa a szervezet teljes jogú tagjai sorába választotta a Magyar Kereskedelmi Kamarát.

11. A **jordániai** Ammanban Jasszer Arafat, a PFSZ VB elnöke találkozott az ott tartózkodó amerikai képviselőházi küldöttség öt tagjával.

Panamavárosban megkezdte munkáját a Contadora-csoport (Kolumbia, Mexikó, Panama és Venezuela), valamint Costa Rica, Guatemala, Honduras, Nicaragua és Salvador teljhatalmú képviselőinek kétnapos konferenciája. Ülésük napirendjén nem szerepelt Reagan amerikai elnök nicaraguai „béketerve". A zárt ajtók mögötti tanácskozáson megállapodtak, hogy májusban újabb tanácskozásra ülnek össze.

Az **indiai** kormány bejelentette, hogy — a szikhek politikai pártja, az Akali Dal számos követelésének eleget téve — szabadon bocsátják az 1984 júniusa, az Aranytemplom ostroma óta letartóztatott szikh politikai vezetőket, engedélyezik az őszszel betiltott szikh diákszövetség működését, és vizsgálatot rendelnek el az Indira Gandhi meggyilkolását követő szikhellenes bosszúhadjárat szervezőinek felelősségrevonására.

Az **Albán Munkapárt Központi Bizottságának** első titkára, Enver Hodzsa életének 76. évében elhunyt. Az új főtitkár április 13-tól Ramiz Alia, a Népi Gyűlés Elnökségének elnöke (államfő).

Az **olasz** és a **kínai** hadügyminiszter megállapodást írt alá Pekingben arról, hogy Olaszország magas műszaki színvonalú hagyományos fegyvereket szállít Kínának, s részt vesz katonák és kutatószemélyzet kiképzésében.

12. A **vietnami** nemzetvédelmi miniszter, Van Tien Dung hadseregtábornok ötnapos hivatalos látogatásra Indonéziába érkezett.

A **spanyol** alkotmányjogi bíróság — széles körű tiltakozástól kísérve — felfüggesztette az 1983-ban elfogadott abortusztörvény végrehajtását, így bármilyen terhességmegszakítás, a nemi erőszak következményeitől eltekintve, újból bűncselekménynek számít Spanyolországban.

13. **Afganisztánba** érkezett Rames Bahondar Foran, az indiai külügyminisztérium titkára, aki az afgán vezetőkkel folytatott megbeszélésein a kétoldalú kapcsolatok kérdéseit és a térség problémáit vitatta meg. Foran hangsúlyozta, hogy a két ország viszonya jelenleg nagyon jó. Az afgán külügyminiszter annak a véleményének adott hangot, hogy India, mint az el nem kötelezett országok mozgalmának soros vezetője, közvetlenül tárgyalhat az Egyesült Államokkal és Pakisztánnal, így hozzájárulhat a problémák megoldásához.

14. **Peruban** elnökválasztáson Alan García, a középbal APRA (Amerikai Népi Forradalmi Szövetség) 35 éves jelöltje szerezte meg a szavazatok 47,5 százalékát; az Egyesült Baloldal jelöltje, Alfonso Barrantes 22,2 százalékot, a jelenleg kormányzó Népi Akció Párt jelöltje 5,3 százalékot kapott. A választás júniusban esedékes második fordulójától Alfonso Barrantes visszalépett Alan García javára, aki azonban ezt vonakodik elfogadni.

Kína Kommunista Pártjának főtitkára, Hu Jao-pang ötnapos látogatásra Ausztráliába érkezett. Csendes-óceáni látogatássorozatának további állomásai Új-Zéland, Nyugat-Szamoa, a Fidzsi-szigetek és Pápua Új-Guinea voltak.

Magyarországra érkezett háromnapos hivatalos látogatásra dr. Jaime José Matos de Gama portugál külügyminiszter, akit fogadott Lázár György miniszterelnök és Losonczi Pál államfő is. A két ország külügyminiszterei gazdasági és műszaki együttműködési megállapodást írtak alá.

15. **Nyugat-Németországba** látogatott szovjet parlamenti küldöttség élén Mihail Zimjanyin, az SZKP KB titkára, akit fogadott Helmut Kohl kancellár is. Mint április 19-i, látogatását záró sajtókonferenciáján mondta, tárgyalásai a két ország közötti konstruktív kapcsolatok fejlesztését szolgálták, a látogatás „jószolgálati missziónak" tekinthető. Ugyanakkor negatívan befolyásolhatja a két ország kapcsolatait, hogy az NSZK tevőlegesen támogatni akarja az amerikai űrfegyverkezési programot.

Franciaország volt miniszterelnöke, a jelenleg igen népszerű Raymond Barre nagy feltűnést keltő nyilatkozatban fejtette ki, hogy ha a jövő évi nemzetgyűlési választásokon az ellenzék győzne, szerinte Mitterrand elnöknek le kellene mondania tisztségéről.

Az **izraeli** parlament egyszavazatos többséggel jóváhagyta, hogy Ezer Weizmann tárca nélküli miniszter Egyiptomba látogasson. Weizmannt április 16-án fogadta Mubarak egyiptomi elnök.

Nicaraguában felemelték az energiahordozók árát: a dízelolajét 150, a földgázét 200 százalékkal. A villanyáram 175 százalékkal drágult, s emelték a külföldi telefonbeszélgetések díját is.

Kanadába érkezett ötnapos látogatásra Nicolae Ceausescu román államfő.

16. **Lengyelország** és az **USA** megállapodott, hogy felújítják a két ország között tobb mint három éve szünetelő rendszeres légiforgalmat.

Jugoszlávia és a magánbankok New York-i hitelátütemezési tárgyalásai két nap után váratlanul megszakadtak, mert a hitelezők elfogadhatatlannak minősítették a belgrádi kormány követeléseit.

Kína és az **amerikai** McDonnell—Douglas repülőgépipari konszern licencmegállapodást kötött. Ennek értelmében 26 középméretű utasszállító gép készül egy sanghaji üzemben. Kína eddig csak kész gépeket vásárolt az USA-tól.

Az **Egyesült Államok** kiadja Izraelnek Ivan (John) Gyemjanuk háborús bűnöst, a „treblinkai hóhért". Amerikai joghatóság első ízben hozott kiadatási döntést háborús bűnöst illetően.

17. **Washingtonban** folytatott megbeszélésein Sadli Bendzsedid algériai elnök találkozott Ronald Reagan amerikai elnökkel. Mindkét fél megítélése szerint az utóbbi években a két ország kapcsolatai kedvezően alakultak, s lehetségesnek tartják a gazdasági együttműködés fejlesztő-

sét. Egyes források szerint szó volt arról is, hogy Algéria az USA-tól is szándékozik fegyvereket vásárolni.

A Dél-afrikai Köztársaság külügyminisztériuma szerint Angola déli részéből Namíbiába vonták vissza a dél-afrikai csapatokat (az eredeti tervhez képest egy év késedelemmel).

Izland — bár a NATO tagja — nem járul hozzá ahhoz, hogy kikötőibe vagy felségvizeire nukleáris fegyverrel felszerelt hadihajók fussanak be — közölte Geir Hallgrimsson külügyminiszter.

A **chilei** ellenzéki erők bejelentették, hogy Hajthatatlanok Demokratikus Mozgalma elnevezéssel új diktatúraellenes frontot hoznak létre, amelyben többek között kommunisták, szocialisták, radikálisok vesznek részt, valamint a kereszténydemokraták jelentékeny hányada. Az 1973-as katonai hatalomátvétel óta ez a legszélesebb ellenzéki koalíció.

A **Szovjetunió** és a **Koreai NDK** külügyminiszterei megbeszélést folytattak Moszkvában, majd aláírták a közös állami határról szóló szerződést és a két ország konzuli egyezményét.

A **francia** hadügyminiszter bejelentése szerint 1984-ben Franciaország kétszerte nagyobb értékben exportált fegyvert, mint az előző évben, s megdöntötte az 1982-es 41,6 milliárd frankos rekordot is: a fegyverexport értéke 61,8 milliárd frank volt. Ennek 76 százaléka az észak-afrikai és a közel-keleti országokba, 10 százaléka a nyugat-európai és észak-amerikai országokba, 9 százaléka a Távol-Keletre irányult.

18. A **dél-afrikai** államfő, Pieter Botha bejelentette: utasították Namíbia főkormányzóval kellene jóváhaseket úgynevezett átmeneti helyi kormány létrehozására, amelynek illetékessége a belpolitikára terjedne ki, s rendelkezéseit előzőleg a főkormányzóval kellene jóváhagyatnia. Az AESZ és a SWAPO azonnal, az el nem kötelezett országok koordinációs irodájának újdelhi ülése pedig április 21-én elutasította a pretoriai kormányzat tervét.

Az **amerikai** elnök nyugat-németországi látogatásakor tervezi egy német katonai temető meglátogatását és koszorúzását. A tervet azzal védelmezte, hogy a német katonák, köztük az SS-ek, „a háború ugyanolyan áldozatai", mint a gázkamrákban elpusztított áldozatok. Kijelentése országos és nemzetközi felháborodást váltott ki.

Az **ENSZ BT** a bejrúti kormány kérésére újabb hat hónappal meghosszabbította a Libanonban állomásozó ENSZ-erők mandátumát.

Angola a brüsszeli EGK-bizottsághoz intézett levélben bejelentette, hogy csatlakozni kíván a Loméi Egyezményhez.

Magyarország csatlakozik a Világbank két intézményéhez, a Nemzetközi Fejlesztési Társuláshoz (IDA) és a Nemzetközi Pénzügyi Társasághoz (IFC) — közölte az Elnöki Tanács döntését a *Magyar Közlöny*.

19. **Spanyolország Kommunista Pártja Központi Bizottsága** — a párt rendkívüli országos konferenciája által adott kéthetes határidő lejártával, mivel nem vizsgálták felül álláspontjukat — kizárta a KB-ból valamint a VB-ből Santiago Carrillót, továbbá az ő nézeteit osztó 14 KB-tagot (köztük Carrillo fiát), és visszahívta a VB-ből három tartományi szervezet titkárát. A döntés indoka: a szervezeti szabályzat megsértése, frakciózás, a kongresszusi határozattal való szembekerülés. Carrillo és hívei — egyebek között — ellenzik és akadályozzák a baloldali választási szövetség KB-határozatban előírt létrehozását.

Kína egymillió fővel csökkenti fegyveres erőinek létszámát a következő két év modernizálása során — közölte Hu Jao-pang, a KKP KB főtitkára új-zélandi látogatása során. A kínai fegyveres erők jelenlegi létszáma valamivel több mint négymillió.

A **magyar** államfő, Losonczi Pál fogadta Margit hercegnőt, II. Erzsébet angol királynő testvérét, aki magánlátogatáson tartózkodott Budapesten.

20. **Brüsszelben** egy magát szélsőbaloldalinak feltüntető szervezet anyagi károkat okozó robbantásos merényletet hajtott végre NATO-intézmények épületei ellen. Az eddig ismeretlen szervezet neve „Proletárakció Forradalmi Frontja"

Az **izraeli** parti őrség elsüllyesztett egy motoros hajót, amelyen —

izraeli állítás szerint — palesztin fegyveresek készültek partra szállni. Húszan meghaltak, nyolcan fogságba estek.

21. **Brazília** megválasztott elnöke, Tancredo Neves, aki betegsége miatt el sem tudta foglalni hivatalát, meghalt. Utódja az alelnök: José Sarney.

Párizsban több ezren tüntettek a televízió április 18-i, hidegháborús, a fegyverkezési versenyt népszerűsítő adása ellen, s külön Yves Montand-nak, e program kommentátorának lakása előtt.

22. A **szudáni** katonai vezetés polgári ügyvezető kabinetet hozott létre, amely a teljes polgári kormányzásra való áttérés egyéves időszakában fogja gyakorolni a végrehajtó hatalmat. A kormány élére az ideiglenes Katonai Tanács dr. El-Gazuli Dafallahot nevezte ki, a külügyminiszter Ibrahim Taha Ajub, az ország eddigi nairobi nagykövete. Szuvár ed-Dahab tábornok egy interjúban kifejtette: az országban minden politikai erő működhet. A kormány tagjai április 25-én tették le a hivatali esküt.

Varsóban fellebbviteli tárgyaláson helyben hagyták annak a négy belügyi tisztnek a büntetését, akik felelősek Jerzy Popieluszko katolikus pap meggyilkolásáért.

A **brit** hatóságok kiutasítottak négy szovjet diplomatát és az AEROFLOT londoni irodájának egy munkatársát azzal a váddal, hogy státusukkal, illetve nagy-britanniai tartózkodásukkal összeegyeztethetetlen tevékenységet folytattak. Április 23-án a Szovjetunió londoni nagykövetsége a vádakat teljesen alaptalannak minősítette. A Szovjetunió — státusukkal összeegyeztethetetlen magatartásuk miatt — kiutasított néhány brit diplomatát.

Vietnam leértékelte nemzeti valutáját, a dongot. Egy dollár az eddigi 11,7 dong helyett 100 dongot ér. A feketepiacon hírügynökségi jelentések szerint 350 dongot is megadnak egy dollárért.

A **Szovjetunióban** első ízben részletre is lehet gépkocsit venni, kivéve a Lada típusokat — közölte az OSZSZSZK kereskedelmi minisztériuma. A hitelek nagysága nem haladhatja meg a kérvényező nyolc havi fizetését.

A **Tokióban** tartózkodó Peng Csin, a kínai Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottságának elnöke felszólította Japánt, vegyen részt Kína korszerűsítésében, fokozza kínai beruházásait, s adjon át fejlett technológiát. A japán kormányfő kijelentette: készek a Kínával való gazdasági kapcsolatok további szélesítésére.

23. **Genfben** befejeződött a szovjet—amerikai tárgyalások első fordulója.

Moszkvában ülést tartott az SZKP KB, amelyen elhatározták, hogy 1986. február 25-re összehívják a párt XXVII. kongresszusát. A KB PB a tagjává választotta Viktor Csebrikovot, a PB póttagját, Jegor Ligacsovot és Nyikolaj Rizskovot, a KB titkárait, Szergej Szokolov honvédelmi minisztert; Viktor Nyikonovot, a KB tagját a testület titkárává választották.

Olaszországba érkezett háromnapos látogatásra Erich Honecker, az NDK államtanácsának elnöke. Bettino Craxi olasz kormányfővel folytatott megbeszélésein megállapították, hogy a még megoldásra váró problémák ellenére új szakasz kezdődhet a kelet—nyugati kapcsolatokban. A két állam 10 évre szóló gazdasági, ipari és műszaki együttműködési szerződést kötött. Erich Honeckert fogadta II. János Pál pápa is.

Líbia és **Szudán** elhatározta diplomáciai kapcsolatainak helyreállítását. Az új szudáni kormányfő közölte: nem kívánják eltörölni az Egyiptommal kötött integrációs szerződést, de felülvizsgálják azt.

Az **USA** szenátusa megszavazta, de a képviselőház elutasította a nicaraguai kontráknak szánt 14 millió dolláros segélyt.

Lengyelországban intézkedést hoztak, melynek értelmében a lengyel dolgozók főszezonban csak a munkahelyükön vásárolhatnak olyan beutalókat, amelyekkel szocialista országokba utazhatnak.

Magyarországon tett látogatást április 23—24-én Constantin Dăscălescu román kormányfő, akit fogadott Kádár János, az MSZMP főtitkára is. A miniszterelnökök megállapodtak, hogy rövid időn belül véglegesíteni kell a következő ötéves időszakra vonatkozó különböző gazdasági megállapodásokat.

24. **Bandungban** megkezdődött az első afroázsiai értekezlet összehívása 30. évfordulójának emlékére rendezett nemzetközi találkozó. Ezen részt vett Vu Hszüe-csien kínai külügyminiszter is — húsz év óta az első kínai miniszter Indonéziában —, aki az indonéz vezetőkkel folytatott megbeszélésein megállapodott a hivatalos tárgyalások megkezdésében és a kereskedelmi kapcsolatok helyreállításában.

Az **indiai** Gudzsarát városban kirobbant, és az elmúlt két hónapban 50 halálos áldozatot követelő kasztzavargásokkal foglalkozott a szövetségi kormány. Leszögezte: a felsőbb kasztok kezdeményezte erőszakhullám nem tántorítja el attól a szándékától, hogy munkahelyek és iskolai férőhelyek létesítésével enyhítsen az alsóbb kasztokhoz tartozók helyzetén.

25. A **libanoni** kormány tagjai az elmúlt hét kormányválsága, majd a Szíriával folytatott megbeszélések után megerősítették az együttélésre, a megegyezésre vonatkozó szándékukat. Döntést hoztak, hogy visszavonják az utcákról a fegyveres milíciákat, irodáikat bezárják, s a pártok nem nyújtanak politikai fedezetet rendbontó tagjaiknak.

A **szovjet** sajtónak adott nyilatkozatában a szudáni Ideiglenes Katonai Tanács vezetője, Szuvár ed-Dahab kijelentette: az ország erősen érdekelt abban, hogy javuljanak kapcsolatai a Szovjetunióval is.

26. **Varsóban** találkozót tartottak a Varsói Szerződés tagországainak legfelső szintű párt- és állami vezetői, és jegyzőkönyvet írtak alá a szerződés következő 20, és az azt követő további 10 évre történő meghosszabbításáról.

Az **USA** kiutasította a Szovjetunió washingtoni nagykövetségének egy beosztott katonai attaséját, „megtorlásul", amiért szovjet részről nem hajlandók teljesíteni az Arthur Nicholson amerikai őrnagy NDK-beli halálát követően előterjesztett amerikai követeléseket.

A **szudáni** Ideiglenes Katonai Tanács a polgárháború befejezése érdekében közkegyelmet és a kormánycsapatok részéről egyoldalú tűzszünetet hirdetett a déli keresztény és törzsi felkelőkkel szemben.

27. **Etiópiában** több mint 133 000 családot telepítettek át az elmúlt hónapokban a szárazság sújtotta területekről. Összesen mintegy 300 000 család áttelepítését tervezik.

Algériába utazott négynapos látogatásra Várkonyi Péter magyar külügyminiszter, akit fogadott Sadli Bendzsedid köztársasági elnök, az FLN főtitkára is.

28. **Moszkvába** — kelet-európai körútjának első állomására — érkezett Daniel Ortega nicaraguai elnök, aki a szovjet vezetőkkel gazdasági együttműködési megállapodást írt alá.

A **francia** elnök televíziós beszédben közölte, hogy jobboldali választási győzelem esetén sem mond le. Reagan amerikai elnök űrfegyverkezési programjáról fenntartásokkal nyilatkozott.

Az **USA** közel-keleti ügyekben illetékes külügyi államtitkára, Richard Murphy befejezte tizenhat napos regionális tárgyalássorozatát. Mind Izraelben, mind Jordániában bejelentették, hogy kapcsolatot teremtett bizonyos, a PFSZ-hez intézményesen nem kötődő palesztin közéleti személyiségekkel.

Az **amerikai** kereskedelmi minisztérium enyhített a magas műszaki színvonalú termékek, berendezések exportkorlátozási szabályain, így a számítógépek bizonyos teljesítményszintjéig szabadon exportálhatók számítógép vezérlésű műszerek.

29. A **brazil** elnök fogadta az évtizedek óta illegális Brazil Kommunista Párt küldöttségét. Mindkét fél kereste az együttműködés lehetőségét, és ez ígéretes a párt újbóli legalizálása szempontjából.

A **lengyel** parlament törvényt fogadott el alkotmánybíróság létrehozásáról.

A **magyar** külügyminiszter-helyettes, Nagy Gábor hazaindult kéthetes afrikai körútjáról, melynek során Mozambikban, Kenyában, Tanzániában és Etiópiában folytatott tárgyalásokat. Addisz-Abebában átadta a magyar kormány segélyszállítmányát az éhínség enyhítésére.

30. **Bolgár—szíriai** baráti és együttműködési szerződést írt alá Damaszkuszban a két ország államfője.

Nemzetközi Szemle

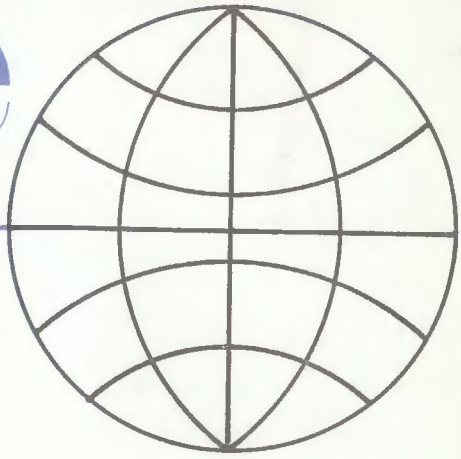

Gorbacsov beszéde

Csillagháború vagy fegyverzetkorlátozás?

EGK: 10 + 2

Szudán államcsíny után

Interjú Rakowskival

Válságban az ANZUS

6

HUSZONKILENCEDIK ÉVFOLYAM/1985. JÚNIUS

ÁRA: 7,50 Ft

Kalmár György

INDIRA GANDHI
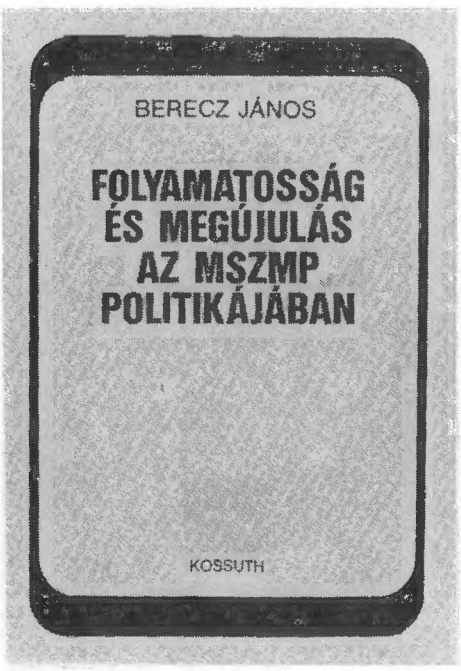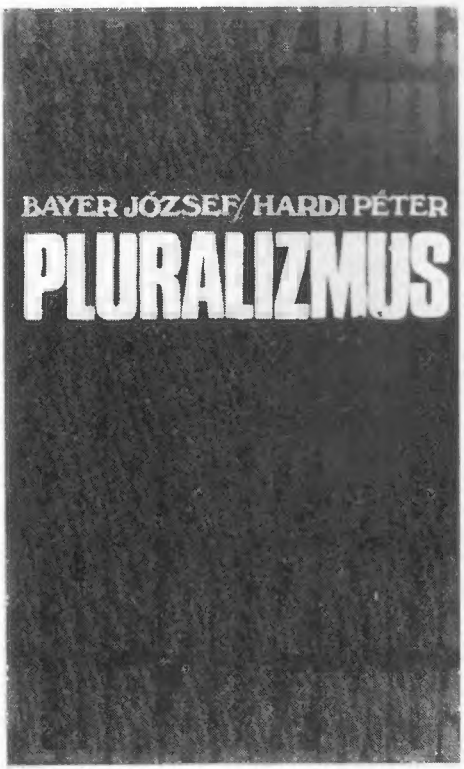
A Kossuth Könyvkiadó új köteteiből